

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klavdija Mezek

Mentor: redni profesor dr. Anton Bebler

**POSTMODERNI TRENDI V SODOBNEM VARNOSTNEM
SISTEMU NEMČIJE IN ITALIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

ZAHVALA

Na tem mestu bi se rada zahvalila svojim staršem za vso podporo, razumevanje in potrpežljivost med študijem.

Damjan, tebi hvala za ljubezen in iskreno prijateljstvo.

KAZALO

1. UVOD.....	6
2. METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR.....	8
2.1. PREDMET PREUČEVANJA	8
2.2. CILJI PREUČEVANJA.....	8
2.3. PRISTOP IN UPORABLJENE METODE.....	9
2.4. HIPOTEZE	9
2.5. TEORETIČNE IN POJMOVNE OPREDELITVE.....	10
3. VOJAŠKA ORGANIZACIJA IN SPREMENJENO VARNOSTNO OKOLJE	11
3.1. VPLIV SPREMEMB NA CIVILNO-VOJAŠKA RAZMERJA	12
3.2. VPLIV SPREMEMB NA OBRAMBNO-VARNOSTNE IN VOJAŠKE STRATEGIJE	13
4. POSTMODERNIZEM	15
4.1. POSTMODERNIZEM KOT POJEM	15
4.2. ZAMETKI POSTMODERNISTIČNE PARADIGME ZNOTRAJ ZNAČILNOSTI RAZVITIH INDUSTRIJSKIH DRUŽB (RID)	17
4.3. POSTMODERNO VOJAŠTVO	19
5. TIPOLOGIJA VOJSKA IN DRUŽB PO C.C.MOSKOSU	20
6. INDIKATORJI CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ	22
6.1. ZAZNAVANA GROŽNJA	23
6.2. STRUKTURIRANOST SIL	27
6.3. POGLAVITNA DEFINICIJA POSLANSTVA OBOROŽENIH SIL.....	28
6.4. PREVLADUJOČI VOJAŠKI PROFESIONALEC.....	29
6.5. ODNOS JAVNOSTI DO VOJSKE	32
6.6. RELACIJA MEDIJI - VOJSKA	32
6.7. CIVILNI USLUŽBENCI V OBOROŽENIH SILAH	35
6.8. VLOGA ŽENSK V OBOROŽENIH SILAH.....	35
6.9. ZAKONSKI PARTNERJI IN VOJAŠKA SKUPNOST	37
6.10. HOMOSEKSUALCI V VOJSKI	38
6.11. UGOVOR VESTI.....	39
7. ITALIJANSKA VOJSKA V MODERNI IN POZNI MODERNI DOBI.....	41
8. ITALIJANSKA VOJSKA V POSTMODERNI DOBI.....	46
8.1. ITALIJA NA OBRAMBNO-VARNOSTNEM PODROČJU.....	46
8.2. OBRAMBNI PRORAČUN	46
8.3. INDIKATORJI CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ.....	47
8.4. SODELOVANJE ITALIJANSKIH OBOROŽENIH SIL V MEDNARODNIH OPERACIJAH.....	59

9. NEMŠKA VOJSKA V MODERNI IN POZNI MODERNI DOBI	61
10. NEMŠKA VOJSKA V POSTMODERNI DOBI	65
10.1. NEMČIJA NA OBRAMBNO-VARNOSTNEM PODROČJU	65
10.2. OBRAMBNI PRORAČUN	67
10.3. INDIKATORJI CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ	69
10.4. SODELOVANJE BUNDESWEHRA V MEDNARODNIH OPERACIJAH	84
11. ZAKLJUČEK	87
12. LITERATURA	92
12.1. KNJIGE	92
12.2. ČLANKI IZ KNJIG, ZBORNIKOV, STROKOVNIH PUBLIKACIJ IN ZNANSTVENIH REVIJ	93
12.3. INTERNETNI VIRI	95
13. PRILOGE	98

SEZNAM KRATIC

AI – Amnesty International

BiH – Bosna in Hercegovina

CFE – Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, Sporazum o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi

EEC - European Economic Community, Evropska ekonomska skupnost

EU – European Union, Evropska unija

EUROFOR – EUROpean FORce, Evropska sila

IAEA – International Atomic Energy Agency, Mednarodna agencija za atomsko energijo

ICAO – International Civil Aviation Organisation, Mednarodna organizacija civilnega letalstva

LIC – Low Intensity Conflicts, Konflikti nizke intenzivnosti

MLF - Multinational Land Forces, Multinacionalne kopenske sile

MPFSEE - Multinational Peace Force for Southeastern Europe, Multinacionalna mirovna sila jugovzhodne Evrope

NACC - North Atlantic Cooperation Council, Severnoatlantski svet za sodelovanje

NATO – North Atlantic Treaty Organisation, Organizacija severnoatlantskega sporazuma

NDR – Nemška demokratična republika

OZN – Organizacija združenih narodov

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

PzM – Partnerstvo za mir

RID – razvite industrijske družbe

RMA – Revolution in Military Affairs, revolucija vojaških zadev

SE – Svet Evrope

UN SHIRBRIG – United Nations Stand-by Forces High Readiness Brigade

VB – Velika Britanija

WEU, ZEU – Western European Union, Zahodnoevropska unija

ZDA – Združene države Amerike

ZRN – Zvezna republika Nemčija

ZSSR, SZ – Zveza sovjetskih socialističnih republik, Sovjetska zveza

1. UVOD

Na splošno se vojaške organizacije pojmuje kot toge, zaprte sisteme, s svojim načinom delovanja in načeli, ki ne dopuščajo vplivov iz okolja in so nedostopni za spremembe iz družbe, v kateri delujejo. Dejstvo je, da sistem brez interakcije z okoljem ne more delovati. Vplivi na sistem, kot je vojaška organizacija, so bodisi pozitivni bodisi negativni, vsekakor pa so ključni pri prilagajanju sistema. Navsezadnje so prav demokratične spremembe (ki so po koncu hladne vojne spremenile politične sisteme mnogih prej komunističnih držav), tehnološki razvoj, razvoj človekovih pravic ter druge spremembe povzročile premike tako na političnem, gospodarskem, ekonomskem, kulturnem in tudi vojaškem področju.

Zaton bipolarnosti v svetu, padec Berlinskega zidu, razpad bivše Sovjetske Zveze in nastanek novih držav kot subjektov v mednarodni skupnosti so tisti kazalci, ki so ključno vplivali na vojaške sisteme. Bistvena sprememba je odsotnost 'vidnega' (znanega) nasprotnika, zaradi česar so dotedanje politike vzdrževale množične vojske, ki so temeljile predvsem na naborniškem sistemu popolnjevanja. Z nastankom novih varnostnih razmer v mednarodni skupnosti, ki ni bila več ogrožena na način kot v preteklosti, so morale številne vlade, če so hotele slediti kakršnemkoli razvoju, ki ga narekuje v prvi vrsti varnost države, spremeniti svojo varnostno in obrambno politiko.

Ena od zaznanih sprememb znotraj vojaških organizacij najrazvitejših držav je (poleg zmanjšanja številčnosti) večje upoštevanje javnega mnenja, vloge množičnih medijev pri obravnavi obrambnih vprašanj, povečana strpnost do različnih vrednotnih usmeritev, življenjskih stilov in stališč, večje sprejetosti žensk v oborožene sile, dopuščanje homoseksualnosti v vojski, sprejemanje ugovora vesti,... V post-hladnem obdobju na svetu ne obstaja regija, ki ne bi kazala redukcije v razmerju med osebjem redne vojske in odraslo populacijo. Evropa je regija z največjo redukcijo na tem področju, kljub temu pa je pomembno opozoriti, da zmanjšanje sil v zvezi Nato ne kaže na šibkost vojaške zmogljivosti, temveč na splošni trend med bogatimi državami, da vzpostavijo majhne, profesionalne, a boljše opremljene vojske, ki bi bile prilagojene novim razmeram. Večina držav, kjer pa se je kljub splošnemu trendu vojaški sektor povečeval, so trenutno vpletene v spopade ali pa so v procesu izgrajevanja oboroženih sil zaradi osamosvojitve.

Čeprav je mnogo evropskih držav kot vojaške naloge prepoznalo operacije vzdrževanja miru (*peacekeeping*) in humanitarne intervencije, obstaja skupina držav, ki še vedno opravičuje obstoj svojih oboroženih sil in visoke vojaške izdatke na račun nacionalne-teritorialne obrambe in varnostnih zahtev. Izjeme so skandinavske države, Kanada, Japonska, Avstrija in Nizozemska, kjer so varnostne koncepte modificirali v luči mednarodnih nalog. 'Vojaški humanitarizem' kot imenujejo nove naloge oboroženih sil postaja čedalje bolj zahteva sodobne varnosti.

Omenjene spremembe pri zaznavanju sodobne varnosti in preoblikovanju oboroženih sil so le delček posledic postmodernih trendov, ki so se pojavili po koncu hladne vojne in so očitne tudi v Italiji ter Zvezni republiki Nemčiji, kot obravnavani državi diplomskega dela, ki je pred vami.

2. METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1. *Predmet preučevanja*

Vsebino diplomskega dela sem razdelila na enajst tematsko zaokroženih poglavij. Prvo poglavje sem že predstavila kot uvod v diplomsko nalogo, kjer sem se na kratko dotaknila rdeče niti o kateri bo govorila naloga. V drugem poglavju bom predstavila metodološko strukturo naloge, postavila hipoteze ter s tem nekoliko začrtala miselni okvir. Tretje poglavje bo temeljilo na predstavitvi spremenjenega varnostnega okolja po koncu bipolarni razdelitve sveta in njegovih posledic, medtem ko se bo četrto poglavje bistveno poglobilo v definiranje samega pojma postmodernizma kot obdobja na različnih ravneh.

V petem delu se bom posvetila tipologiji vojska in družb kot jih je opredelil C.C.Moskos. Šesti del naloge opisuje indikatorje civilno-vojaških razmerij v posameznem obravnavanem obdobju.

Naslednji dve poglavji se nanašata na Italijo od njenega nastanka do stanja na obrambnem področju. Podrobneje so dotaknem njenega vojaškega sistema, struktur, velikosti, novih nalog vojske, itd. najprej v moderni ter pozni moderni dobi, v posebnem poglavju pa skušam umestiti italijansko vojsko v postmoderni tip.

Podobno se naslednja poglavja nanašajo na Nemčijo in njene oborožene sile.

V zadnjem, enajstem poglavju, bom s kratko primerjavo oboroženih sil Italije in ZRN po koncu hladne vojne skušala verificirati hipoteze ter predstavila zaključke.

2.2. *Cilji preučevanja*

V diplomski nalogi sem si zastavila naslednje cilje:

- analizirati bistveno spremenjeno varnostno okolje po koncu hladne vojne;
- analizirati dejavnike kot indikatorje razvoja oboroženih sil dveh držav skozi tri obdobja (moderno, pozno moderno in postmoderni);
- analizirati sodobne oborožene sile Italije in Zvezne republike Nemčije ter jih primerjati.

2.3. Pristop in uporabljene metode

Pri obravnavanju omenjene problematike sem pretežno uporabljala teoretični pristop, iz katerega izhajajo tudi uporabljene metode. Temeljne metode so deskriptivna metoda s pojasnjevanjem, metoda analize vsebine pisnih virov ter primerjalna metoda. Pri analizi sekundarnih virov sem pregledovala vsebino strokovne literature, člankov, veliko relevantnih podatkov sem pridobila tudi na medmrežju.

Del uporabljene metodologije v pristopu k analizi izbranega gradiva je tudi razvojno-zgodovinski pristop, ki je uporabljen za upodobitev trendov spreminjanja oboroženih sil skozi obdobja.

Postopek zbiranja podatkov obsega sistematično zbiranje literature ter selekcijo podatkov. V postopku obdelave podatkov sem uporabila metodo analize vsebine selekcioniranih virov, obsegala pa je predvsem naslednje komponente:

- izpisovanje relevantnih podatkov,
- primerjava različnih kvalitativnih in kvantitativnih podatkov o isti temi.

2.4. Hipoteze

⇒ Zaradi različnega zgodovinskega razvoja oboroženih sil, specifične vključenosti v zvezo Nato ter različne zastopanosti v mednarodnih operacijah je v Italiji prišlo do drugačnega prehoda med moderno in postmoderno vojsko kot v Nemčiji.

⇒ Nemške oborožene sile so danes v primerjavi z italijanskimi silami bliže postmodernemu tipu.

2.5. Teoretične in pojmovne opredelitve

Varnost lahko definiramo kot stanje v katerem je zagotovljen uravnoteženi fizičen, duhovni, duševni in materialni obstoj posameznika in družbene skupnosti v odnosu do drugih posameznikov in skupnosti. Varnost se torej nanaša tudi na družbo/državo v celoti – v tem primeru govorimo o nacionalni varnosti, v kolikor pa se varnost nanaša na mednarodno skupnost govorimo o mednarodni varnosti (Grizold, 1992:65).

Nacionalna varnost je stanje varnosti določenega naroda, katera je izražena v okviru različne potencialnih in dejanskih nevarnosti, ki prihajajo iz mednarodnega okolja. Pri nacionalni varnosti gre za celoto razmerij med notranjimi (gospodarskimi, socialnimi, kulturnimi, političnimi, ekološkimi, vojaško-obrambnimi idr.) in zunanjimi (mednarodnimi) dejavniki. Razmerje med temi dejavniki se nenehno spreminja, kar zahteva sprotno prilagajanje in spreminjanje nacionalno varnostne politike, na kateri so utemeljene varnostne dejavnosti sodobne družbe (Grizold, 1998: 3-4).

Nacionalno varnostni sistem sodobnih držav obsega funkcijo in strukturo na področju nacionalne varnosti, ki ne vključuje samo sposobnost države za obrambo pred notranjim in zunanjim ogrožanjem, temveč tudi skupno delovanje z ostalimi družbenimi podsistemi. Osnovni elementi nacionalno varnostnega sistema so varnostna politika, varnostna struktura in varnostno samoorganiziranje civilne družbe (Grizold, 1992:68-70).

Za *profesijo* velja, da njeni člani posedujejo visoko stopnjo specializiranega teoretičnega znanja ter določene metode in načrte za uporabo tega znanja v vsakodnevni praksi; da opravljajo svoje naloge po nekakšnih etičnih pravilih, kodeksu; ter da spadajo skupaj oziroma jih povezuje visoka stopnja korporativnosti, ki izhaja iz skupnega urjenja in kolektivne navezanosti na določene metode (Jelušič, 1997:108).

Profesionalna vojska je vojska v kateri je tako za vojake kot častnike vojaški poklic - profesija, za katero se praviloma prostovoljni odločijo in za to dobijo materialno nadomestilo (Kotnik, 1994: 32).

3. VOJAŠKA ORGANIZACIJA IN SPREMENJENO VARNOSTNO OKOLJE

Vojaške organizacije so neomejeni sistemi kar pomeni, da so v neprestani medsebojni odvisnosti in izmenjavi z okoljem. Tip vojaške organizacije je v prvi vrsti odvisen od družbe v kateri se le-ta nahaja.

Dejavniki, ki vplivajo na vojaško organizacijsko strukturo so stopnja ekonomskega razvoja, obstoječa tehnologija, socio-kulturno okolje, geopolitično okolje, kjer organizacije delujejo in naloge, ki so vojaški organizaciji dodeljene (Manigart, 1998: 362).

V zadnjem desetletju smo bili priča številnim procesom, ki so v mednarodnih odnosih na svetovni ravni povzročili celo vrsto pomembnih premikov in s tem bistveno preuredili tudi politično, predvsem pa varnostno podobo Evrope. Med ključnimi spremembami in procesi politično-varnostnega preoblikovanja sodobnega sveta velja izpostaviti predvsem naslednje: (1) konec hladne vojne, (2) decentralizacijo in centralizacijo, (3) oblikovanje novega svetovnega reda, (4) globalizacijo, (5) regionalizacijo in nadregionalizacijo, (6) povečevanje števila in vrst subjektov v mednarodni skupnosti, (7) krepitev nacionalističnih in separatističnih gibanj, (8) konec dobičkonosnosti vojne in hkratio okrepljeno uveljavljanje reševanja meddržavnih in predvsem znotrajdržavnih sporov z uporabo oborožene sile, (9) krepitev vpliva mednarodnega prava na obnašanje držav in drugih subjektov v mednarodni skupnosti, (10) intenziviranje procesa omejevanja, zmanjševanja, uničevanja in nadzorovanja konvencionalnega orožja ter orožja za množično uničevanje in preprečevanje njegovega širjenja, (11) reorganizacijo in zmanjševanje obsega oboroženih sil, (12) zmanjševanje obsega obrambnih proračunov v veliki večini držav, (13) proces redefiniranja funkcij in prilagajanja mednarodnih politično-varnostnih organizacij na globalni (OZN) in regionalni ravni (Nato, EU; ZEU, OVSE) spremenjenim razmeram v mednarodni skupnosti in novim varnostnim tveganjem in grožnjam ter (14) konec sorazmerno visoke predvidljivosti dogajanja v mednarodni skupnosti (Kotnik, 2002: 13-14).

Za zadnje desetletje je torej značilna predvsem dokončna odprava dolgotrajne, široko zasnovane in zelo intenzivne politične, vojaške in ekonomske konfrontacije med

Vzhodom in Zahodom. V ospredju niso več blokovski ampak nacionalni interesi (Kotnik, 2002: 17).

Tabela 1: Primerjava varnostno-politične slike sveta v dveh ključnih obdobjih

HLADNA VOJNA	OBDOBJE PO HLADNI VOJNI
predvidljivost dogajanja	nepredvidljivost dogajanja
širjenje komunizma	neuspešni razvoj demokracije in tržnega gospodarstva
ZDA dominirajo nad zahodnimi demokratičnimi državami	ZDA prva svetovna vojaška in gospodarska sila
trdna zaveznitva	'ad hoc' koalicije
posamezne grožnje	različnost groženj
strateška uporaba orožja	teroristična uporaba orožja
Evropa v središču interesov	regije v središču interesov
velika verjetnost svetovne vojne	majhna verjetnost svetovne vojne
sovjetska vojaška grožnja	regionalni agresorji

Vir: povzeto po Grizold, Tatalović in Cvrtila (1999: 32).

Varnostno okolje v obdobju po hladni vojni je kompleksnejše od tistega iz obdobja hladne vojne, hkrati tudi polno dvomov, negotovosti, hitro spreminjajočih se situacij, zaradi česar je vse težje odgovoriti na vse izzive, ki izvirajo iz njega. (Grizold, Tatalović in Cvrtila, 1999: 32).

3.1. Vpliv sprememb na civilno-vojaška razmerja

V obdobju po letu 1989 so vojaško družbeni odnosi v Centralni in Vzhodni Evropi doživeli – in še vedno doživljajo - globoke spremembe. Medtem ko se narava teh sprememb razlikuje od države do države obstajajo številne sorodne teme, katere lahko preučujemo, pojavljajo pa se jasni vzorci v razvoju vojaško družbenih razmerij. Skupne in medsebojno povezane značilnosti vključujejo bistvene spremembe v odnosu vojske do vlade, vladanja; odklon glede neposrednosti dojemanj nevarnosti družbe; demilitarizacija dela družbe, ki je bil militariziran v času komunizma; zaton upravičenosti splošne vojaške obveznosti kot metode vojaške organizacije; pojav novih vlog in novih osnov za legitimnost znotraj oboroženih sil v Osrednji in Vzhodni Evropi. Pojavil se je velik odklon glede zaznavanja groženj s strani ljudstva kot rezultat prenehanja konfrontacije med Vzhodom in Zahodom, padcem Varšavskega pakta in ekspanzije Nata na Vzhod. Vse to je spodkopalo legitimnost tradicionalnih nacionalno-

obrambnih vlog in je v mnogih državah vodilo k povečani demilitarizaciji velikega dela družbe, ki je bil prej militariziran s strani komunističnega režima. Demilitarizacijo označujejo zmanjšanje obrambnih proračunov, zmanjševanje številčnosti oboroženih sil, zaprtje nekaterih vojaških objektov, povečan odpor do splošne vojaške obveznosti in nekje tudi zmanjšanje ugleda vojske v očeh družbe. Upravičenost naborništvu se je od leta 1989 soočalo z upadom tako v smislu agenta socializacije kot osnove vojaške organizacije. Države Osrednje in Vzhodne Evrope so zmanjšale dolžino služenja vojaškega roka, izmikanje naborništvu je bilo vse številčnejše, preoblikovane oborožene sile pa so se posvečale vse bolj prostovoljskemu, profesionalnemu kadru. Z izginjanjem številnih vojaških tradicionalnih vlog so se pojavljale nove vloge - in tudi nove osnove za legitimnost - ki pa se osredotočajo na dve področji: na normativno/vojaško diplomatsko vlogo ter notranjo vlogo. Prva označuje povečano legitimnost številnih postkomunističnih vojska kot posledico družbenega dojemanja profesionalnega delovanja v večnacionalnih mirovniških operacijah. Notranja vloga pa se nanaša na povečano legitimnost vloge vojske, ki se kaže pri pomoči civilnim oblastem v času kriz ali nesreč¹.

3.2. Vpliv sprememb na obrambno-varnostne in vojaške strategije

Med nove elemente, katere morajo v svojih varnostnih, obrambnih in vojaških analizah upoštevati novo nastajajoče politike in strategije, lahko nedvomno prištejemo tudi naslednje dejavnike:

- čeprav so ZDA po razpadu sistema bipolarnega ravnotežja postale edina svetovna velesila, se je v svetu povečala vloga regionalnih sil in regionalne varnosti, saj se je v Aziji razširil krog držav, ki razpolagajo z jedrskim orožjem (poleg Ruske Federacije in LR Kitajske ga imajo še Indija, Pakistan, Izrael, Severna Koreja);
- številne teroristične akcije z globalnimi posledicami povsem prepričljivo dokazujejo, da danes države niso edini subjekti mednarodnih odnosov in da niso edine, ki imajo monopol nad sredstvi za množično uničevanje, te sposobnosti so dobile tudi mednarodne teroristične organizacije, ki razpolagajo z globalno razpršeno infrastrukturo;

¹ Vir: <http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm>, 10.6.2003.

- pospešeni proces globalizacije je imel za posledico razpad številnih držav in povečanje teženj po osamosvojitvi številnih etničnih, verskih in drugih skupin;
- vojne in oboroženi spopadi, ki so se nekoč odvijali le med blokoma se danes odvijajo v nekoč stabilni Evropi (od 1991 do 2002 je v Evropi potekalo deset oboroženih spopadov);
- hitro širjenje vojaške tehnologije je posameznikom, skupinam, organizacijam in državam odprlo možnost da pridejo do novega orožja, tako da danes že srednje razvite države proizvajajo vojaške satelite, balistične rakete velikega dometa, k temu sklopu spada tudi možnost proizvodnje orožja za množično uničevanje;
- pospešeno kvalitativno in kvantitativno povečanje industrijske proizvodnje (kemijske, petrokemijske, naftne, biokemijske, farmacevtske in druge) predstavlja novo tarčo za vojni ali teroristični napad katerega je zelo težko preprečiti;
- nove tehnologije kot so umetni zemeljski sateliti in informacijska tehnologija so odprli pot za nastanek novega prostora spopada, kamor lahko prištejemo tudi vesolje (*cyberspace*);
- preučevanja na področju informacijske tehnologije, genetske tehnologije, robotizacije odpirajo možnost, da država, ki doseže tehnološko premoč na teh področjih, izzove druge države na novo tekmo, ki bi lahko bila še bolj zastrašujoča od pretekle hladne vojne (Žabkar, Orehovec, 2003: 6).

Da se odnosi v dobi globalizacije bistveno razlikujejo od odnosov aktualnih v času bipolarne strateške polarizacije je razvidno iz naslednjih pojavov:

- v 21.stoletju je težko pričakovati svetovno vojno, težko si je predstavljati klasičen ali konvencionalni spopad med državami, ki bi trajal dalj časa;
- v mnogih oboroženih spopadih glavni akterji niso več države ali koalicije držav temveč so to politično organizirane skupine, ki se v razpadajočih sistemih borijo med seboj za oblast;
- obstajajo mednarodne teroristične organizacije z globalno infrastrukturo, ki so na žalost že dokazale, da so sposobne izvesti teroristične napade na strateške cilje celo na področju edine velesile, ZDA;

- sposobnosti današnjih računalniških in satelitsko pogojenih oboroženih sistemov ter robotizacije, ki so ZDA omogočili razvoj novega načina bojevanja - t.i. nekontaktno bojevanje,... (Žabkar, Orehovec, 2003: 7).

Iz vsega navedenega lahko sklepamo, da za odgovor na te izzive ne potrebujemo številčno velike oborožene sile temveč majhne, vrhunsko usposobljene in mobilne sile, ki bodo imele stalno pripravljene specializirane univerzalne kontingente, kar pomeni, da bodo morali biti usposobljeni tako za klasičen način bojevanja kot za umirjanje napetosti, mirovne operacije, ipd.

Pri opazovanju procesa preoblikovanja strukture oboroženih sil razvitih industrijskih držav so torej opazne tako količinske kot kakovostne spremembe. Proces kakovostnega preoblikovanja vključuje prehod na bolj racionalno in družbeno bolj sprejemljivo strukturo, ki bo primernejša za izvajanje novih nalog v spremenjenem politično-varnostnem okolju.

4. POSTMODERNIZEM

4.1. Postmodernizem kot pojem

S pojmom postmodernizem označujemo trend² ali boljše trende celostnega preoblikovanja sodobnih družb. Posebej velja izpostaviti spremembe na političnem, ekonomskem, kulturno - umetniškem, teoretično - filozofskem, ekološkem, vsakdanjem družbenem in seveda tudi na nacionalno - varnostnem in ožje vojaško - obrambnem področju (Kotnik, 2002: 107).

Termin 'postmodernizem' ima mnogo pomenov, odvisno od avtorja in konteksta. Postmodernisti označujejo svojo filozofijo predvsem kot dinamično in ne statično. Postmodernizem je miselna šola, ki presega domneve in prepričanja modernih mislecev. Je odziv/odgovor na rastoč razvoj znanstvene in tehnološke vede, za katero mnogi znanstveniki trdijo, da je vzbudila še več nerazjasnenih vprašanj. Povečana negotovost in kompleksnost je vodila družbo k zavrnitvi absolutizmov in sprejetju drže, ki je bolj tolerantna do sprememb in različnosti. Povečano zavedanje drugih kultur in načinov življenja je vodilo k zatonu modernističnega prepričanja prevlade/superiornosti enega

² Trend (ang.) pomeni splošno smer razvoja ali značilnost pojava glede na spreminjanje v daljšem časovnem obdobju (SSKJ, 1991:156).

načina življenja, enega moralnega imperativa. Gibanje je usmerjeno k spoštovanju različnosti in k večji enakosti³.

Premik od moderne paradigme lahko zaznamo tudi na področju prevladujočih družbenih vzorcev. Ugotovili so, da postajajo meje med javnim in privatnim življenjem, delom in domom čedalje bolj zabrisane⁴.

Postmodernizem je predvidel izginotje zvestobe skupnostim (bodisi so to družina, organizacija bodisi družba sama). Eden izmed razlogov je zlom avtoritete. Izvor postmodernega gibanja lahko razberemo v šestdesetih in sedemdesetih letih, najbrž se je pojavilo v prevratu ameriške (gibanje za človekove pravice, Vietnamska vojna, politična kriza, v kateri ni manjkalo ne usmrtitev ne korupcije) in evropske družbe (obsežna civilna nepokorščina v Franciji v povezavi z Alžirsko krizo 1968). Od takrat ni težko razbrati učinka postmodernih trendov tako na svet idej kot na širšo družbo. Burbules in Rice definirata tri značilnosti, ki naj bi bile skupne postmodernistični miselnosti: zavračanje absolutnosti, nasičenost političnega diskurza s tematiko moči in nadvlade, proslavljanje različnosti⁵.

Iskanje absolutnosti je za postmoderniste brezpredmetno, ker absolutnosti ni moč doseči.

Moskos je navedel, da postmoderni odnosi že zdaj močno prevladujejo v vojaških krogih. Razvoj vojaške moralne vzgoje v desetletjih po drugi svetovni vojni je odražal gibanje proti bolj sekularni, relativistični družbi. Družbeni pritiski proti splošni vojaški obveznosti so bili zaznani v demokratičnih državah, ki so bile dovzetne do postmodernih trendov v zadnjih nekaj letih.

V postmodernizmu gre za zavračanje tradicionalne avtoritete, oblasti, kar je lahko razlog prevelike državljske svobode. Razlogi za oslabitev avtoritete so lahko informacijska ekonomija in premestitev industrijske ekonomije, ki sta povečali posameznikovo izbiro; odmik od oblasti, ki je pripadala relativno samozadostni

³ Vir: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/The%Postmodern%20Soldier.pdf>, 24.9.2003: 4.

⁴ V ameriški družbi se pojavlja pojav redefiniranja družine : kohabitacija se je povečala na 72 % in odstotek gospodinjstev kjer gre za nuklearne družine (poročeni pari z otroci mlajšimi od 18 let) se je zmanjšal iz 45 % leta 1960 na 30,2 % leta 1980, v letu 2000 pa je znašal 23,5 %. Podaljšan delovni čas, zmanjšana varnost zaposlovanja, povišani socialni stroški, manj stabilnosti v družinskem življenju so nas privedli k temu, da so garantirali osnovnega preživetja, katere smo nekoč imeli za samoumevne, vprašljivi. Današnji državljan je označen kot oseba, ki nima vezi, nima obvez do družine ali skupnosti (<http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/The%Postmodern%20Soldier.pdf>, 24.9.2003: 5).

⁵ Vir: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/The%Postmodern%20Soldier.pdf>, 24.9.2003.

organizaciji k bolj številnim centrom moči; stalne tehnološke in ekonomske spremembe povzročajo povečano nestabilnost; degradacija poklica. Vojska, še posebno častniški del, je predmet karierizma. Veliko ljudi meni, da je vojska poklic in ne državljanska dolžnost. Zlom struktur avtoritete ima vpliv na vojsko.

Spoznanje, da je različnost zaželena eksistenčna kvaliteta postavlja pod vprašaj naravo skupnosti, kajti bistvo skupnosti leži v uniformnosti⁴.

4.2. Zаметki postmodernistične paradigme znotraj značilnosti razvitih industrijskih družb (RID)

Številni avtorji⁶ so razvite industrijske družbe med drugim označili z naslednjimi značilnostmi: (1) zmanjševanje pomena tradicionalnih neformalnih navad in običajev ter hkratna krepitev odvisnosti od formalno-pravne regulative, (2) trgovsko-potrošniška usmerjenost in prevladovanje individualistično-hedonistične družbene klime, ki zmanjšuje pomen socialnih odnosov in mrež, kar se kaže v socialni raznolikosti, omejenosti kolektivismu in močni individualiziranosti ter brezosebnosti, (3) motiviranost vse bolj izhaja iz trenutne preračunljivosti in ozkih osebnih interesov, zaradi česar je opazen pojav kratkotrajnega članstva v mnogih zelo različnih organizacijah, (4) povečana laičnost kot posledica trenda zmanjševanja religioznosti, čeprav ga v zadnjem času že nadomešča uveljavljanje postmodernih ("new age") "teologij", kar kaže na zamenjavo prevladujočih ideologij z alternativnimi, (5) slabitev lojalnosti in zaupanja v politične institucije, tudi državo, kar se kaže prek izginjanja občutka pripadnosti skupnosti, pasivnosti državljanov, zmanjševanja pomena patriotizma in poudarjenega omejevanja državne oblasti, s krepitvijo zahtev po obsežnejših državljanskih pravicah in svoboščinah ob hkratnem pozabljanju na državljanske obveznosti, (6) erozija parlamentarnih institucij in njihovo nadomeščanje z nevoljenimi centri moči, ki spodbuja pojavljanje novih subjektov v mednarodni skupnosti, predvsem študentskih, okoljevarstvenih, ženskih in mirovnih gibanj; ta si prizadevajo za občutno omejevanje svobode delovanja oboroženih sil, (7) vse bolj razširjen je ugovor vesti, ne samo v primeru obstoja vojaške obveznosti ampak tudi med vojaškimi profesionalci in poklicnimi vojaki v primeru njihove možne ali dejanske uporabe v vojaških akcijah v tujini, (8) tehnologija in mediji oblikujejo razmere, ki ustvarjajo vedno nove družbene vrednote, zaradi česar je nujno preseganje monolitnosti

družbenega sistema vrednot in uveljavljanje koncepta kulturne pluralističnosti in heterogenosti, ki zagovarja hkratni obstoj različnih sistemov vrednot (Kotnik, 2002: 106-107).

Te značilnosti lahko v prehodnem obdobju, ko stare vrednote zamirajo in se rojevajo nove, prepoznamo kot kazalce, ki v RID kažejo na uveljavljanje postmodernistične paradigme. V drugi polovici 20.stoletja so v RID začeli postopoma opuščati modernistične projekte, zato je v nastali vakuum vstopil postmodernizem, ki želi preseirati koncepte tradicionalizma in modernizma (Kotnik, 2002: 107).

V RID prihaja vse bolj do erozije nacionalnih vrednot in simbolov, oborožene sile pa so eden od glavnih simbolov nacionalne identitete. V skladu s tem postaja splošna vojaška obveznost vse bolj neprijetna, krepijo se zahteve po poklicni vojski. L.Jelušič v Kotniku (2002:113) trdi, da prihaja do korenitih sprememb v vrednotah in normah mlade generacije od katerih je večina v popolnem nasprotju s cilji in življenjskim stilom tradicionalne vojske.

Splošna predpostavka je, da se RID spreminjajo od pripravljenosti na vojno, prek odvrčanja vojne do brezvojnih družb, verjetnost vojne in značilnost vojskovanja pa odločilno vplivata na razmerje med vojsko in družbo (Kotnik, 2002: 141).

Proces uveljavljanja postmodernistične paradigme naj ne bi bil trenuten prelom s preteklostjo, ampak samo delno trganje vezi z modernostjo. Zaenkrat namreč še ni mogoče popolnoma zavrniti industrijske tehnologije in znanosti ter uveljavljenih družbenih struktur, zaradi česar je moderno obdobje še vedno zelo živo. Še vedno nas obkrožajo vojaško-industrijski kompleksi, specializirane znanosti, informacijski in oglaševalni mediji, nadnacionalne korporacije in sodobne znanstvene tehnologije. V RID torej obstaja vrednotni konglomerat, v katerem so poleg modernih vse bolj prisotne tudi postmoderne vrednote, zato meja med postmodernim in modernim ne more biti vzpostavljena izključno na časovni, ampak predvsem na vsebinsko - hierarhični ravni (Kotnik, 2002: 109).

⁶ Segal, Boen, Held, Ven Deth in Scabrough, Ferre ter Thompson v Kotnik (2002:106).

4.3. Postmoderno vojaštvo

Postmoderno vojaštvo se v 21.stoletju nikakor ne sooča s pomanjkanjem nalog. Poglavitni problem predstavlja odsotnost soglasja (obstajal je večino obdobja hladne vojne) glede vrednot in načel, ki naj bi določale, katere naloge so v sorazmerno obsežnem naboru najpomembnejše in kakšen je njihov prednostni vrstni red. Vsaj vojske velikih sil morajo namreč še vedno delovati v smeri odvrčanja grožnje jedrske vojne, vse oborožene sile morajo biti usposobljene za vodenje dolgotrajne konvencionalne vojne, pripravljene morajo biti za nekoliko posebne naloge podpore zaveznikov in vsestranskega obveščevalnega dela, sposobne morajo biti za takojšen odgovor in izvajanje specialnih vojaških operacij ter hiter odgovor ob izbruhu resnejših regionalnih kriz, pripravljati se morajo za pomoč v velikih nacionalnih ali mednarodnih akcijah zaščite in reševanja, za izvajanje notranje-varnostnih nalog in mednarodnih operacij v podporo miru (Kotnik, 2002: 218).

Prav slednje pa bodo v prihodnje predstavljale eno najpomembnejših funkcij vojska razvitih industrijskih držav.

Besedna zveza postmoderna vojska izvira iz intelektualnih in družbenih trendov, ki so vidni po koncu hladne vojne. Glavne značilnosti postmodernizma vključujejo prevrat brezpogojnih vrednot, relativizem, dvoumnost, prepustnost institucij. Postmodernizem se kaže tudi v določenih organizacijskih spremembah sodobnih vojska, od zmanjšanja razlik med civilnimi in vojaškimi nalogami ter med častniki in navadnimi vojaki do internacionalizacije uporabe vojaške sile. Še posebno so tradicionalne osnove nacionalne suverenosti izrinjene s strani globalizacije komunikacij, trgovine in financ. Ti družbeni trendi so imeli različne učinke na zahodne vojske po koncu hladne vojne z izginotjem tradicionalnih vojaških groženj. V taki situaciji je povečana pripravljenost uporabe vojaške sile usmerjena k drugim vrednotam, vključno k notranjim družbenim in mednarodnim humanitarnim⁷.

Postmoderno vojaštvo označuje pet glavnih organizacijskih sprememb:

- povečana prežetost civilne in vojaške sfere tako strukturalno kot kulturno;
- zmanjšanje razlik znotraj vojaških služb glede na vejo, čin ter bojnim nasproti podpornim nalogam;

⁷ Vir: <http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm>, 10.6.2003.

- sprememba v namenu vojske - prehod od vojskovanja do misij, ki ne bodo izključno vojaške v tradicionalnem pomenu;
- vojaške sile bodo bolj uporabljene v mednarodnih misijah pod vodstvom nadnacionalnih entitet;
- nadaljnja internacionalizacija vojaških sil, kot na primer pojav EUROCORPSa⁸ in multinacionalnih ali dvonacionalnih oddelkov v državah zveze Nato (Moskos, Williams in Segal, 2000: 2).

Postmoderne vojaške organizacije bi morale biti organizacije s prepustnimi mejami, plosko hierarhijo, decentraliziranim sprejemanjem odločitev in z večjo sposobnostjo toleriranja negotovosti. Morale bi biti dobro socialno integrirane v družbo. Postati morajo atraktivne za vse družbene sloje (prilagoditi delovne pogoje), biti bolj kulturno raznolike - tudi zato, da ustvarijo podobo, da zaposlujejo na podlagi enakih zmožnosti (Manigart, 1998: 368).

5. TIPOLOGIJA VOJSKA IN DRUŽB PO C.C.MOSKOSU

Oborožene sile razvitih zahodnih demokracij in ZDA se po mnenju Moskosa razvijajo od moderne k postmoderne obliki vojaške organizacije. Moderna vojska, ki se je polno razvila v devetnajstem stoletju je bila zelo povezana z vzponom nacionalne države. Čeprav moderna vojaška organizacija nikoli ni bila čisti tip je bil njen osnovni format kombinacija naborniških nižjih stanov milice in korpusa poklicnih častnikov, ki so bili osredotočeni v vojno in so se zelo razlikovali po strukturi in kulturi od civilne družbe. Postmoderna vojska je njen kontrast, saj zrahlja vezi z nacionalno državo. Osnovni format se premika proti prostovoljski vojski, bolj mnogostranski v nalogi ter bliže civilni družbi.

Termin postmoderen v povezavi z oboroženimi silami, se mora po nekaterih vidikih razločiti od termina moderen, saj bi tako postmoderen pomenilo le še eno napačno uporabo pridevnika.

⁸ EUROCORPS je od 1986 nemško-francoska vojaška brigada, jedro Evropske varnosti in obrambne identitete (ESDI) in prvi zarodek evropske vojske od propada Evropske obrambne skupnosti leta 1954. Je prispevek k ideji, da mora 'Nova Evropa' prevzeti več odgovornosti za svojo varnost (Hodge, 1998:117). Naloge Eurocorpsa so sodelovanje in pomoč misijam zveze Nato, misije pod poveljstvom ZEU zunaj teritorija Nata in zagotavljanje mednarodne humanitarne pomoči.

Moskos je predstavil tridelno tipologijo vojska in družb.

Prvi tip je *moderna tip*, katerega lahko umestimo v obdobje od devetnajstega stoletja do konca druge svetovne vojne. Čeprav se moderna doba začne že leta 1648 z Westfalsko pogodbo, ki konča tridesetletno vojno med katoliki in protestanti, je pomembna zato, ker razglasi načelo nacionalne suverenosti, kar odmeva še tri stoletja in pol od tedaj. Znak moderne vojske najboljše opiše pojav množičnih armad v času francoske revolucije leta 1793, ko koncept vojaka-državljana vstopi na evropski kontinent (Moskos, Williams in Segal, 2000:1).

Naslednji tip je *pozni moderna tip*, ki je prevladoval od sredine dvajsetega stoletja do zgodnjih devetdesetih let in skoraj v celoti sovпада z obdobjem hladne vojne. To obdobje zaznamuje množičnost vojska kot tudi poudarjanje vojaškega profesionalizma v častniških krogih. Že prej je vojaško častništvo v Evropi - ponekod tudi v ZDA - prej določevalo sorodstvo kot pa poklicna vojaška izobrazba.

Tretji tip, katerega je Moskos poimenoval *postmoderna tip* pa določa obdobje po hladni vojni in prevladuje v sodobnem času. Zlom komunizma v Sovjetski zvezi in Vzhodni Evropi sta poglobitna dejavnika premika vojske k postmodernemu modelu. Brez grožnje invazije zahodne države ne potrebujejo nadalje podpirati oboroženih sil tako različne od vrednot širše družbe. Medtem ko vojska v takih državah še naprej podpira nacionalni patriotizem pa globalizacija financ, trgovine, komunikacij in drugih glavnih človeških aktivnosti resno razjeda večino tradicionalne osnove nacionalne suverenosti (Moskos, Williams in Segal, 2000: 2).

Vsa tri obdobja lahko ponazorimo tudi s primerjavo: v 18.stoletju smo zaupali v razum, v 19.stoletju v nacionalno državo, v sodobnem času pa največ zaupanja kažemo v znanost in tehnologijo.

Spremembe v vojaški organizaciji odražajo zelo obsežne družbene spremembe. Z opisovanjem zgodovinskih izkušenj je možno opisati in razlikovati moderne, pozno moderne in postmoderne vojaške organizacije in špekulirati o dejavnikih, ki pospešujejo prehod iz enega tipa v drugega (Moskos, 2000:14).

6. INDIKATORJI CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERICJ

Nobena družbena institucija ni bolj odvisna od tako nacionalnih kot mednarodnih faktorjev kot prav vojska. Tako nacionalni kot nadnacionalni faktorji vplivajo na odnos vojske do družbe. Zaznavanje groženj in priložnosti, ki jih ponuja mednarodna situacija oblikujejo oborožene sile, vojaške operacije in odnos vojske do družbe. Podobno pa narodna politična kultura in skupni spomini pogojujejo tako vojsko kot njen odnos do širše družbe. Moskos je predvideval, da bodo določeni trendi vidni v različnih nacionalnih okvirih kot posledica dramatičnih sprememb v mednarodnem sistemu in nacionalnih prilagoditev le temu (Williams, 2000: 265).

Preko indikatorjev civilno-vojaških razmerij naj bi bile razlike med obravnavanimi državami očitne in v določeni meri tudi primerljive. Moja osebna predvidevanja so, da v kolikor se oborožene sile obravnavanih držav Italije in Nemčije po teh indikatorjih spreminjajo skozi različna obdobja, sledijo določenemu trendu - prehodu od modernih oboroženih sil k postmodernim. Izbrani kazalci civilno-vojaških razmerij (zaznavanje grožnje, strukturiranost sil, poglobljena definicija poslanstva, prevladujoči vojaški profesionalci, vloga žensk v vojski, delež civilnega osebja v vojski, reprezentativnost homoseksualcev, ugovornikov vesti,...) se v vseh oboroženih silah spreminjajo in razvijajo skozi obdobja vendar z različno hitrostjo in intenziteto. Tako lahko pričakujemo, da bodo v določenih nedemokratičnih sistemih ti kazalci ostali na stopnji moderne dobe, kvečjemu pozne moderne, da pa zaradi splošne (ne)razvitosti in pomanjkljive razmejitev civilnega nadzora nad oboroženimi silami prehod k postmodernim razmeram ni mogoč. Veliko več možnosti imajo industrijsko razvite, demokratične države, ki stremijo prav k razmejitvi civilnega nadzora nad vojsko, uveljavljanjem in izvajanju demokratičnih načel, sodelovanju in povezovanju z državami na vseh področjih, večji odprtosti in dostopnosti vojske različnim kategorijam posameznikov (npr. ženskam, homoseksualcem). Oborožene sile so lahko s svojo socialno reprezentativnostjo pomemben dejavnik zagotavljanja družbene kohezivnosti. Po drugi strani pa jo lahko s socialno nereprezentativnostjo in diferenciacijo močno slabijo, kar je lahko eden od pomembnih virov družbenih napetosti in celo konfliktov. Nemčija in Italija sta danes vsekakor razviti industrijski demokratični državi, v kolikšni

meri pa njune oborožene sile napredujejo k postmodernim trendom bom ugotovila v nadaljevanju.

6.1. Zaznavana grožnja

Možnost vojne in zaznavanje groženj oblikujejo osnovne odnose med oboroženimi silami in družbo. Glavna razlika med modernimi in postmodernimi družbami leži v značaju grožnje, ki ogrožajo družbe in načinu kako jih te družbe zaznavajo. Zadnji dve stoletji je bil eden izmed poglobitnih faktorjev preživetja naroda zmožnost mobilizirati in razporediti množične oborožene sile, kar je temeljilo na sistemu vpoklica s čimer so pripravljali narod na vojno. V moderni dobi je bila grožnja vojne, in tako upravičenost postavitve oborožene sile na mejo države, zelo prisotna. Glavni vir nacionalistične vneme je bila takrat mobilizacija, še posebno od konca 18.stoletja dalje.

Katere so grožnje zaradi katerih naj bi vojska branila družbo? Te grožnje se spreminjajo skozi čas in karakter, kot tudi po specifikih. V času pred hladno vojno je bila glavna zaskrbljenost glede invazije bodisi s strani določene države bodisi s strani zaveznic. Ne glede na to, da se vir invazije lahko spremeni in da se bo tehnologija napada nedvomno spremenila ostaja glavna skrb invazija. Ko sta si obe strani v hladni vojni pridobili jedrsko orožje je grožnjo invazije zamenjal strah pred jedrsko vojno. Za Zahod se je ta skrb pojavila leta 1949, ko je SZ izdelala svojo atomsko bombo, in se na vso moč razvnela do sredine petdesetih let, ko so Rusi demonstrirali tako termonuklearno orožje kot metode njihovega prenosa. Zalivska vojna leta 1991 je bila vojna, v kateri so nastopale države ena proti drugi in je v tem pogledu predstavljala korak nazaj v moderno dobo, kjer je bila taka konfrontacija držav značilna, kljub temu pa je na zmagoviti strani vključevala razvito tehnologijo. Grožnja ni bila invazija na Zahod, temveč je grožnja pretela naftnim interesom, ki so bistvenega pomena za nacionalno varnost. V času po hladni vojni zahodnih demokracij ni skrbela invazija ali jedrska nevarnost temveč vojne in nasilje znotraj držav samih. Primer je lahko že nekdanja Jugoslavija z etničnimi konflikti ali afriške države (Somalija, Kongo, Ruanda) s stradanjem prebivalstva in etničnimi nemiri, ki se spreminjajo v genocid. Napredne zahodne države so se čutile ogrožene tudi zaradi terorizma in naraščanja jedrskega, kemičnega ali biološkega orožja v svetu (Moskos, 2000: 16-17).

Najpomembnejša sodobna varnostna tveganja in grožnje so:

- dezintegracija in preoblikovanje sistemov vrednot;

- populacijska eksplozija v državah v razvoju;
- razlike v dostopnosti do življenjsko pomembnih naravnih virov;
- nepremostljiva neenakost med ekonomijami RID in držav v razvoju;
- globalnost ekonomskih problemov;
- množična migracijska gibanja;
- regionalni konflikti, nasilni etnični spori in spopadi ter državljanske vojne;
- notranje napetosti v postsocialističnih državah;
- organizirani kriminal;
- islamski fundamentalizem;
- terorizem;
- širjenje izrabe jedrske energije v miroljubne namene,
- širjenje orožja za množično uničevanje;
- nenadzorovano širjenje dvonamenske (civilno-vojaške) tehnologije;
- mednarodna trgovina z najsodobnejšim konvencionalnim orožjem;
- zdravstveni problemi;
- globalno onesnaževanje okolja;
- zmanjševanje biološke raznolikosti življenjskih oblik;
- zmanjšanje kulturne raznolikosti;
- neizobraženost in nepismenost (Kotnik, 2002: 165-174).

Temeljna značilnost novih varnostnih tveganj in groženj je torej njihova nevojaškost.

Nabor najaktualnejših varnostnih tveganj in groženj se stalno spreminja, njihovo število pa se ves čas povečuje. V mednarodni skupnosti je v zadnjem času vse več nalog, ki nihajo med vojno in mirom. Zato je treba pri zagotavljanju vojaškega vidika nacionalne varnosti in varnosti v mednarodni skupnosti poleg nekdanjega dihotomnega razlikovanja med vojno in mirom upoštevati še množico novih, vmesnih situacij, ki zahtevajo preoblikovanje poslanstva oboroženih sil RID in nove oblike uporabe oborožene sile (Kotnik, 2002: 185).

Več kot je različnih virov ogrožanja, bolj multifunkcionalne mehanizme za njihovo obvladovanje potrebujemo. Zaradi omejevanja finančnih virov namreč ni več mogoče oblikovati in vzdrževati visoko specializiranih sil za izvajanje natančno določenih in samo teh nalog, ampak morajo biti vojaške enote hkrati visoko specializirane in

multifunkcionalne. Multifunkcionalnost pa je ponavadi vsaj deloma v nasprotju z učinkovitostjo (Kotnik, 2002: 165).

Oborožene sile večine evropskih držav so bile v preteklosti pretežno naborniško popolnjene in vzpostavljene predvsem za zagotavljanje vojaške varnosti, obrambe lastnega teritorija, za soočanje z nevojaškimi viri ogrožanja, ki so se pojavljali skozi desetletja, pa so bile slabo opremljene in izurjene. Zatorej preoblikovanje njihovih struktur ni brezpredmetno, če vzamemo v obzir samo naraščajoče število netradicionalnih virov ogrožanja današnje varnosti.

Današnje grožnje imajo popolno drugačno naravo in obseg kot nekdanje in trenutno odzivi nanje izgledajo vse bolj neprimerni. Orožje vojne, s katerim smo se borili proti grožnjam v zadnjem obdobju prejšnjega tisočletja ni več zadostno, da se zoperstavi težavam naslednjega. Nov pristop je odločilen saj je terorizem le eden od mnogih netradicionalnih varnostnih izzivov. Tu so še etnični nemiri, verski spopadi, trgovanje z drogo, množične migracije, okoljevarstvena nestabilnost, korupcija, pranje denarja, vojaški aktivizem, kraja informacij,... Take grožnje – kjer se konflikt in kriminal pogosto spojita – ne upoštevajo meja. Vse prevečkrat ne obstaja voditelj ali množica proti kateri bi usmerili svoj odziv. Grožnje lahko spodkopajo nacionalne in mednarodne institucije (Hall, Fox, 2001/2002: 8).

Svetovni red pred letom 1990 je temeljil na grožnjah in konfliktih vezanih v glavnem na Evropo (Sarkesian, Williams in Bryant, 1995: 36). Še vedno obstaja v svetu trideset pomembnih konfliktov⁹ (kjer je število žrtev, tako vojaških kot civilnih preseglo število 1.000), kar kaže na porast (na začetku leta 2003 jih je za osem več v primerjavi z letom 2002) (Smith, 2003: 3).

Glavna grožnja mednarodnemu miru in stabilnosti izvira iz ekonomskih težav in njihova razrešitev daljnoročno ne zahteva vojaške sile temveč politično-ekonomsko silo. (Sarkesian, Williams in Bryant, 1995: 33).

Edward Luttwak trdi, da bo uporabo vojaške sile narekovala prej geo-ekonomija kot pa geo-politika. Dandanes je za učinkovito uporabo določene vojaške sile in njenih kapacitet potreben velik finančni zalogaj (v obrambni zvezi kot je Nato se stroški porazdelijo). Po drugi strani pa je določen vojaški potek brez političnega konsenza v mednarodni skupnosti lahko oviran (primer nedavnega nesoglašanja Nemčije, Francije ter še nekaterih drugih pomembnih držav v EU in Natu z napadom na Irak). Po mojem

mnenju je za uporabo vojaške sile potrebna določena mera prisotnosti obeh, tako ekonomije kot politike.

Grožnje kot so trgovina z mamili, nekontrolirane migracije, degradacija okolja imajo transnacionalno dimenzijo. Nov način dojemanja groženj lepo opisuje izjava State Departmenta leta 1995, ki govori o tem, da je v času hladne vojne večino groženj predstavljala agresija države na državo, zdaj pa se soočamo bolj z notranjimi faktorji, ki lahko destabilizirajo vlade. Veliko več pozornosti posvečamo faktorjem zgodnjega opozarjanja, kot so lakota in okolje (Moskos, 2000: 17).

6.2. Strukturiranost sil

Kakor se zaznavanje grožnje spreminja, se spreminja tudi struktura sil, ki mora delovati skladno z grožnjo. Od zgodnje moderne dobe do hladne vojne in še v njenem času so se države zanašale na množične vojske katere so zagotavljale z naborniki, zmožnimi za vojaško službo. Te množične vojske so bile sestavljene iz nabornikov skupaj z majhnim kadrom profesionalnih častnikov, podčastnikov in določenim številom tehničnih strokovnjakov (Moskos, 2000: 18).

Pred dvajsetim stoletjem je kritično orodje vojne predstavljal vojak pehote. Vojna je bila nepomembna brez očitne prisotnosti vojaka - pešaka. Poraz države ali zavzetje teritorija ni bilo dokončno dokler vojaki pehote niso fizično okupirali območja. Dvajseto stoletje je odprlo vrata dobi, v kateri igrajo pomembnejšo vlogo sofisticirana orožja (Sarkesian, Williams in Bryant, 1995: 5).

Prihod informacijske tehnologije in njen vpliv na oborožene sile, poimenovan kot revolucija vojaških zadev (*RMA- Revolution in Military Affairs*), je kot tak zaradi povečane integracije računalniške tehnologije v vojaških sistemih predpostavil večjo vojaško sposobnost ter natančnost, istočasno pa velike kadrovske spremembe - zmanjšanje osebja - tudi zaradi stroškov, ki jih prinaša uvedba tehnologije. RMA kaže na kvalitativen prelom z moderno dobo (Moskos, Williams in Segal, 2000: 5).

Vojaški proračuni, že zdaj pod pritiskom zaradi rastočih stroškov, ki jih prinaša sofisticirana tehnologija, so še bolj ranljivi tudi zaradi različne narave novih groženj. Čim jasna identifikacija sovražnika ni mogoča, je še težje vzdrževati javno podporo za

⁹ glej Prilogo 1

vojaške izdatke. Niti stvarne grožnje niti viri, ki so na voljo, ne bodo peljali nazaj k množičnim armadam ali večjim profesionalnim vojskam (Williams, 2000: 267).

Skozi hladno vojno so vse evropske države temeljile na naborništvu (razen VB, ki je prenehala z naborništvom že leta 1963). Toda v času pozne moderne dobe so vse bolj prihajale v ospredje prostovoljne komponente s poudarkom na tehničnih specialnostih. S koncem hladne vojne se je prehod na prostovoljsko vojsko odvijal vse hitreje.

6.3. Poglavitna definicija poslanstva oboroženih sil

Pri izvajanju dodatnih nalog je dandanes zaznaven prenos pozornosti z izpolnjevanja socialnega imperativa bolj ali celo izključno v smeri funkcionalnega imperativa¹⁰.

Naloge socialnega imperativa (kot so na primer izobraževanje, socializacija, gradnja civilne infrastrukture,...) se bo v vojskah razvitih industrijskih držav še nadalje zmanjševala. V bistvu gre za neposredno posledico večje usmerjenosti oboroženih sil proti poklicnemu popolnjenju. Poklicne oborožene sile so v primerjavi z obvezniškimi že tradicionalno posvečale manj pozornosti izpolnjevanju nalog iz socialnega imperativa.

Pojavlja se obsežnejši in intenzivnejši premik proti izpolnjevanju dodatnih, sicer netipično vojaških nalog (notranja varnost, zaščita in reševanje, humanitarna pomoč, nadzor volitev,...), ki v klasičnem modelu funkcionalnega in socialnega imperativa predstavljajo vmesno (sivo) področje¹¹ (Kotnik, 2002: 183).

Poleg tega nove nevojaške funkcije oboroženih sil v razvitih industrijskih državah niso več stalne, tako kot so bile tradicionalne, ampak so odvisne od trenutnih potreb in so torejčasne. Med najbolj pogoste sedaj spadajo pomoč pri izvajanju obsežnejših ali transportno in namestitveno zahtevnejših akcij zaščite in reševanja ter pomoč pri obsežnejših in zahtevnejših akcijah zagotavljanja javne varnosti (Kotnik, 2002: 185).

Značilna poteza sodobnega časa je zaton vojn med državami in porast vojn znotraj držav, ki včasih vodijo k zrušenju države. Razdruževanje vojskujočih se strani,

¹⁰ L.Jelušič (Jelušič, 1997:68) pojasnjuje, da funkcionalni imperativ izhaja iz nalog, za katere se pričakuje, da jih bo vojska izpolnila, posebej ko gre za ogrožanje varnosti družbe. Socialni imperativ je sestavljen iz drugih, pogosto konfliktnih zahtev, ki se postavljajo oboroženim silam kot rezultat ideologij, vrednot in kulturnih norm. Funkcionalni imperativ se torej nanaša na neposredno zagotavljanje nacionalne varnosti, socialni imperativ pa na vse ostale naloge in vloge vojaške organizacije v družbi.

¹¹ L.Jelušič pravi, da je težava v tem, da se sodobne vojske vse pogosteje ozirajo ravno po slednji ker vidijo v njej nekakšno nadomestilo za izgubo zunanjega sovražnika, ne glede na to, da je uporaba vojske za vzdrževanje notranjega reda in zakonitosti najbolj problematična (Kotnik, 2002 :185).

namestitev beguncev, razdelitev hrane in medicinskih pripomočkov, zagotavljanje varnosti za humanitarne organizacije, nalagajo oboroženim silam naloge, katere so dosti obširnejše kot so bile tradicionalne. Vzdrževanje miru in humanitarne naloge zasedajo pomembnejše mesto v vojaški doktrini kot kdaj koli prej. Zatorej pojav termina 'vojaški humanitarizem' primerno označuje te spremembe v namembnosti vojske. Vse te spremembe so postale izrazitejše s padcem Berlinskega zidu leta 1989 in razpadom SZ leta 1991. Spremembe pa ne zadevajo le vojaške organizacije. Soočamo se z reorganizacijo postindustrijskih družb¹² (Moskos, Williams in Segal, 2000: 3).

V nekoliko bolj oddaljeni preteklosti je bil glavni cilj množičnih armad zmaga nad nasprotnikom. Kasneje so bile poklicne vojske poznega modernega obdobja usmerjene predvsem v odvracanje in preprečevanje mednarodnih konfliktov ter ob morebitnem pojavu njihovo omejevanje. Za poklicne vojske postmoderne obdobja pa je značilno predvsem poudarjanje kriznega menedžmenta, zato naj bi v postmoderni družbi prišlo do združevanja vojaških nalog z nalogami policijskih, obmejnih in drugih varnostnih sil (Kotnik, 2002: 189). Omenjene naloge se pojavljajo že nekaj časa kot dodatne, nevojaške naloge oboroženih sil.

Ena izmed težav, na katero so opomnili številni častniki je, da je vojska postavljena v paradoksn položaj, kajti obrambni viri so se zmanjšali na račun domače ekonomije in socialnih potreb, obseg vojaških posredovanj in nalog pa se je povečal (Sarkesian, Williams in Bryant, 1995:11).

6.4. Prevladujoči vojaški profesionalec

Izvorna vojaška samopodoba predstavlja strokovnjaka v nasilju, pripravljenega na boj. Prevladujoč tip vojaškega profesionalca se je spremenil preko vojaškega poveljnika v zgodnji moderni dobi k upravljalskemu tehniku v pozni moderni dobi. V obdobju pred hladno vojno so bile zahteve po vodji, ki bo usposobljen v veščini vojskovanja in vodenja. Postopoma pa je tehnologija nadomeščala samo silo kot tako. V postmodernem obdobju se bo borbeni duh nadaljeval znotraj častniškega kroga, možno pa je da bo spet prišlo do prevlade alternativnega profesionalnega tipa: vojak-učenjak, vojak-politik,

¹² Na to kažejo številni indikatorji, kot so manjši pomen nacionalne države in nacionalnih trgov, odmik od družb, ki so vase usmerjene k družbam ki so usmerjene k drugim, razmah elektronskih medijev, spremembe javnega mnenja glede javnih dobrin, tradicionalne vrednote so postavljene pod vprašaj, vse bolj pa zaupamo v znanost in tehnologijo (Moskos, Williams in Segal, 2000: 4).

častnik, ki bo usposobljen kontaktirati z mediji in bil spreten v diplomaciji (Moskos, 2000: 19).

Vse več nalog in dolžnosti v sodobnih oboroženih silah, pa naj gre za vojaške, podčastniške ali častniške, torej ne le zahteva, temveč tudi predpostavlja sorazmerno visoko raven splošnega in strokovnega znanja in usposobljenosti. Pomembno je, da v zadnjem času te zahteve vse bolj veljajo tudi za navadne vojake, ki v vse večji meri upravljajo z najsodobnejšo vojaško tehniko. Na osnovi tega lahko zaključimo dvoje: (1) zahtevana izobraženost in usposobljenost se bo pri vseh pripadnikih oboroženih sil še nadalje povečevala, (2) razkorak v izobraženosti in usposobljenosti med vojaškimi in častniškimi dolžnostmi se bo vztrajno zmanjševal (Kotnik, 2002: 251).

Vse bolj je torej pomembna visoka specializacija vsakega posameznika za opravljanje njegove osnovne naloge, vendar je ob tem po drugi strani vse bolj nujna tudi univerzalnost in zamenljivost. Ob tem neposredno naletimo na problem nasprotnosti med specializacijo in univerzalnostjo vojaka na bojišču. V preteklosti so bile celotne enote oborožene z bolj ali manj istovrstnim orožjem in opremljene z istovrstno opremo. Poleg tega sta bili oborožitev in oprema tehnološko na nižjem nivoju, zato je bila priučitev za uporabo hitrejša, lažja in uspešnejša. Danes je problematična vse večja diverzificiranost in heterogenost sodobne oborožitve in opreme ter konkretnih bojnih nalog tudi na ravni osnovnih enot. Za učinkovito in optimalno uporabo tega orožja ter dosledno izpolnitev naloge je po eni strani zahtevana vse višja stopnja specializacije, po drugi strani pa je ob izločitvi soborca iz boja potrebna hitra in predvsem učinkovita zamenjava, kar predpostavlja univerzalizacijo znanja, usposobljenosti in izurjenosti. Poleg tega se vojaki v oboroženih silah razvitih industrijskih držav vse bolj srečujejo z digitalno tehnologijo, ki sicer zagotavlja boljšo predstavljivost dogajanja na sodobnem bojišču, vendar je upravljanje s tem dogajanjem še vedno izredno kompleksna in težko obvladljiva naloga posebej zato, ker to ni več samo problem poveljujočih, ampak kar vseh prisotnih na bojišču (Kotnik, 2002: 252).

Potreba po interdisciplinarno izobraženih in usposobljenih vojaki vseh zvrsti in rodov, za razliko od prej tudi pehote, ki so dovolj inteligentni, da lahko delujejo neodvisno, in imajo takšne značilnosti kot so iniciativnost, pogum, mnogostranskost, prilagodljivost, improvizacija in (nadzorovana) agresivnost, ni bila nikoli tako očitna, kot na pragu 21. stoletja (Kotnik, 2002: 285). Vse te kvalitete danes označujejo ali naj bi označevale sodobnega vojaka na bojišču.

V postmodernem obdobju morajo biti po Moskosovem mnenju vojaški poveljniki (častniki) sposobni opravljati večplastno in zapleteno vlogo častnika-znanstvenika in častnika-diplomata. Prevladujoči tip vojaškega poveljnika oziroma častnika se je spreminjal od (1) častnika-bojevnika(heroja) v tradicionalni družbi prek (2) častnika-menedžerja in častnika-tehnologa v prehodnem obdobju do (3) častnika-znanstvenika in častnika-diplomata v postmoderni družbi. Slednji naj bi bil sposoben aktivno sodelovati v svetovalnem procesu o vprašanih mednarodne varnosti in usposobljen tudi za delovanje v mednarodni diplomaciji predvsem v mednarodnih operacijah v podporo miru, v katerih mora biti poleg ostalega sposoben vzpostavljati produktiven komunikacijski proces z zelo različnimi strukturami in javnostmi (Kotnik, 2002: 285-286). Za učinkovito izvrševanje častniških nalog so v postmodernem obdobju, kjer se operacije odvijajo večinoma v multinacionalnem okviru, potrebne dodatne veščine in znanja. Častnikom se vedno bolj nalagajo nevojaške naloge političnega značaja (odnosi z lokalnimi oblastmi, mediji,...).

Glede na karakterne lastnosti vojaka razlikuje Marina Nuciari tri tipe vojakov: bojevnik, mirovnik in fleksibilen vojak. Najbolj tradicionalni tip vojaka je vojak-bojevnik. Označujejo ga disciplina, pripravljenost na akcijo, odločnost, vodenje, ubogljivost, prilagajanje psihičnemu stresu, patriotizem in žrtvovanje. Naslednji tip je vojak-mirovnik, ki ga zaznamuje odločnost, strokovnost, empatija, sociabilnost, sodelovanje, splošna izobrazba, odprtost in samoodgovornost. Tretji tip vojaka-fleksibilni vojak naj bi vseboval značilnosti obeh predhodnih tipov in naj bi bil profesionalec, zmožen kombiniranja različnih kvalitiet in prilagajanja neznanem in turbulentnemu okolju¹³.

Sarkesian v Kotniku (2002: 286) posebej opozarja na tri izzive, s katerimi se bodo srečevali častniki v obdobju po hladni vojni:

- povečati bodo morali svoje analitične sposobnosti, da bodo lahko razumeli vse večjo kompleksnost strateškega okolja,
- izobraževati, usposablјati in uriti se bodo morali za obvladovanje mnogo širšega spektra dogajanja, kot ga je ponujalo klasično bojišče,
- naučiti se bodo morali delati v spolno, rasno, religiozno in kulturno zelo raznolikem okolju.

¹³ Vir: <http://www.nato.int/ims/2002/cwinf2002/cwinf-03b.pdf>, 21.10.2003.

6.5. Odnos javnosti do vojske

Vsak bi pričakoval, da se bo spričo spremenjenih razmer v svetu in zmanjšanja nevarnosti odnos javnosti do vojske spremenil, toda slika je precej bolj kompleksna. Med obema svetovnjima vojnama so bili ameriška javnost in mediji do vojske zelo podpirajoči, kar se je še posebno izkazalo v drugi svetovni vojni, ko se je bil vsestranski boj zoper sile osi. Nasprotno pa je bila ta podpora precej manjša v primeru Korejske vojne in zlasti Vietnamske vojne. Na splošno je bil odnos javnosti do vojske v obdobju hladne vojne oz. pozne moderne dobe podporen v smislu vojske kot institucije, v katere dejanja se ne sme dvomiti. Na odnos javnosti do vojske vpliva tudi poročanje medijev, ki pa so se takrat čutili manipulirani s strani vojske. Dokaj kritičen odnos do vojske so izražali nekateri takratni intelektualci (od katerih se je večina izognila služenju vojske). Odnos javnosti do vojske v času pozne moderne dobe lahko opišemo z izrazom ambivalenten. V postmoderini dobi se je odnos javnosti do vojske (na primer v ZDA) spremenil v indiferentnega /brezbrižnega/neopredeljenega¹⁴.

Konec naborništva naredi vojaško službo za širšo populacijo manj pomembno. Pripravljenost države, da se sprijazni z žrtvami v primeru spopada lahko pozitivno povežemo z deležem izbrancev, ki so pripravljeni žrtvovati svoje življenje (Moskos, 2000: 19-20).

6.6. Relacija mediji - vojska

Kljub globalizaciji je način na katerega gledajo tako oborožene sile in mediji v odnosu do civilne družbe različen od države do države. Mediji imajo poglavitno vlogo v civilni družbi ne glede na obdobje. Odnos med oboroženimi silami in mediji bi moral biti nasprotujoč ne pa nujno tudi antagonistični. Če lahko v vojaških operacijah imenujemo Zalivsko vojno leta 1991 prvo 'medijsko vojno', lahko vojno na Kosovu označimo za prvo 'internetno vojno'. Danes ni razlikovanja med 'medijsko vojno' in 'dejansko vojno'¹⁵. Termin 'CNN efekt' je že zastarel. Poskus majhnih držav in nacionalnih skupin, da bi manipulirali z mednarodnim javnim mnenjem imenovano tudi 'CNN obramba' je v

¹⁴ Moskos je tako stanje označil zato, ker je javnost podpirala vojsko(čete), vendar pa se vpoklic (ang.enlistment) ni povečal.

¹⁵ 'Real wars' ali dejanske vojne so mnogostranski, zapleteni in brutalni dogodki, v katerih njihovi sodelujoči le redko vidijo celotno sliko dogajanja. Podobno kot vpleteni na obeh straneh vojskovanja tudi novinarji ne prikazujejo celotne slike, temveč le delček mozaika dogajanja (Taylor, 2000: 185).

rabi od leta 1990. V tem so ZDA poseben primer, zlasti od objave vojne proti terorizmu¹⁶.

V postmoderni vojni bo skušala vojska manipulirati z mediji. Javnost se težko sprijazni z dolgotrajnimi vojnami, zato morajo biti ljudje prepričani, da bo konflikt kratek in zmagovit. Predpostavka je, da bodo vojne v prihodnosti 'vojna niš' ali kot vojska sedaj imenuje 'konflikte nizke intenzivnosti' (*LIC-Low Intensity Conflict*). Po eni strani vojska uporabi medije, da prepriča javnost, da je nadaljnja podpora javnosti v nacionalnem interesu; po drugi strani pa nekatere veje novinarjev, v nasprotju z željami vojske, kdaj pa kdaj podrobno preučijo vojaško operacijo, rezultat pa negativno vpliva na vojaško strategijo ali navaja javnost v dvom glede načina posega ali operacije. Obstajali so primeri, kjer mediji niso igrali nikakršne vloge in tudi manipulacije z obeh strani ni bilo (primer oskrbovanja Iraka z orožjem v vojni zoper Iran je bila nelegalna prikrita operacija)¹⁷.

Novinarji morajo imeti na razpolago vse informacije, ker ima javnost pravico do resnice. Po drugi strani pa obstaja potreba po omejevanju dostopnosti in javnosti informacij, s čimer naj bi zagotovili večjo zaščito vojakov in vojaških skrivnosti.

Nekatere vojskujoče se strani vidijo v prisotnosti medijev priložnost za lastno promocijo in izkrivljanje dejanskega stanja. Zaščita pred dezinformacijami, ki jih posredujejo vojskujoče se strani, da bi vplivale na prebivalstvo, medije in javnosti v mednarodni skupnosti, je pomembna naloga medijev na območju konflikta (Kotnik, 2002: 212).

Manj kot trideset poročevalcev je bilo prisotnih v invaziji na Normandijo leta 1944, nasprotni primer pa dajeta Grenada leta 1983 in Panama 1989, ko je bilo v nekaj urah na prizorišču 500 novinarjev, da bi poročali o vojaški operaciji. V Zalivski vojni 1991 je bilo prisotnih okoli 1.600 novinarjev.

Med drugo svetovno vojno sta odnos med mediji in vojsko označevala sodelovanje in predanost skupnemu cilju. Neki takratni dopisnik je dejal, da so bili takrat novinarji del vojnega dosežka. Številnim novinarjem niso dovolili poročati, če niso imeli akreditacije. Akreditacijo pa so dobili le tisti, ki so se obvezali, da bodo predali kopijo vojaškim cenzorjem. Za večjo nalogo so že pred akcijo določili skupino dopisnikov, ki so si morali deliti informacije. Na začetku Korejske vojne cenzure ni bilo, obstajal je le

¹⁶ Vir: <http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm>, 10.6.2003.

¹⁷ Vir: <http://www.bigelowconsulting.com/CRAweb/essay17.htm>, 14.9.2003.

prostovoljni kodeks vojnega poročanja, katerega cilj je bil ohranitev vojaške skrivnosti. Šest mesecev po začetku je bila uvedena popolna cenzura, mesec zatem je vojska pridobila popolno jurisdikcijo nad dopisniki. Vietnamska vojna je bila prelomnica v tem, da je bila to prva velika vojna v moderni zgodovini, ki se je odvijala brez kakršnekoli oblike cenzure. Z razliko od preteklih vojn, ko je bilo bojišče dopisnikom nedostopno, so v Vietnamski vojni le-ti imeli dostop do bojišča. Zapuščina medijske pokritosti vojne je bila v tem, da so mediji izgubili vojno zaradi negativnega, sovražnega poročanja (Venable, 2002: 67). Prenosni telefoni, medmrežje, satelitske komunikacije in druge tehnologije zagotavljajo veliko načinov za prenos informacij iz oddaljenih krajev brez vojaškega pregleda. Samozadostne zmožnosti poročanja medijev poleg povečane neizkušenosti medijev glede vojaških operacij lahko vodijo v katastrofo. Vse več medijskih virov povzroči večje tekmovanje za ekskluzivno zgodbo. Realnost 24-urnega poročanja omogoči medijskim organizacijam prenesti informacije dovolj zgodaj, da s tem vplivajo na proces vojaško-diplomatskega odločanja, naloga vojske pa je onemogočiti vpliv medijev na ta proces (Lovejoy, 2002: 57). Dostikrat se je zaradi obširnega medijskega poročanja in grozljivih posnetkov s prizorišč mednarodna javnost tako razburila, da so s svojimi protesti vplivali na politične odločitve in s tem prekinili vojno.

Zanimivo se mi zdi poročanje medijev v vojnah, ki jih države bijejo zase, skupaj s svojimi zavezniki, proti znanemu nasprotniku (ang. *our wars*), za svoj interes v primerjavi s poročanjem medijev v vojnah za druge (ang. *other people's wars*). V prvem primeru so mediji patriotski in podpirajo svoje vojake v tolikšni meri, dokler je javnost na katero se poročanje nanaša prepričana v pravičnost vojne. V vojnah za druge (npr. humanitarne operacije, intervencije) pa so vojaki postavljeni v položaj boriti se za dobro drugih, v nevarnih situacijah, in je zato ozadje bojevanja domači javnosti opravičeno na drugačen način. Tudi takrat so žrtve operacij težje sprejete pred domačo javnostjo. Celo medijsko poročanje o teh vojnah je manj nagnjeno k cenzuri s strani vojaških nesodelujočih vlad. Ostaja pa predmet manipulacije s strani obeh vojskujočih se subjektov.

6.7. Civilni uslužbenci v oboroženih silah

Tudi civilna komponenta se spreminja. V modernih vojaških sistemih je bilo civilno osebje v manjšini. V pozni moderni dobi pa je bilo vse več civilnih uslužbencev zaposlenih v obrambnem delu. Vzrok temu bi lahko bil prenos določenih nalog na civilne uslužbence zaradi stroškovne učinkovitosti in da se je vojake razbremenilo nalog, katere niso izključno vojaške. Še bolj pomembno dejstvo večje vključitve civilnega osebja v vojsko pa je naprednejša tehnologija, katera zahteva tehnične strokovnjake, tako pogodbene kot najemne. Od petdesetih let naprej bi bile na primer zmožnosti vojaških ladij močno hendikepirane brez civilnih tehnikov, ki so vzdrževali določene sisteme.

V postmodernem času so civilne osebe še bolj vključene v vojaške funkcije. Brez pogodbenikov, ki so bili zadolženi za logistiko in pomožna dela, bi bilo težko izpeljati ameriške misije v Somaliji, Ruandi, na Haitiju in v Bosni (Moskos, 2000: 21).

Civilno osebje ima nalogo zbiranja informacij, upravljanja s financami, zagotavljanja in vzdrževanja oborožitvenih sistemov,...¹⁸.

6.8. Vloga žensk v oboroženih silah

Da bi razumeli trend prehoda proti postmodernizmu v oboroženih silah je potrebno preučiti vlogo žensk v vojski. V množičnih armadah moderne dobe so bile ženske izključene iz vojaške službe. Nekatere so služile v ločenih oddelkih (primer take vključitve žensk je bil Ženski kopenski korpus in Služba za prostovoljno vključitev žensk v vojno mornarico med drugo svetovno vojno v ZDA). V pozni moderni dobi so v zahodnih državah ločene oddelke za ženske odpravili, kljub temu pa je delež žensk ostal majhen. V postmodernem obdobju so naraščali pritiski za vključitev žensk na vsa vojaška področja, vključno bojna. Od konca Zalivske vojne se je vloga žensk v vojski neznansko spremenila, kljub pritiskom pa niso imele dostopa do nalog kopenskega bojevanja¹⁹. V zgodnjih devetdesetih letih so začeli uvajati prve ločeno organizirane treninge usposabljanj žensk. Spolno nadlegovanje bo prišlo pod nadzor le takrat, ko ženske ne bodo več tretirane kot drugorazredni člani vojske - to je, ko ne bodo več izključene iz bojnih nalog (Moskos, 2000: 22-23).

¹⁸ Vir: <http://www.govexec.com/dailyfed/0403/040703a1.htm>, 27.8.2003.

¹⁹ Očitna uspešna integracija žensk v bojnih podpornih misijah med operacijo Zalivski vihar se pojavlja kot dokaz da se ženske lahko vključijo v kopenske boje (Sarkesian, Williams in Bryant, 1995: 81).

Ob proučevanju spolne (ne)reprezentativnosti oboroženih sil je treba izhajati iz neizpodbitnega dejstva, da trenutno nobene oborožene sile (še) niso spolno reprezentativne, saj bi to pomenilo, da jih vsaj polovico popolnjujejo ženske. Politika vključevanja žensk v oborožene sile ni statična ampak se spreminja zaradi vpliva cele vrste dejavnikov. Zgodovinsko gledano je bila vojska skoraj vedno izključno moška institucija²⁰, vendar so se ženske, vsaj posredno in spontano, skozi celotno človeško zgodovino vključevale v vojsko in vojskovanje. Njihova vključenost v vojaško službo je bila pogosto sporadična in samo začasna in je bila neposredno odvisna vsaj od dveh dejavnikov: od medsebojnega vpliva kulturnih in družbenih dejavnikov, ki določajo njihov položaj v družbi in od povečanih nacionalnih potreb, predvsem v obdobju kriznih razmer, na primer v času obeh svetovnih vojn je bil tak način vključevanja značilen za nemški sistem (Kotnik, 2002: 297-298). Nasprotje držav, v katerih so bile ženske vključene v oborožene sile iz trenutnih potreb, kot so bile nekdanja NDR, Bolgarija, Romunija, SZ, Grčija in Tajvan, predstavljajo tiste, v katerih so ženske stalne predstavnice, ne glede na trenutne varnostne razmere (Izrael, Libija in Mozambik) (Kotnik, 2002: 302).

Izključenost žensk lahko razumemo v preteklih obdobjih, ko je šlo za boj iz bližine ali spopade s sorazmerno majhne oddaljenosti, v katerih je prevladoval pomen fizične sile. Ženske so za vključevanje v oborožene sile bolj primerne v tistih družbenih okoljih, v katerih je poleg nematerialne kakovosti večji poudarek tudi na materialni kakovosti, torej na vojaški tehniki. Sodobna tehnologija in vojaška tehnika nedvomno zmanjšujeta razliko v primernosti moških in žensk za opravljanje vojaške službe, saj je miniaturizacija orožja zmanjšala pomen fizične moči za opravljanje slednje (Kotnik, 2002: 311).

Z vse večjo tehnično usmerjenostjo in podprtostjo oboroženih sil se lahko torej povečuje tudi njihova odprtost za ženske. S tem lahko pojasnimo neprimerno večji delež žensk v poklicnih vojskah v primerjavi z obvezniškimi, saj prav poklicne v veliko večji meri kot obvezniške temeljijo na najsodobnejši tehnologiji in vojaški tehniki, s čimer se poveča potreba po specialističnih tehničnih opravilih, s tem pa možnosti za zaposlovanje žensk z nalogami, ki niso nujno neposredno bojne (Kotnik, 2002:312).

²⁰ V večini družb je bilo vojskovanje dolgo definirano kot prerogativa/prednost/posebna pravica in bojevitost značilnost moških. Ženstvenost, na drugi strani, je bila v povezavi z mirom- pa tudi s pasivnostjo. Ženske vojakinje so pojmovali kot izjeme znotraj spola (Shaw, 1991:189).

Reprezentativnost žensk je večja v državah, kjer imajo prostovoljno vojsko ali pa načrtujejo prehod od obvezniškega služenja k prostovoljni vojski in se soočajo z dejanskim pomanjkanjem nabornikov²¹.

Povsem objektivno je mogoče kombinirati vlogi vojakinje in žene, nikakor pa ni mogoče brez določenih prilagoditev in privilegijev uspešno kombinirati vloge vojakinje in matere. Prav odsotnost žensk iz vojaških enot zaradi nosečnosti in materinstva, problemi samohranilk in zahteve po otroškem varstvu, ki naj bi ga zagotavljale oborožene sile, so dodatni problemi, ki spremljajo vključevanje žensk v vojsko (Kotnik, 2002: 328).

S povečanim vključevanjem žensk v vojsko te še zdaleč niso enakopravne z moškimi, kar se kaže v veliki večini vojska predvsem v funkcionalni (neenakopravnost pri dostopu do nalog in njihovem izvajanju) in položajni (neenakopravnost v dinamiki pridobivanja činov in njihovi stopnji) diferenciaciji žensk (Kotnik, 2002: 345).

Da bi bila vojska/vpoklic popolnoma demokratizirana, bi morala najprej biti razširjena na večino žensk, ki so sedaj izključene iz vojaškega delovanja, in tem ženskam bi moralo biti omogočeno sodelovanje v vojski na enaki osnovi kot velja za moški del. Takih oboroženih sil je po svetu le peščica. Ena od zahtev feminističnih debat glede vojske je prav zahteva po enakopravnosti tako v oboroženih silah kot v drugih sferah (Shaw, 1991: 177).

Ženske bi vsekakor morale imeti enake pravice sodelovati v oboroženih silah in to bi nedvomno pripomoglo k izgradnji vojaške kulture tako znotraj vojske kot v širši družbi (Shaw, 1991: 188).

6.9. Zakonski partnerji in vojaška skupnost

V petdesetih letih so bili poročeni člani vojske redki, le eden od desetih nabornikov je bil poročen. Pojav prostovoljne vojske pa je tako razmerje spremenil. Pojav velikega števila poročenih nabornikov je postalo realnost. Bili so primeri, leta 1993, ko so hoteli višji častniki omejiti vstop nabornikom, ki so bili poročeni oziroma so hoteli, da bi bil nabor le za neporočene. Za karijerne vojake, še posebej za častnike, je vojaško članstvo predstavljalo tudi imeti ženo ali družino. Žena vojaka naj bi imela možnost sodelovanja

²¹ Vir: <http://www.nato.int/ims/2002/cwinf2002/cwinf-02.htm#1>, 1.3.2003.

v družbenih funkcijah in na prostovoljskih aktivnostih. Celo vojakovo napredovanje je bilo do določene mere odvisno od stopnje in učinkovitosti ženine vključitve v take dogodke. Take formalne in neformalne aktivnosti žena vojakov so bile bolj značilne za ameriško vojsko kot pa evropsko (Moskos, 2000: 23).

V pozni moderni dobi je prišlo do očitnega nasprotovanja žena vojakov tako na častniški kot podčastniški ravni, ker niso več želele opravljati nalog, ki so jim bile določene. Tak odnos žena/partnerjev vojakov se je še nadaljeval in stopnjeval v postmodernem času, ko so se partnerji veliko raje zaposlovali izven vojaškega življenja. Vse manj, predvsem žensk v primerjavi z moškimi partnerji, je naklonjenih aktivnostim znotraj partnerjevega delovnega okolja (Moskos, 2000: 23).

Precej pomemben in zelo poseben problem vključevanja žensk v oborožene sile predstavljajo vojaške družine. Čeprav je le manjši delež žensk, ki so vključene v oborožene sile ZDA, poročenih, je večina teh poročena z vojaki oziroma častniki. Omenjeno stanje ni samo značilnost ZDA, ampak lahko povsem podobno zakonitost pri sklepanju zakonskih zvez opazimo v vseh poklicnih oboroženih silah. To ni nič presenetljivo, saj imajo ženske, ki se odločijo za vojaški poklic povsem posebno osebnostno strukturo. Hkrati vojakinje preživijo znaten del časa v okviru vojaških institucij (Kotnik, 2002: 329).

Pojavlja se trend vse večje izključenosti partnerjev vojaških oseb iz njihovega vojaškega življenja, saj je danes v vojski veliko parov, kjer je eden od njih zaposlen v drugem sektorju, ki nima nikakršne povezave z vojaškim.

6.10. Homoseksualci v vojski

Položaj homoseksualcev v vojski ostaja sporen še danes. Splošna težnja je za večjo strpnost in sprejetost. V množičnih vojskah moderne dobe so bili odkriti homoseksualci med vojno takoj zaprti v ječe, v mirnem času pa nečastno odpuščeni. Take kazni pa homoseksualcem niso preprečevale, da ne bi vstopili v vojaške vode ali se na skriven način neformalno družili. V pozni moderni vojski, v času hladne vojne, homoseksualci tudi še niso bili dobrodošli, vendar se je stopnja kazni močno zmanjšala. Homoseksualce so izključili zaradi zdravstvenih razlogov. Trend je bil proti odpustom, ki bi bili manj stigmatizirajoči. Ključna značilnost postmodernizma je odsotnost brezpogojnega merila, ki bi oblikoval moralne obsodbe. Medtem ko širša družba

čedalje bolj sprejema status homoseksualcev, se pojavljajo pritiski, da bi bila vojaška služba dostopna tudi izpostavljenim homoseksualcem (Moskos, 2000: 23-24).

Vzporedno s spreminjanjem splošnih družbenih razmer se morajo spreminjati tudi družbene institucije, tudi vojska, saj bi v nasprotnem primeru prišlo do prevelikih trenj, ki bi lahko ohromila delovanje celotnih družbenih sistemov. Vendar sta obseg in hitrost sprememb v vojaški organizaciji zaradi njene imanentne tradicionalistične usmerjenosti in togosti ponavadi močno omejena in sledita spremembam v civilnem okolju z dokajšnjo zamudo (Kotnik, 2002: 105).

Zagovarjanje stališča o izključenosti homoseksualcev iz vojske ni temeljilo na znanstvenih dognanjih temveč na presoji glede vpliva, ki bi ga imela ukinitve prepovedi vstopa homoseksualcev v vojsko na vojaško učinkovitost. Prizadevanja za integracijo homoseksualcev v vojsko bo oviralo dejstvo, da širša javnost - družba še ni sprejela homoseksualnosti kot utemeljeno in moralno enakovredno alternativo heteroseksualnosti. Dokler bo prevladujoč odstotek družbe imel do homoseksualnosti negativen odnos bo vojska težko našla veljavno osnovo na kateri bo temeljil edukacijski program (Sarkesian, Williams in Bryant, 1995: 83).

6.11. Ugovor vesti

Prva evropska institucija in mednarodna organizacija držav, ki je formalno priznala ugovor vesti vojaški službi je bila Parlamentarna skupščina Sveta Evrope²². Glede na to, da koncept splošne vojaške obveznosti datira daleč nazaj v srednjeveške čase, je mednarodno priznanje pravice do ugovora vesti leta 1967 relativno nedaven pojav. Države s protestantsko tradicijo so bile prve, ki so naredile korak k upoštevanju pravice ugovora vesti. Oprostitve iz vojaške službe so bile zagotovljene že leta 1549 na Nizozemskem, sledil je britanski zakon leta 1757.

Svet evropske parlamentarne skupščine je leta 2001 z resolucijo predlagal, da se pravica ugovora vesti formalno vključi v Evropsko konvencijo o človekovih pravicah²³.

²² Septembra 1965 je AI zahtevala mnenje od Sveta glede vprašanja ugovora vesti glede člena 9 (svoboda vesti, mišljenja in vere) evropske konvencije o človekovih pravicah. Po raziskavi je sledila Resolucija 337, ki je vključevala določilo da oseba, ki mora služiti vojsko, pa zaradi razlogov, ki izhajajo iz globokih verskih, etičnih, moralnih, humanitarnih, filozofskih ali podobnih razlogov, odkloni služenje vojski, ima osebno pravico, da se jo izvzame iz obveznosti take službe,...

V mnogih zahodnih družbah je država formalno sprejela ugovor vesti, čeprav je omejevala priznanje 'mirovnim cerkvam' (Minoritom, bratovščinam, Jehovim pričam). Kjer take pravice niso priznavali, so oporečnikom dali možnost služenja v nebojnih vlogah znotraj vojske ali pa zaporno kazen. Taka praksa je bila v ZDA do druge svetovne vojne. V pozni moderni dobi je država priznala širši ugovor vesti zaradi verskega prepričanja, zagotovljen status ugovora vesti pa so predvsem lahko pridobili pripadniki protestantske vere ter rimokatoliki. V postmodernih zahodnih družbah se je definicija ugovora vesti razširila še na posvetne in humanitarne razloge. V praksi torej zgolj religiozni razlog ni več zadosten. Ugovor vesti pa se na začudenje pojavlja tudi v času prostovoljske vojske (Moskos, 2000: 25).

²³ Vir: http://www.ppu.org.uk/learn/infodocs/cos/st_co_eurohistory.html, 2.7.2003.

7. ITALIJANSKA VOJSKA V MODERNI IN POZNI MODERNI DOBI

Italija je postala enotna država leta 1861, ko so se njeni posamezni deli (z vojaško pomočjo Francije) skupaj s Sardinijo in Sicilijo združili pod kraljem Viktorjem Emmanuelom. Obdobje parlamentarne vlade se je začelo leta 1920 in se končalo leta 1922, ko je Benito Mussolini ustanovil fašistično diktaturo. Pogubna zveza z nacistično Nemčijo je Italijo v drugi svetovni vojni vodila v poraz.

Leta 1949 se je Italija vključila v zavezništvo Nato. Italijanska zunanja politika je postala bolj 'atlantsko usmerjena'. V osemdesetih letih je bila grožnja predvsem vojna kot taka, kasneje tudi strah pred jedrsko vojno (Nuciari, 2000: 138-142).

Struktura sil je bila v moderni dobi rezultat naborništva. V Italiji je obvezna vojaška služba, od združitve leta 1871 do druge svetovne vojne in povojne rekonstrukcije v petdesetih letih, za mladino, še posebej tistih iz nižjih družbenih razredov, predstavljala priložnost za teritorialno mobilnost, odskočno desko za socialno mobilnost, prispevek k pismenosti in profesionalizaciji (Battistelli, 2003: 152). Med leti 1870-1940 je bila italijanska vojska velika, kljub številčnosti pa je bil velik razkorak med kvantiteto in kvaliteto. Do vzpostavitve Republike je bila italijanska vojska mobilizacijska vojska, razmeščena po celotnem teritoriju in ni bila skoncentrirana na mejah. Taka postavitvev je napeljevala na ofenzivno politiko vse do 1945, ko je vojaška vloga postala defenzivna. Kljub povečanju števila prostovoljcev v pozni moderni dobi so naborniki vseskozi tvorili več kot 60 % moštva. Razgovori glede prehoda iz naborniškega sistema na prostovoljsko vojsko (AVF) so se pričeli 1946. Do konca osemdesetih let so naborništvo smatrali za cenejšo in primernejšo rešitev, da bi zagotovili zadostno število vojakov, kot jih zahteva Nato. Po misijah v Libanonu in še posebno po Zalivski vojni je več pozornosti in odobravanja dobila prostovoljska vojska (Nuciari, 2000: 144). Leta 1975 se je začelo ekstenzivno prestrukturiranje italijanske kopenske vojske, ki se je namesto na spremenjene varnostne zahteve nanašalo na zmanjšanje obrambnega proračuna. Obseg kopenske vojske se je zmanjšal kar za 35 %, ukinili so polke, namesto njih pa uvedli korpuse, divizije, brigade in bataljone. Takrat je bila vojska osnovana na lahko prepoznavnih grožnjah. Nadalje se je zmanjševalo trajanje vojaškega služenja kar

je vodilo k uveljavitvi t.i. 'imitacijskega' sistema usposabljanja. Objava 'White Paper of Defence' na začetku osemdesetih let je odpravila divizije in spodbudila preobrazbo vojske zaradi zunanjih finančnih vplivov. Pred padcem Berlinskega zidu je italijansko preoblikovanje spremljalo konstantno pomanjkanje dolgoročnega planiranja in programov, ki bi natančneje opredelili prihodnost oboroženih sil. Vojska je nepremišljeno naročala oborožitvene sisteme²⁴ glede na trenutno številčnost in ne glede na prihodnje trende, ki so vodili k zmanjševanju. Na podlagi Novega obrambnega modela v začetku devetdesetih let je bilo predvideno zmanjšanje sil za 50 % v operativnih enotah (od 27 brigad bi prešli na 13) (Graziano, 1999: 76-77).

Do leta 1945 bi lahko *prevladujočo nalogo* oboroženih sil definirali kot intervencionistična obramba domovine, ki jo zagotavlja zadostna ofenzivna kapaciteta. Obramba domovine je postala osnova legitimnosti obenem z bolj realistično podporo obrambni zvezi. Taka naravnost je bila še bolj očitna v pozni moderni dobi, kljub temu, da se je italijanska politika poskušala čimbolj izogibati neposredni vključitvi svojih sil, je vendar bila pripravljena sodelovati v humanitarnih in mirovnih operacijah (Nuciari, 2000: 144).

V primerjavi z moderno dobo, ko je bil *vojaški voditelj* profesionalni model in vzor mladim častnikom, ki je poudarjal brezpogojno predanost vojski (ter vladarju), požrtvovalnost in ubogljivost, pa v pozni moderni dobi karakter vojaškega voditelja predstavlja zmes menedžerskih komponent ter tradicionalnih vrednot (vodenje, disciplina, požrtvovalnost). Akademsko vojaško izobraževanje se je v Italiji pričelo šele po letu 1970. Prej sta bili glavni disciplini vodij inženirstvo in znanost, kasneje, po odprtju akademij, pa je v akademski prostor vstopila tudi humanistika in sociologija (Nuciari, 2000: 145).

Javno mnenje do vojske je bilo v času moderne dobe razdeljeno. Negotovost glede naklonjenosti do vojske se je začela z združitvijo. Tako je na severnem delu, kjer je javnost pozdravila vojsko kot osvoboditelja izpod tuje dominacije, vojska uživala dokaj veliko podporo javnosti. Ravno nasprotno pa se je dogajanje odvijalo na italijanskem

²⁴ Če bi v Italiji prišlo do nenadne odločitve obsežnega zmanjšanja sil, bi prišlo do odvečne opreme in dragih sistemov, ki pa jih zaradi pogodbenih klavzul ne bi mogli več zmanjšati ali zaustaviti. Tako se vojska znajde v začaranem krogu prepozne naročila in prevelike količine materiala glede na obseg oboroženih sil. Odgovornost nosijo vojaški načrtovalci in premajhna pozornost države glede vojaških problemov.

jugu. Tu je vojska predstavljala simbol nove dominacije, za nekatere tudi 'tlačanstvo', ker je vpeljala obvezno služenje. V novi republiki so zavračali vojno, obramba domovine je predstavljala sveto dolžnost vsakega državljana. Vojaška služba je bila obvezna znotraj meja zakona (Nuciari, 2000: 140). Na začetku pozne moderne dobe je bilo javno mnenje razdeljeno. Sprva so bili naklonjeni ameriški prevladi nad sovjetsko. V času hladne vojne se je, razumljivo, javno mnenje nagibalo k enakopravnosti obeh supersil, saj so s tem čutili manjšo verjetnost jedrske vojne. Posamezni deli družbe so bili zaskrbljeni zaradi nahajanja jedrskega orožja na italijanskih tleh. Prav zaradi tega javnost ni bila naklonjena Natu (Nuciari, 2000: 145).

Odnos med italijanskimi oboroženimi silami in mediji je bil v moderni dobi kontroverzen (sporen, polemičen). Termin 'inkorporacija' jasno ponazarja tedanji odnos med obema poloma. Vojska je jasno kontrolirala vsako informacijo, ki bi jo mediji izdali. Informacije, katere niso bile izdane ravno s strani uradnih teles vojske, niso bile točne in so bile ponavadi označene za subverzivne. Do sredine osemdesetih let je vladalo nezaupanje med vojsko in mediji (Nuciari, 2000: 141).

V pozni moderni dobi lahko odnos imenujemo manipulativen, kajti vojska še vedno ni zaupala množičnim medijem. Novinarji naj bi bili po njihovem mnenju slabo obveščeni in protivojaško usmerjeni. Mediji pa tudi niso posvečali veliko pozornosti vojaškemu dogajanju. Vojska je na vsak način hotela nadzirati medije in omejevati dotok informacij javnosti (Nuciari, 2000: 146).

Civilni uslužbenci so v moderni dobi predstavljali manjšino. Večino so bili zaposleni znotraj Vojnega ministrstva, kasneje Ministrstva za obrambo.

V pozni moderni dobi se je stanje glede deleža civilnih uslužbencev popravilo. Leta 1967 je njihov delež predstavljal 18 % oboroženih sil, leta 1988 pa je delež upadel na 12 %. Novi obrambni model je načrtoval 15 % delež civilnega osebja znotraj oboroženih sil (Nuciari, 2000: 146).

V moderni dobi so bile *ženske* izključene iz vojaškega delovanja, razen če so bile žene vojaka. V času med obema svetovnjima vojnama je vojska obravnavala ženske kot 'proizvajalke vojakov' (Nuciari, 2000: 142). Z globoko reformo državljanskih pravic se je stanje na tem področju začelo spreminjati. Leta 1963 je zakon dovolil ženskam, da kandidirajo za katerokoli javno funkcijo. Ker je bila vojska razumljena kot javna služba,

se je tu pojavil problem. Taki možnosti niso smeli nasprotovati, kljub temu pa je ni uzakonil noben predlog (Nuciari, 2000: 146).

Popolna integracija žensk v oborožene sile Italije je zelo dolgoročno vprašanje.

Uvedba ženske vojaške službe v Italiji je bila dolgo jedro debate za tako javno mnenje kot vojsko, in mnogo pomembnih predlogov je bilo predloženih skozi leta. Vojaška služba je bil edini sektor, ki ni dovoljeval vstopa ženskam²⁵.

Vojska je bila v času moderne dobe izključno moška družba, zaradi česar je bila tudi vloga žensk in *vojaških družin* usmerjena izključno v vojsko. Take družine so spadale v srednji ali višji družbeni razred. Vojaške baze, kasneje vojaška ter državna stanovanja so odtujile in ločevale žene vojakov ter njihove družine od preostalega dela družbe ter s tem še poudarile ločevanje vojske ter vojaškega življenja od civilne družbe (Nuciari, 2000: 142).

V sedemdesetih letih je družbena transformacija vodila k vse večjemu zaposlovanju žensk (konec osemdesetih let je bil delež zaposlenih žensk 30 %). Žene oficirjev so bile navadno zaposlene na višjem položaju kot splošna ženska populacija. V nekaterih primerih je celo ženina služba vplivala na častnikovo kariero, zato je bila njegova mobilnost omejena (Nuciari, 2000: 147).

V moderni dobi je bila *homoseksualna usmerjenost* vojaka kaznovana bodisi z izključitvijo iz vojske bodisi z zaporno kaznijo. Tako obravnavanje homoseksualnosti znotraj vojske se je spremenilo šele leta 1985, ko je zakon dovoljeval oprostitev iz vojaške službe zaradi homoseksualnosti (Nuciari, 2000: 142).

Pri politiki vprašanj glede homoseksualnosti je potrebno omeniti različno obravnavanje homoseksualnosti med naborniki in kariernim osebjem v pozni moderni dobi. Pravila glede take spolne usmerjenosti med naborniki so bila liberalna, čeprav so bili homoseksualci skoraj vedno oproščeni vojaške službe. Bolj tradicionalni pogled je bil prisoten med kariernim osebjem in je vključeval izključitev, razrešitev in premestitev. Zakon leta 1985 je definiral homoseksualnost za vedenjsko anomalijo (Nuciari, 2000: 148).

²⁵ Vir: <http://www.nato.int/ims/2001/win/italy.htm>, 1.3.2003.

Ugovor vesti je v moderni dobi veljal za zločin. V času monarhije je bil razumljen kot dezerterstvo, neposlušnost ali zavrnitev vojskovanja in je bilo kaznovano z zaporno kaznijo. Enako je bilo v času fašizma (Nuciari, 2000: 142).

Pozno moderno dobo na področju ugovora vesti zaznamuje leto 1972, ko je bila z zakonom dovoljena pravica do uveljavljanja ugovora služenja vojaškega roka. Tisti, ki jim je bila ta pravica priznana so izpolnjevali svojo obveznost v službah, kjer se orožje ni uporabljalo ali v nadomestni civilni službi. Alternativno civilno služenje so izvajali v javnih ali privatnih institucijah humanitarne narave, varovanja okolja, skrbi za starejše ter hendikepirane. Od začetka se je pravica do ugovora vesti tolmačila kot državljanska pravica (Nuciari, 2000: 149).

8. ITALIJANSKA VOJSKA V POSTMODERNI DOBI

8.1. Italija na obrambno-varnostnem področju

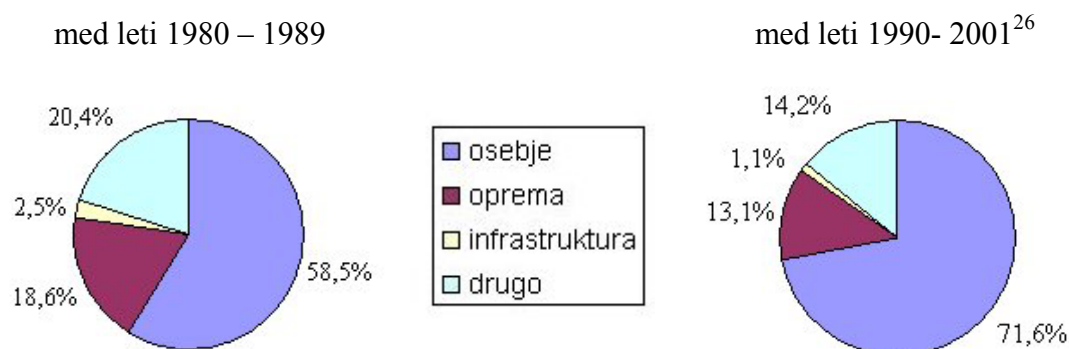
Zunanja politika Italije je v skladu s standardi Nata in po ustavi Nata zavrača vojno kot sredstvo za reševanje mednarodnih konfliktov, torej naj bi obstajalo stališče neintervencije v operacijah z oboroženo silo; toda dve misiji v Libanonu (1982,1984) sta 40-letno tradicijo prekinili in začela se je nova doba, ko so se italijanske enote lahko vojaško vključevale izven svojega ozemlja. Leto 1972 označuje začetek uveljavljanja Zakona o ugovoru vesti, z letom 1990 se je povečal trend proti večji civilianizaciji vojske, zmanjševal se je obrambni proračun, s tem pa obseg sil, ki težijo k čim večji racionalizaciji in prilagoditvi v skladu s finančnimi zmožnostmi (odstotek BDP-ja za obrambo je bil vedno nižji kot v drugih evropskih državah Nata) (Nuciari, 2000: 138). Redukcija sil onemogoča vojski izvajanje vseh nalog kar pa ne pomeni, da se z redukcijo zmanjša geostrateška vloga države.

Italija je članica OZN, EU, ZEU, Nata, PzM, OVSE, SE, IAEA, ICAO in podpisnica sprejete CFE pogodbe (World Defence Almanac 2003: 126).

8.2. Obrambni proračun

Italija je v letu 2002 povečala svoj obrambni proračun za 7,1 % na 18,9 milijarde evrov. Večina sredstev povišanja bo namenjena izdatkom za osebje, ki izhajajo iz prehoda iz pretežno naborniškega sistema na prostovoljsko vojsko. Italijanska popolnoma profesionalna vojska bo štela okoli 190.000 vojakov. S prehodom na profesionalno vojsko in potrebo po zmanjšanju tehnološkega zaostanka s svojimi zaveznicami se je Italija zavezala povečati obrambne stroške v naslednjih desetih letih iz sedanjih 1,5 % BDP-ja na 2 % (The Military Balance, 2002/2003: 249). S tem bi se nekoliko približala povprečju držav zveze Nato, ki znaša 2,2% BDP-ja.

Graf 1: Delež obrambnih izdatkov glede na različne kategorije v Italiji

Vir: prirejeno po <http://www.nato.int/docu/pr/2001/table5.pdf> (2.9.2003).

Iz ponazoritev je razviden odstotek sredstev, ki so bila od leta 1980 do 1989 namenjena infrastrukturi in je bil v tem obdobju še najvišji (2,5 %). Od konca hladne vojne do leta 2001 se je ta delež zmanjšal za več kot polovico na le 1,1 %. Podobno so se zmanjšala sredstva namenjena opreми, ki vključujejo tudi izdatke namenjene za raziskave in razvoj (od 18,6 % v obdobju do 1989 na 13,1 % do leta 2001). Sledi kategorija sredstev, namenjenih drugim področjem (od 20,4 % od 1980 do 1989 na 14,2 % do leta 2001). Največ sredstev pa je italijanska vojska v vseh obdobjih namenila osebju (kamor spadajo tudi izdatki namenjeni za pokojnine), podobno kot druge Nato članice, predvsem zaradi prehoda na profesionalno vojsko. Ta delež je iz 58,5 %, kolikor so namenili osebju v prvem obdobju, porasel na 71,5 % v drugem obdobju (med leti 1990-2001), kar je razumljivo glede na nove smernice.

8.3. Indikatorji civilno-vojaških razmerij

Zaznavanje groženj

Po letu 1990 je strah pred vojno v italijanski družbi popolnoma izpuhtel. Za določen krog ljudi v Italiji se je ideja, da je vojna še možna, zdela absurdna, kar pa je javnost navedlo na razmišljanja o smiselnosti vzdrževanja oboroženih sil še v nadalje (Nuciari, 2000: 150).

Dogajanja 11.9.2001 so javnost spet opomnile, da obdobje vojn še ni končano in da je vojna spet možna. Današnje grožnje italijanski varnosti so mednarodni terorizem, nekontrolirana imigracija, korupcija, mafija, trgovina z orožjem in drogami,...

²⁶ izračun za leto 2001 je ocena

Strukturiranost sil

Trenutna situacija je tranzicijska, kar pomeni, da se italijanska vojska podobno kot druge evropske oborožene sile, pripravlja na prehod na popolno profesionalno vojsko (načrtovan do konca leta 2006).

V Italiji gre za prehod od ljudske vojske (*Army of People*) do vojske za ljudi (*Army for People*), ki se spreminja od naborniškega sistema k mešanemu rekrutnemu sistemu (naborniki in prostovoljci). Zadnja faza je prehod na popolnoma profesionalno vojsko.

Razlogi za prehod na profesionalno vojsko so različni in utemeljeni:

- zaradi primanjkljaja nabornikov (tudi zaradi negativne natalitete);
- vojaška služba je trenutno razumljena kot izbira posameznika;
- skrajšan rok vojaškega služenja (10 mesecev je nezadosten čas za urjenje);
- predsodki, da bodo naborniki izpostavljeni nevarnostim v operacijah izven svojega teritorija;
- pomanjkanje splošnega konsenza.

Na mednarodni ravni pa obstajajo politični in strateški razlogi, ki izvirajo iz spremenjene geografske strateške situacije. Evropske zunanje politike so na tem področju zelo pospešile kar se tiče skupne varnosti (Graziano, 2000 : 23-24).

Splošna profesionalizacija, ki se po Evropi širi kot požar, ima za prvi pogoj dejstvo, da je obdobje negotovosti definitivno končano, zaradi česar se zdi formula splošne vojaške obveznosti dokaj nepotrebna (Santoro, 1997: 168). Glede obdobja negotovosti, ki naj bi bilo po avtorjevem mnenju definitivno končano, se zlasti po letu 2001 (teroristični napad na ZDA) ne morem strinjati. Res je, da groženj, kot so si jih predstavljali v preteklosti ni več zaznati (spopad dveh velesil, invazija države na drugo državo, jedrska vojna Vzhoda in Zahoda,...), so pa nastale nove razmere v svetu, ki napovedujejo drugačne oblike nasilja, groženj in terorja (terorizem, grožnje z množičnim uničenjem s pomočjo jedrskega, kemičnega in biološkega orožja, bioterorizma, genocid,...).

Italija se, kljub pomanjkanju sredstev in z majhno pozornostjo, ki jo politika namenja vojaškim zadevam, pripravlja na prihodnje varnostne izzive s silami, dosti manjšimi kot jih predvidevajo potrebne na dolgi rok, se pa zanimanje povečuje ravno na območju širšega Mediterana, kjer njeni zavezniki skorajda niso pripravljeni intervenirati (Santoro, 1997: 170).

Proces modernizacije in strukturnega prilagajanja italijanske vojaške organizacije se je začel z namenom prilagoditve vojske spremembam v mednarodnem in nacionalnem okolju (zmanjšano število nabornikov, nove finančne omejitve, ustanovitev prostovoljske vojske, nov vpoklic ženskega osebja,...). Ta proces sledi smernicam, ki jih je postavil novi 'Obrambni model' in vključuje vse vojaške komponente, od najvišje ravni in poveljniške organizacije do teritorialne, izobraževanja, usposabljanja, logistike, operacijske infrastrukture. Danes namreč poveljnik glavnega štaba nima več številnih pomočnikov pod svojim poveljstvom, kot je bilo v preteklosti, čeprav se sooča s težavami pri oceni in podrobni uskladitvi vseh vojaških strategij in odločitev. Sedaj si lahko pomaga z upravnim odborom, ki ga sestavljajo štirje generali, odgovorni za operacijski sektor, osnovno usposabljanje, posebno usposabljanje in logistiko. Poveljnik glavnega štaba tudi nadzira poveljnike treh vojaških regij (Severne, Centralne in Južne). Na ta način lahko ukazuje vsem vojaškim aktivnostim na bolj praktičen, učinkovit in racionalen način. Tako sta operativni in teritorialni del ločena. Nove naloge in zmanjšana vojaška moč zahtevata sile, ki bodo upravljane preko temeljite koncentracije virov. V skladu s tem načelom so operativne naloge v celoti prenesene na novo ustanovljeno Poveljstvo kopenskih sil v Veroni (*Land Force Operational Command*)²⁷.

Strateški okvir, ki je sledil obdobju po hladni vojni, je izpostavil tako potrebo po postavitvi sil za hitro posredovanje, ki lahko delujejo v mednarodnem scenariju, kot tudi vse večjo pomembnost logistike. Zadnja igra glavno vlogo pri pripravah in podpornih nalogah, katere se vse bolj izvajajo daleč stran od domovine. V konfliktnih nizke intenzivnosti, ki večinoma zahtevajo humanitarno reševalne operacije in kjer nasprotnik ni znan, ima logistika najpomembnejši položaj, saj so operativne komponente 'omejene' pri zagotavljanju varnostnega okvira tistih operacij, ki temeljijo zlasti na menedžmentu osebja, priliva surovin,... Da bi pospešili implementacijo doktrine je Glavni štab začel močno reorganizacijo v logističnem sektorju. V aprilu 1997 je bil ustanovljen Logistični inšpektorat z namenom upravljanja in vzdrževanja vseh vojaških resursov (sredstev in surovin) in kot svetovalni organ v procesu modernizacije vojaške organizacije²⁷.

Proti prvi polovici osemdesetih let se je pojavila potreba po četah iz osebja, ki bi bilo zaposleno daljši čas kot pa naborniki. Sprva so bili prostovoljci za daljši čas (do treh let, z možnostjo podaljšanja pogodbe do petih let) zaposleni večinoma v logistično-

²⁷ Vir: http://www.esercito.difesa.it/root/sezioni/Sez_English.asp, 3.6.2003.

administrativnem sektorju, toda čedalje večja zastopanost sil v humanitarnih operacijah in operacijah kriznega menedžmenta je prostovoljcem na široko odprla vrata tudi v zvrst kopenske vojske (Gianvanni, 1997: 180).

Kot lahko razberemo iz tabele 2 se je številčno stanje italijanske vojske med letoma 2002 in 2003 zmanjšalo (za dobrih 8 %). Največ so k zmanjšanju prispevali naborniki, saj se je njihovo število v letu 2003 zmanjšalo za 36 % (v letu 2002 nekoliko manj, zmanjšanje pa je še vedno očitno), vse to na račun prehoda k manjši profesionalni vojski, ki se bo popolnjevala s prostovoljci. Njihovo število se v letu 2003 zaradi počasnega prehoda ni povečalo v tolikšni meri kot bi pričakovali (za 7,6 %). Zaskrbljujoč je tudi upad zanimanja študentov za vojaški poklic.

Tabela 2 : Številčno stanje italijanske vojske²⁸ v letih od 2000 - 2003

KATEGORIJA	leto 2000	leto 2001	leto 2002	leto 2003	SPREMEMBA med 2002 in 2003
Visoki častniki	28.171	27.045	26.183	25.441	- 1,4 %
Nižji častniki in diplomanti	75.465	75.593	74.418	74.771	0,2 %
Prostovoljci	45.286	50.151	56. 981	66. 568	7,6 %
Študenti	4.532	4.483	4.314	3.544	- 9,8 %
Naborniki	116.163	104.595	87. 984	41. 602	- 36 %
SKUPNO	269.617	261.867	249. 880	211. 926	- 8,2 %

Vir: povzeto po Nativi (2003: 32).

Tabela 3: Prikaz stanja številčnosti aktivnega osebja, nabornikov in rezervne sestave (v tisočih) v različnih obdobjih v italijanski vojski

Leto	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ²⁹
Aktivno osebje	366	385.1	389.6	328.7	325.2	325.2	298.4	256.5	250.6	230.4	216.8	200
Naborniki	231.5 63,3%	258 67 %	259 66,5%	174.7 53 %	163.8 50,4%	163.8 50,4%	134.1 45 %	126.1 49,2%	111.8 44,6%	86.7 37,6%	70.2 32,4%	20.1 10 %
Rezerva	738	800	584	584	584	484	304	72	65.2	65.2	65.2	63.2

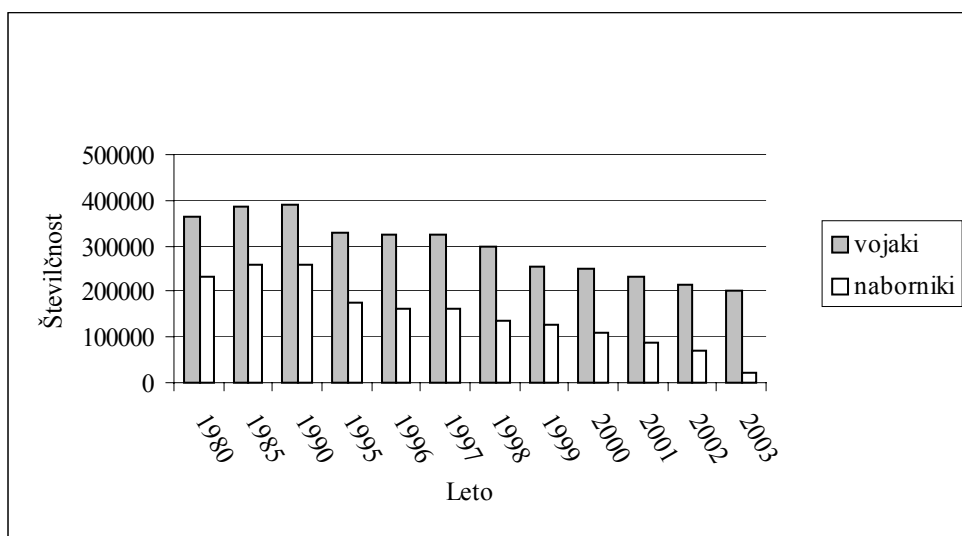
Vir: The Military Balance od 1980/1981 do 2003/2004.

²⁸ Opozorim naj na različne podatke glede številčnosti med podatki dobljenimi iz bodisi uradnih strani zveze Nato na medmrežju bodisi iz publikacij italijanske vojske bodisi iz monografskih publikacij, kot je The Military Balance.

²⁹ V grafu 2 sem uporabila podatke dobljene iz najnovejše publikacije The Military Balance 2003/2004, se pa nekoliko razlikujejo od podatkov iz članka avtorice Nativi (2003:28-35), najbolj glede števila nabornikov.

Danes predstavljajo naborniki 10 % celotnih oboroženih sil. Vojaška služba bodisi v obliki naborništva bodisi v obliki prostovoljnega služenja se sooča s padajočo nataliteto in starajočo se populacijo. Italija ima eno najnižjih natalitet med zahodnimi državami. V devetdesetih letih je bilo v Italiji 85 % vseh registriranih na naborniški listi označenih za telesno/fizično primernih, s samo 5-odstotki neprimernih iz zdravstvenih razlogov (ter 10 % opravičenih iz zakonskih razlogov) (Battistelli, 2003:155).

Graf 2 : Številčnost italijanskih oboroženih sil med leti 1980 in 2003

Vir: prirejeno po The Military Balance 1980/1981 – 2003/2004.

Do konca leta 2006 načrtuje obrambno ministrstvo zmanjšanje sil na 190.000 iz sedanjih 200.000 vojakov. Kljub temu, da bo vojaška obveznost ukinjena 31.12.2006, pa bo lahko ponovno uvedena v primeru vojne (World Defence Almanac, 2003: 126). Ob prikazanem upadanju števila vojakov italijanska vojska ne bo imela težav zadostiti zadanim ciljem.

Novembra leta 2000 je italijansko obrambno ministrstvo objavilo smernice, ki bodo vpeljale profesionalno vojaško službo, imenovana Reforma 2000 ('Professional 1') in ki spreminja obrambni model iz leta 1995. Osnovni elementi reforme 2000 so:

- suspenzija obveznega naborništva od januarja 2007 (lahko bo obnovljeno v primeru vojne ali večje mednarodne krize, ki bi vplivala na Italijo);
- namestitev 190.000 vojakov (kar je za 60.000 manj kot jih je napovedoval Obrambni model iz 1995) ter pomoč v smislu 43.000 civilnih oseb;

- transformacija profesionalnih modelov (vpeljana bosta dva nova modela – pomožni častnik (*Auxiliary Officer*) in prostovoljec za omejen čas (*Limited Service Volunteer - LSV*). Prvi vključuje rezervne častnike, rezervne častnike pilote, častnike pomožnih sil. Reforma nadomesti trenutni model rezervnega častnika s častnikom za omejeni delovni čas (*Limited Service Officer - LSO*). Drugi, LSV je nadomestil enoletne prostovoljce (*Annual-Term Volunteer*) in kratkoročne prostovoljce (*Short-Term Volunteer*), dolžina služenja pa bo od enega do petih let, z možnostjo podaljšanja do devetih let;
- določitev avtonomne agencije, ki bo imela nalogo izvajanja informacijskih in promocijskih aktivnosti ter koordinacije in ocenjevanja učinkovitosti rekrutiranja prostovoljcev ter integracijo odpuščenih prostovoljcev v delovno okolje (Battistelli, 2003, 162-164).

Reforma torej predvideva ogromen vpoklic prostovoljcev (LSV in PSV-*Permanent Service Volunteer*). Med leti 2002 in 2007 naj bi kopenska vojska rekrutirala 38.000, mornarica 15.000 in letalstvo 4.500 prostovoljcev. V kolikor bo število prostovoljcev zadostno bo reforma profesionalizacije vojske končana v določenem roku.

Pomemben fenomen, ki ne gre v prid vse hitrejšemu pridobivanju prostovoljcev za vojaško službo, je možnost vpoklica nabornikov v policijske sile. Glede na italijansko zakonodajo je mladim, primernim za vpoklic, dana možnost izvajanja vojaškega roka kot pomočniki v policijskih silah kot so Karabinjeri, Državna policija, Kazenska policija,... Za to možnost se je letno odločilo približno 20.000 mladih, navadno najbolj primernih kandidatov v smislu fizične kondicije ter psihičnega stanja. Med obema sektorjema, policijskim in vojaškim, je zatorej močan tekmovalni duh; z razliko od civilnega služenja, ki je nadomestek vojaškemu služenju (Battistelli, 2003: 158).

Poglavitna definicija poslanstva oboroženih sil

Dokument *La Difesa 2002 (Defense White Book)*, ki je bil izdan marca istega leta, predstavlja analizo razvoja varnostnega scenarija in definira štiri glavne naloge italijanskih oboroženih sil:

- obramba vitalnih nacionalnih interesov (to je ozemeljska integriteta in celovitost, obramba vseh ozemelj pod italijansko oblastjo);
- zavarovanje evro-atlantskega prostora v sodelovanju s kolektivno obrambo Nata;
- nadzorovanje mednarodnih kriz;
- prispevanje k varovanju domačih civilnih institucij kot tudi pomagati civilnim oblastem ob naravnih ali drugih nesrečah (*World Defence Almanac*, 2003: 126).

K omenjenim nalogam lahko prištejemo tudi humanitarne naloge, ohranjanje miru ali morebitne vojaške operacije pod vodstvom Nata, katere bodo lahko opravljali le poklicni, prostovoljni vojaki. Naloge obrambe države in miru bodo do nadaljnjega določene nabornikom (Nuciari, 2000:150). Ob slednjih naj omenim nekaj bolj policijskih nalog, kot so boj proti mafiji, trgovini z drogami, trgovini z belim blagom, trgovini z orožjem, okoljevarstvena problematika, ki pa imajo tudi mednarodno razsežnost.

Prevladujoči vojaški profesionalci

Častniki, direktno vpleteni v mednarodnih misijah so poudarili potrebo po posebnem izobraževanju usmerjenem v diplomacijo, pogajalske procese, sociološka in antropološka znanja. Zavedajo se, da nove naloge zahtevajo večjo usposobljenost in zmožnost hitro se odzvati na spreminjajoče se varnostne izzive. V primerjavi z moderno dobo, ko je bil vojaški voditelj profesionalni model in vzor mladim častnikom, ki je poudarjal brezpogojno predanost vojski (ter vladarju), požrtvovalnost in ubogljivost pa v pozni moderni dobi karakter vojaškega voditelja predstavlja zmes menedžerskih komponent ter tradicionalnih vrednot (vodenje, disciplina, požrtvovalnost). Akademsko vojaško izobraževanje se je v Italiji pričelo šele po letu 1970. Prej sta bili glavni disciplini vodij inženirstvo in znanost, kasneje, po odprtju akademij pa je v akademski prostor vstopila tudi humanistika in sociologija. Iz omenjenega razvoja veščin preko izključno vojaških, borbenih do nekoliko bolj sociološko in humanistično usmerjenih

vodij lahko sklepamo na nastanek postmoderne tipa prevladujočega vojaškega profesionalca: vojaka - diplomata (Nuciari, 2000: 150-151).

Na podlagi raziskave med italijanskimi kadeti in častniki leta 2000³⁰, kjer so ugotavljali kakšne prioritete na bi imela italijanska vladna politika, kakšna je informiranost anketirancev glede procesa prestrukturiranja italijanske vojske ter kakšno je zaznavanje možnih groženj italijanski nacionalni varnosti, lahko nekoliko posplošeno zaključimo, da je italijanski častnik tip profesionalnega častnika, ki polno zaupa v zvezo Nato in je usmerjen proti večjemu vplivu evropskega odločanja (*decision-making process*). Prednost daje kolektivni varnosti članic EU, z usklajenim usposabljanjem, ki ga nudi delno nacionalna delno evropska raven. Za nove naloge, ki bodo dodeljene oboroženim silam, zgolj osnovno usposabljanje na vojaški osnovi ne bo dovolj, mora se razširiti še na druge discipline, da bo podobno civilnemu univerzitetnemu izobraževanju.

Kadeti so dosti bolj naklonjeni mirovniškim funkcijam, medtem ko so častniki naklonjeni bojevniki podobi vojaka³¹.

Odnos javnosti do vojske

Od konca Zalivske vojne je javna diskusija vzbudila mnogo novih vprašanj. Veliko ljudi še vedno zagovarja in poudarja tradicionalne naloge oboroženih sil, kot so zagotavljanje vladavine prava, reda in obrambe teritorija. Raziskovalci so v raziskavah ugotovili tudi veliko podporo (85 %) za še eno nalogo italijanskih oboroženih sil, to je pomoč v primerih naravnih nesreč in za uporabo oborožene sile za zagotovitev javnega miru na ozemljih Sicilije, Kalabrije in Puglije zaradi ilegalnih imigracij.

Celotno gledano je odnos javnosti do vojske zdaj bolj indiferenten kot pa ambivalenten. Mnenja glede vojaške službe in vstopa žensk v vojsko kažejo na krizo, v kateri se je znašel vojaški sistem, temelječ na vpoklicu. Mešani model in prostovoljska vojska

³⁰ Častniki so mnenja, da bi morala vlada več pozornosti nameniti zatiranju kriminala in zmanjšanju nezaposlenosti, kadeti pa človekovim pravicam, enako so oboji za obrambo domovine, vse pa malo zanimajo razmerja med enakostjo spolov, rasizem ali svetovna lakota. 65 % vseh meni, da je italijanska vojska dobro usposobljena za operacije drugačne od vojne. Glede drugega vprašanja je 50 % častnikov odgovorilo, da so zelo dobro informirani, medtem, ko je le 5,4 % kadetov zelo dobro informirano o preoblikovanju vojske. Častnike najbolj skrbijo migracijski tokovi (tako jih meni kar 100 %), organizirani kriminal, vojna med neevropskimi državami, vojna za nadzor nad vitalnimi življenjskimi potrebščinami, proliferacija orožja za množično uničenje, etnični konflikti v osrednji in Vzhodni Evropi, kadete na drugi strani v prvi vrsti skrbi organizirani kriminal, sledijo konflikti na bližnjem Vzhodu, vojna med neevropskimi državami, migracijski tokovi, etnični konflikti v osrednji in vzhodni Evropi, državljanska vojna v Rusiji, vojna med afriškimi državami v povezavi Italijo, terorizem znotraj države, proliferacija orožja za množično uničenje, ... manj pa konvencionalna vojna v Evropi ali jedrska vojna (<http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Caforio.pdf>, 24.9.2003).

³¹ Vir: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Caforio.pdf>, 24.9.2003.

imata največ podpore javnosti. Želja žensk po vključitvi v oborožene sile pridobiva na javni podpori, še predvsem pri mlajši generaciji (Nuciari, 2000: 151). Prevladujoč odnos širše javnosti in mladine do obveznega služenja (bodisi vojaškega bodisi civilnega) je soglasen - prevladuje nepripravljenost. Največ podpore (60 %) ima prostovoljska vojska (Battistelli, 2003: 155).

Relacija mediji - vojska

Dandanes se vojska čedalje bolj poteguje za medije, saj je spoznala, da so vojaški dogodki postali medijski dogodki. Obe strani bolje sodelujeta pri izmenjavi informacij. Srečanja, konference in poročila glede italijanskih glavnih vojaških operacij so se pomnožile. S tem si vojska pridobiva ugled v javnosti (Nuciari, 2000: 152).

Civilni uslužbenci v oboroženih silah

Civilni uslužbenci ostajajo v času po hladni vojni v manjšini (Nuciari, 2000: 152).

Glede njihovega števila obstajajo različni podatki. Civilistov naj bi bilo v letu 2000 v italijanski vojski 41.462, leta 2001 41.405, leta 2002 42.139, nato pa naj bi v letu 2003 njihovo število upadlo na 40.046 (Nativi, 2003: 32). Glede na splošne smernice v evropskih vojskah se mi zdi upad števila nekoliko vprašljiv, kajti število nalog, ki bi jih lahko opravljali civilisti, je v današnjem varnostnem okolju čedalje večje. Drug vir navaja, da je civilnih uslužbencev v italijanski vojski v letu 2003 po poročilu World Defence Almanac 41.405, kar predstavlja dobrih 23 % oboroženih sil (brez nabornikov); in da bo to število nekoliko poraslo z ukinitvijo nabornišтва na 43.000 (v kolikor predvidevamo, da bo do konca leta 2006 vojaška obveznost ukinjena – nabornikov torej ne bo - in bo številčno stanje vojske 190.000, potem bo civilnih uslužbencev enak odstotek kot letos (World Defence Almanac, 2003: 126).

Vloga žensk v oboroženih silah

Italijanska vojska pospešuje hitro integracijo žensk v vojsko brez zadržkov ali ovir. Desetletni proces je končno dopustil vstop ženskam v italijansko vojsko, kar se je zgodilo septembra leta 2000, ko so jih prvič pozvali, da se včlanijo za častnice. Do sredine leta 2000 je za vojaško službo zaprosilo več kot 20.000 žensk, a le nekaj več kot 300 jih je uspešno prestalo zdravniške preglede in teste vzdržljivosti³².

Leta 2001 so ženske predstavljale 0,1 % (438) italijanske vojske. Od tega je kopenska vojska zaposlovala 0,2 % (343) žensk, mornarica 0,1 % (50), letalstvo 0,06 % (40), med Karabinjerji³³ pa je bilo 0,004 % (5) ženskega osebja³⁴.

Danes imajo častnice univerzitetno izobrazbo bodisi iz področja prava, medicine, psihologije, sociologije, političnih znanosti, bodisi iz strojništva. Ponavadi so te častnice zaradi svoje izobrazbe napotene v glavni vojaški štab in v organizacije vojaškega urjenja. Največkrat so zaposlene kot zdravnice ali častnice, ki rekrutirajo vojake, lahko vodijo urjenje in osebje. Večina vpoklicanih vojakinj so kratkoročne prostovoljke. Po zakonu je za kratkoročne prostovoljke zahtevana srednješolska izobrazba, čeprav jih ima 70 % nedokončano visokošolsko izobrazbo, 5 % pa jih ima dokončano visoko šolo. 60 % prostovoljk je bilo dodeljenih operativnim enotam, 23 % k tehnično-operativnim vejam in ostalih 17 % k logistiki in administraciji. Uvajanje civilistov v vojsko pomeni sprejeti vojaški način življenja, držati se načel vojaške discipline, postati del vojaške organizacije (Lo Castro, 2003: 95).

Zakonski partnerji in vojaška skupnost

Vloga partnerja danes v vojski izginja, saj se ženske, ki so poročene z vojakom, čedalje manj udeležujejo v moževi poklicni skupnosti. Tak trend bo še očitnejši, ko se bo delež zaposlenih žensk v družbi še povečal (Nuciari, 2000: 152).

Homoseksualci v vojski

Italija, za katero je leta 1993 GAO³⁵ trdil, da nima omejitev za homoseksualce, je bolj kompleksen primer države, ki se namenoma izogiba problemom, ki bi jih homoseksualci lahko povzročili. Glavni predstavnik obrambnega ministrstva je dejal, da se lahko homoseksualci, če ne želijo biti vpoklicani, izognejo služenju s priznanjem njihove spolne usmerjenosti že pri psihičnih testih ob naboru. V bistvu se večina držav, zaveznic ZDA, pri ukvarjanju s homoseksualci obnaša po načelu 'ne vprašaj, ne povej'³⁶.

³² Vir: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/kuemmel-gerhard.pdf>, 24.9.2003.

³³ Karabinjeri so del oboroženih sil, posebno organizirani in opremljeni za vzdrževanje notranjega reda in miru, v vojni pa so lahko namenjeni za kontrolo okupiranih področij (Vojna Enciklopedija, 1972:234). So neodvisna vojaška služba podrejena obrambnemu poveljstvu, za policijske naloge pa so pod nadzorom Ministrstva za notranje zadeve (The Military Balance 2002/2003:49). Sodelujejo tudi v mednarodnih mirovnih operacijah.

³⁴ Vir: <http://www.nato.int/ims/2001/win/italy.htm>, 1.3.2003.

³⁵ GAO je kratica za Zvezni računski urad v ZDA (ang. United States General Accounting Office).

³⁶ Vir: <http://www.qrd.org/qrd/usa/military/1993/military.bans.worldwide-COPLEY>, 10.9.2003.

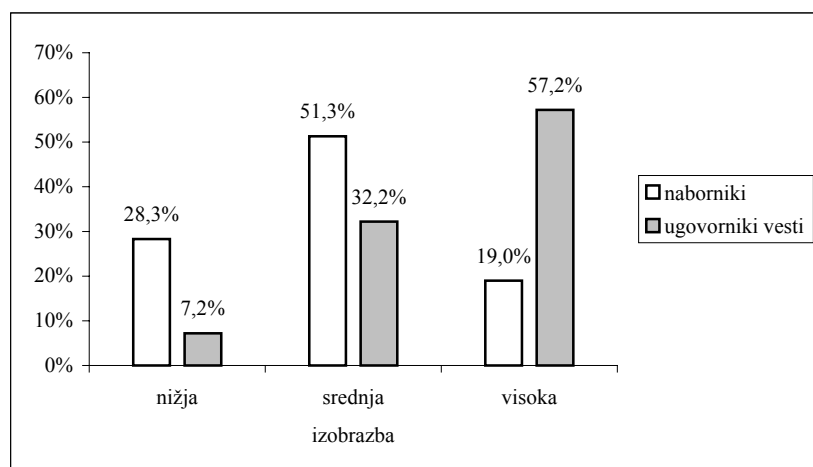
Naborniki se lahko vojaški službi izognejo iz zdravstvenih ali psiholoških razlogov. 'Seksualna perverznost' je med omenjenimi razlogi. Situacija je lahko zelo različna v različnih regijah in vojaških okrožjih: v nekaterih bi bil vsak homoseksualec izključen iz vojske, v drugih pa priznanje vojaka, da je homoseksualec, ne bi spremenilo njegovega položaja. Italijanska vojska je na splošno zelo homofobična³⁷.

Ugovor vesti

Današnja italijanska mladina iz bolj privilegiranih družbenih razredov je ugotovila, da izvajanje vojaške službe že zdavnaj ni več neizogibna dolžnost, temveč izbira (opcija). Ugovor vesti je fenomen, še posebno razširjen med najbolj izobraženo mlajšo populacijo. Socio-kulturni razkorak med vojaki in ugovorniki vesti se je postopno večal, tako je bilo leta 1998 trikrat več ugovornikov vesti med univerzitetnimi študenti. Na severu Italije, od koder prihaja 36 % vseh nabornikov, je bil ta delež 58 %, na jugu pa je z 48 % nabornikov delež ugovornikov vesti znašal 24 % (Battistelli, 2003: 158-159).

Iz grafa 3 je razvidno, da je bilo leta 1998 največ nabornikov (51,3 %) s srednješolsko izobrazbo, medtem ko je bilo med ugovorniki vesti največ takih (57,2 %) z univerzitetno izobrazbo. Nabornikov z najvišjo stopnjo izobrazbe je bilo le 19 %.

Graf 3: Izobrazbena raven nabornikov in ugovornikov vesti leta 1998

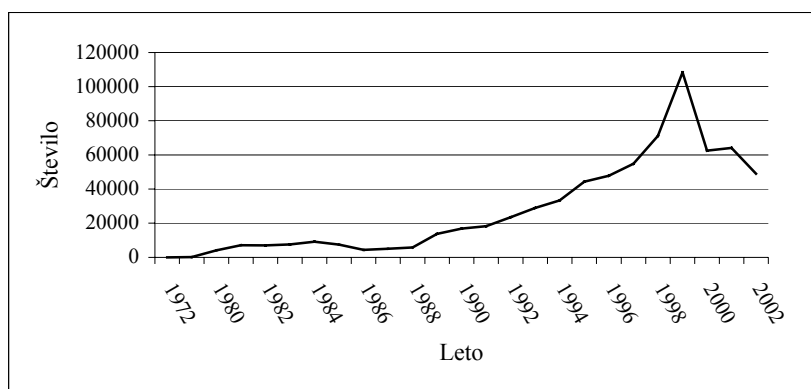

Vir: Battistelli (2003:160).

³⁷ Vir: <http://www.steff.suite.dk/report.pdf>, 13.10.2003: 66.

Prvi večji porast števila ugovornikov vesti v postmodernem času lahko razberemo med letoma 1998 in 1999 (graf 4) in sicer je bilo leta 1998 71.043 ugovornikov vesti, leta 1999 pa že 108.371, kar predstavlja porast za 20,8 %. Povečanje števila je morda rezultat italijanske zakonodaje iz julija leta 1999, ko je razširila področje razlogov za priznanje ugovora vesti (še vedno pa ne prizna pravice do uveljavljanja ugovora vesti med vojaškim služenjem ali v roku dveh let, ko je oseba nastopila službo v vojski in pristala na uporabo orožja)³⁸.

Graf 4 : Število ugovornikov vesti v italijanski vojski od leta 1972 - 2002

Vir: povzeto po http://www.difesa.it/librobianco/2002/tabelle/p_5/specchio1.pdf (5.8.2003).

Kot lahko razberemo iz grafa je po letu 2000 delež ugovornikov vesti spet močno upadel (na vsega 62.524). Glede na dejstvo, da število nabornikov in število celotnih oboroženih sil upada iz leta v leto in glede na to, da so v večji meri prav naborniki osebe, ki izkoriščajo pravico do ugovora vesti, je padanje števila razumljivo. Drugi razlog za upad števila ugovornikov vesti navaja Battistelli (2003: 159), ko pravi, da je razlog za zmanjšanje števila lahko razširitev kriterijev, ki dovoljujejo oprostitev iz obeh vrst služenja, tako vojaškega kot civilnega.

Leta 2002 je 48.986 oseb uveljavilo pravico do ugovora vesti, kar znaša 23 % celotnega števila italijanskih oboroženih sil.

³⁸ Vir: <http://www.amnesty.org/ailib/aireport/ar99/eur30.htm>, 2.7.2003.

8.4. Sodelovanje italijanskih oboroženih sil v mednarodnih operacijah

Italija igra pomembno vlogo v multinacionalnih operacijah. EUROFOR je rezultat italijanske politično-vojaške pobude iz leta 1993, ki so ga sprva sestavljale Italija, Francija in Španija, kasneje se jim je pridružila še Portugalska. Gre za pripravljeno intervencijsko kopensko silo, mešano kompozicijo, za katero je italijanska vojska po potrebi pripravljena prispevati večji del kontingenta sil. Tipična misija EUROFOR-ja pokriva spekter možnih intervencij od klasičnih konfliktnih situacij do humanitarnih misij, kriznega menedžmenta, izvaja torej 'Petersberške naloge'. EUROFOR lahko deluje v kontekstu OZN, Nata, ZEU (Cervoni, 2000: 7).

Druge multinacionalne obveze, v katerih sodeluje Italija, so Multinacionalne kopenske sile z Madžarsko in Slovenijo (*MLF - Multinational Land Forces*); Multinacionalna mirovna sila jugovzhodne Evrope (*MPFSEE - Multinational Peace Force for Southeastern Europe*), katera vključuje sedem držav in je usmerjena v intervencije na Balkanskem področju; UN SHIRBRIG (*UN Stand-by Forces High Readiness Brigade*). (Speciale, 2000: 10-22).

Italija je ena izmed držav z največjimi finančnimi prispevki za mirovne operacije pod pokroviteljstvom OZN. V letih od 1996 do 1999 se je delež gibal med 5,1 % in 5,3 % celotnega proračuna OZN za mirovne operacije (The Military Balance 1996/1997-1999/2000).

Tabela 4: Udeležba italijanskih sil v mednarodnih operacijah in operacijah peacekeepinga ter prisotnost tujih sil na ozemlju Italije

Leto	Sile v tujini	Operacije OZN in <i>peacekeeping</i>	Skupno	Prisotnost tujih sil
1991	ni podatka	142 in 21 opazovalcev	163	14.100
1993	ni podatka	2.631, 25 opazovalcev in 86 civilnih policistov	2.742	13.000
1994	156	346, 25 opazovalcev in 14 civilnih policistov	385	12.600
1995	156	126 in 28 opazovalcev	154	12.700
1996	156	2.337 in 29 opazovalcev	2.366	13.690
1997	162	4.955 in 26 opazovalcev	4.981	11.300
1998	162	2.635 in 25 opazovalcev	2.660	11.300
1999	141	6.239 in 24 opazovalcev	6.263	10.400
2000	141	8.176 in 27 opazovalcev	8.203	10.300
2001	151	7.146 in 25 opazovalcev	7.171	10.850
2002	161	7.650 in 24 opazovalcev	7.674	10.790
2003 ³⁹	157	9.294 in 23 opazovalcev	9.317	11.965

Vir: The Military Balance od 1991/1992 do 2003/2004.

V večini primerov so italijanske sile v tujini stacionirane kot letalske enote v Nemčiji (največje število), na Malti, v VB in ZDA.

Od 1993 do 2003 je italijanska vojska v operacijah pod okriljem OZN in v mirovnih misijah največkrat in najbolj številčno (z več kot 1.000 udeleženi) delovala na ozemljih Somalije, Bosne, Albanije, Kosova, Jugoslavije ter Afganistana, drugod pa še v Angoli, na Hrvaškem, Egiptu, Libanonu, Gvatemali, Hebronu, Izraelu, Malti, Maroku, Indiji ter Etiopiji. Kot opazovalci so nastopili v Pakistanu, Iraku, Kuvajtu, na Srednjem Vzhodu, v zahodni Sahari in Indiji.

Največje število italijanskih vojakov v mednarodnih operacijah v obravnavanih letih je v letu 2003, ko je na ozemljih Afganistana, Iraka, Albanije, Bosne, Egipta, Etiopije, Libanonu ter Srbije in Črne Gore (največ) udeleženi okoli 9.317 vojakov, opazovalcev in pripadnikov civilne policije.

Med tujimi silami na ozemlju Italije prevladujejo sile zveze Nato (sedež južnega letalskega poveljstva), ZDA, njihovo število je bilo največje leta 1991 (14.100), od takrat pa je število v upadu.

³⁹ Podatki iz The Military Balance 2003/2004 navajajo stanje do avgusta leta 2003.

9. NEMŠKA VOJSKA V MODERNI IN POZNI MODERNI DOBI

Kot poražena sila v drugi svetovni vojni Nemčija ni mogla bistveno vplivati na svojo prihodnost, katero so načrtale velike sile zmagovalke. Nastanek dveh držav je izhajal iz razdelitve na okupacijske cone in je bil povezan s trajno prisotnostjo ameriške in sovjetske vojske v Srednji Evropi od leta 1945. Dve nemški državi, ena na vzhodu, ki se je razvijala pod vplivom komunističnega režima SZ, in druga na zahodu pod zaščito in v tesni povezavi z zahodnimi demokratičnimi državami, sta imeli različen politični in gospodarski razvoj. Navkljub ideološkim in političnim razlikam je vsekoli med njima potekalo sicer omejeno sodelovanje. Nemčija je bila v obdobju hladne vojne razdeljena celih 45 let. Konec hladne vojne se je simbolično zgodil tam, kjer se je začel, t.j. v Berlinu z rušitvijo zidu, ki je razmejeval mesto in dva nasprotna vojaško-politična bloka (Grizold, Tatalović, Cvrtila, 1999: 97).

V pozni moderni dobi je Nemčija leta 1955 vstopila v zvezo Nato in s tem sprejela tudi delovanje v primeru ogrožanja. V času hladne vojne je največjo grožnjo predstavljala, podobno kot drugod, jedrska grožnja.

V trenutku poraza nemške vojske so se zmagovalke odločile popolnoma demilitarizirati Nemčijo. Kljub temu je povojna konfrontacija med ZDA in SZ (ter s tem razdelitev Nemčije) povzročila ponoven nastanek oboroženih sil obeh Nemčij. Z nastankom ZRN in NDR leta 1949 so se pojavili načrti za oboroževanje. ZDA so zahtevale, da zahodnoevropske države sprejmejo aktivno vlogo pri razvoju svoje lastne varnosti, pri čemer naj bi Nemčija igrala pomembno vlogo. Načrt je bil ustvariti nemško državo pod zahodnim vplivom, s čemer bi preprečili njeno nevtralizacijo in vzhodno orientacijo. Ponovno oboroževanje pod kontroliranimi pogoji bi moralo preprečiti ponovno bujenje nemškega militarizma. Začetek Korejske vojne 1950 je zaradi ameriškega angažiranja v evropskem prostoru pustilo praznino, katero naj bi zapolnila Nemčija (Grizold, Tatalović in Cvrtila, 1999: 99).

Strukturo sil zaznamuje od nastanka Bundeswehra velik delež nabornikov. Postavljalo se je vprašanje ali bo rekrutni sistem zadostil potrebam po učinkovitosti v boju, zato so povečali število t.i. *Zeitsoldaten* - poklicnih vojakov za določen čas od dveh do

petnajstih let. Ob nastanku Bundeswehra so naborniki predstavljali skoraj polovico vseh aktivnih sil, v času pozne moderne dobe pa 40 %, ostali so bili redni vojaki ali prostovoljci v podaljšani službi. Leta 1972 se je dolžina služenja zmanjšala s prvotnih 18 na 15 mesecev. Tisoče mladih moških je bilo oproščenih zaradi izobraževalnih, zdravstvenih ali drugih razlogov⁴⁰.

V času, ko sta obstajali tako ZRN kot NDR, sta obe imeli svojo vojsko, NDR sicer precej manj številčno toda opremljeno z najmodernejšo opremo vzhodnega bloka. ZRN je imela leta 1985 478.000 vojakov (od tega 48 % nabornikov), NDR v istem času pa 174.000 vojakov in od tega 54 % nabornikov.

V primeru spopada med zvezo Nato in Varšavskim paktom, katerega območje spopada bi bilo najverjetneje ozemlje Nemčije, je bila *glavna naloga* Bundeswehra obramba nemškega teritorija in vzhodnih meja Nemčije. Odkar pa je ta nevarnost minila je bilo pričakovano, da se bodo tudi naloge Bundeswehra ustrezno spremenile ali usmerile v drugačno smer.

V hladni vojni je bila poglobljena naloga zastraševanje in obramba v primeru agresije iz Vzhoda.

Pred četrto stoletje je Bundeswehr predstavil koncept *prevladujočega vojaškega profesionalca* vojaka - učenjaka. Od 1973 je za bodoče častnike, ki bodo v vojski zaposleni najmanj 12 let, obvezno akademsko znanje izkazano z univerzitetno izobrazbo. V ta namen sta bili pod civilnim vodstvom ustanovljeni vojaški univerzi v Hamburgu in Münchenu. Najbrž ima prav zaradi tega dejstva Nemčija enega izmed najbolj izobraženih častniških kadrov na svetu.

Mediji so bili v času obeh vojn v Nemčiji sredstvo manipuliranja s strani tako politične elite kot vojske. Na medije se je izvajal politični pritisk, vojska pa je preko medijev s svojo propagando vplivala na ljudstvo. Tudi na ta način so v času vojn mobilizirali širše množice.

Pred 1989, ko je vojaška moč štela preko 480.000 vojakov, je bilo v Bundeswehru zaposlenih okoli 180.000 *civilnih oseb*. S kvantitativno redukcijo naj bi se do leta 2000 to število zmanjšalo na 140.000. Redukcija civilnega osebja bo proporcionalno manjša v

⁴⁰ Vir: http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_ntl_security.htm, 17.7.2003.

primerjavi z redukcijo, predvideno v oboroženih silah, ker je vse več zahtev, ki spadajo v administrativno področje (Fleckenstein, 2000: 90).

V bivši NDR so se *ženske* lahko vključile v Nacionalno ljudsko armado bodisi kot prostovoljke za določen časovni termin za najmanj tri leta bodisi kot redne vojakinje za najmanj deset let. V usposabljanju so se urile z lahkim osebnim orožjem. V času združevanja so bile skoraj vse ženske vključene v nacionalno ljudsko armado razpuščene. Za to se ni zmenila niti javnost, niti mediji ali ženska združenja.

V zgodovini ZRN je bila vključenost žensk v oborožene sile problematična. Ženske so bile vedno znova uporabljene v vojaške namene (npr. v 2. svetovni vojni za naloge t.i. obrambe rajha v enotah SS in kot korpusne pomočnice). Taka 'zloraba' žensk za vojaške namene v okviru napadalne vojne diktatorskega režima je tematiko žensk in oboroženih sil po drugi svetovni vojni precej obremenila. Po razdelitvi države sta obe novo nastali državi oblikovali svoji vojski, v katerih pa je bila vloga žensk različna⁴¹.

Kot reakcijo na zlorabo v drugi svetovni vojni je ZRN z Ustavo prepovedala vključevanje žensk v oborožene sile. V Bundeswehru so bile zaposlene kot civilne uslužbenke, uradnice in delavke. Zahteva po vključitvi žensk kot vojakinj je bila prvič postavljena leta 1968. Od leta 1975 so se lahko vključevale v oborožene sile kot zdravnice, zobozdravnice, veterinarke ter na vsa področja sanitete in vojaške godbe⁴².

Razprave leta 1981 so pripeljale do očitkov, da so ženske zaradi problematičnega osebnoznega razvoja, lahko le nekakšno polnilo v primeru, da bi moške populacije primanjkovalo (Fleckenstein, 2000: 92).

V preteklosti je Bundeswehr imel za samoumevno, da bodo člani *vojaške družine* sprejeli dejstvo, da ima vojska prednost. Žene in otroci so morali prilagoditi svoje individualne potrebe in želje zahtevam vojske. Vseskozi naj bi celotna družina vojaka podpirala. Žena naj bi kazala pozitivno predanost vojaškemu sistemu. Tako vlogo naj bi družina do vojaškega sistema imela do sredine sedemdesetih let. Vojaške družine niso bile predmet raziskovalcev in administracije vse dokler družbene spremembe niso

⁴¹ Vir: http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_hist.php, 10.7.2003.

⁴² Ko so ustanavljali Bundeswehr do nekje leta 1975 je bilo med ljudmi zelo negativno mnenje do žensk v vojski; 1975 pa so jih v vojsko sprejeli kot medicinsko osebje-kot medicinske častnice, ker jim ga je zelo primanjkovalo; 1989-1991 so ženske sprejeli kot podčastnice in vojakinje v Medicinski korpus (Fleckenstein, 2000: 91).

začele vplivati na odnos med vojsko in vojaško družino. Čim so bile družine definirane kot 'moteči faktor', se je odnos spremenil.

Vse več žena se je zaposlilo in tudi moške jim tega niso mogli več preprečevati. Ženske so postale manj pripravljene osredotočiti se ekskluzivno na vojaške zahteve. Družinske zadeve so pridobivale na pomembnosti. Podobno se družine niso hotele več stalno seliti (Fleckenstein, 2000: 93).

Dojemanje in upoštevanje pravice osebe do *ugovora vesti* vojaški dolžnosti je bilo v nemški zgodovini različno. Med prvo svetovno vojno so bili tisti, ki niso hoteli služiti domovini z orožjem, spoznani za mentalno bolne in so morali oditi na psihiatrično zdravljenje ali pa so bili zaradi nepokorščine kaznovani z zaporom. Z obnovitvijo obvezne vojaške službe spet v tretjem rajhu so bili pristaši ugovora vesti zaprti. Po letu 1938 in po začetku druge svetovne vojne se je položaj zanje še poslabšal, bodisi so bili kaznovani s smrtjo bodisi so jih poslali v koncentracijska taborišča.

Pravica do ugovora vesti je v Ustavi ZRN navedena bolj jasno kot v katerikoli drugi Ustavi na svetu. Ta osnovna pravica je postala upoštevana z nastankom Bundeswehra 1956 in uvajanjem vpoklica. Civilno služenje je bilo uvedeno leta 1961.

Do leta 1984 so morali svoje prepričanje glede neuporabe orožja za priznanje ugovora vesti zagovarjati pred odborom. Iz nabora so bili oproščeni (razen tistih, katere niso sprejeli že ob prvem obisku) pripadniki obmejne policije in delavci verskih šol (Kuhlmann, Lippert, 1993: 99).

V osemdesetih letih so bili načrtovalci vojaškega osebja zaskrbljeni zaradi težav z vzdrževanjem vojaške sile v Bundeswehru. Dezintegracija Varšavskega pakta in Sovjetske zveze je vse to spremenila. Namesto povečanja trajanja vojaškega vpoklica, kot je bilo predlagano, je bil leta 1990 rok skrajšan iz 15 na 12 mesecev. Civilno služenje pa je trajalo 15 mesecev (Kuhlmann, Lippert, 1993: 104).

1984 je bilo prelomno leto za ugovor vesti, zgodile so se tri pomembne spremembe. Prva se je nanašala na distanciranje civilne službe od vojaške službe s tem, ko so administrativno odgovornost prenesli iz Ministrstva za obrambo na Ministrstvo za mladino, družino, ženske in zdravje. Druga je govorila o podaljšanju služenja civilne službe za 1/3 v primerjavi z vojaško službo. Tretja sprememba pa je prinesla olajšanje priznanja pravice do ugovora vesti (Kuhlmann, Lippert, 1993: 99).

Dolgo je bilo dojemanje oporečništva kot deviantno obnašanje pogosto prav med starejšim prebivalstvom, ker so smatrali, da se s tem mladina samo izmika služenju

vojaškega roka. Med mladimi moškimi, starimi od šestnajst do štiriindvajset let pa je ugovor vesti pridobival na pozitivnem pogledu. Do leta 1988 je bil ugovor vesti med mladimi že bolj popularen kot pa prostovoljno vključevanje v vojsko. Zlasti maturanti so pripisovali večjo podporo ugovoru vesti. Poudariti pa moramo, da tudi služba v Bundeswehru pridobiva na ugledu. Tako smo priča enakemu poudarku tako vojaški službi kot ugovoru vesti. Dejstvo, da javnost ugovora vesti ne smatra več za izmikanje, govori o tem, da družba razume posameznikovo pravico, da se odloči (Kuhlmann, Lippert, 1993: 104).

10. NEMŠKA VOJSKA V POSTMODERNI DOBI

10.1. Nemčija na obrambno-varnostnem področju

Od združitve Nemčije pod Bismarckom leta 1871, se je Nemčija znašla v 'Mittellage' ali osrednjem položaju v Evropi. Bila je glavna sila Centralne Evrope, držala v ravnotežju Francijo na zahodu ter Rusijo na vzhodu. Čeprav je bil pred drugo svetovno vojno geografski center daleč na vzhodu, z razliko od današnjih dni, je od 1871 razmejevala Francijo na zahodu in bila pozicionirana eno državo proč od Rusije na vzhodu. Med hladno vojno je ta 'Mittellage' predstavljala za Nemčijo varnostno dilemo. Glede na geografski položaj je Nemčija predstavljala 'Vzhod Zahoda' (Drake, 1997: 74).

Z združitvijo je Nemčija igrala pomembno vlogo v celotni preobrazbi Vzhodne Evrope in je na nek način prevzela odgovornost za spremembe na Vzhodu. S tem je začela igrati večjo politično in vojaško vlogo v mednarodnih odnosih (Grizold, Tatalovič in Cvrtila, 1999: 104).

Z nastankom zvezne vojske Nemčije - Bundeswehra⁴³ - leta 1956 so Nemčiji dodelili izključno obrambno vlogo in je predstavljala največjo komponento kopenskih sil Nata v Centralni Evropi. Pred združitvijo je vojska vzhodne in zahodne Nemčije predstavljala protiutež zaveznikom. Ko je bila Nemčija združena oktobra 1990, je Bundeswehr prevzela nekaj osebja in oborožitve vojske vzhodne Nemčije in nacionalne vojske (*Nationale Volksarmee* - *NVA*). Glede taktike, strukture sil in oborožitve je bil vpliv supersil na obe vojski Nemčije ogromen. Združitev pa je situacijo v vojski dramatično spremenila: obramba se je razširila na približno 30 % več ozemlja in stotine kilometrov obale Baltiškega morja.

⁴³ Na tem mestu je potrebno omeniti, da ime za zvezno vojsko Bundeswehr obstaja od 1.4.1956, prvi poziv za služenje vojaškega roka pa so objavili 12.11.1955 (German Security Policy and the Bundeswehr, 1999:23).

Do leta 1994 je nemški Temeljni zakon prepovedoval uporabo nemških oboroženih sil izven območja Nata. Julija 1994 je Zvezno ustavno sodišče odločilo, da lahko Bundeswehr sodeluje v mednarodnih vojaških operacijah, če je le-to odobreno s strani Bundestaga (spodnje zbornice nemškega parlamenta).

Prva faza radikalne preobrazbe vojske je bila končana konec leta 1994, s katero je bila Bundeswehr prilagojena zmanjšani grožnji v Centralni Evropi, preoblikovanju Natove strukture, in nemškim obvezam iz leta 1990. V skladu z obvezami iz pogodbe podpisane septembra 1990, so morale nemške oborožene sile zmanjšati številčno moč vojske, da je do konca 1994 sledila zgornji meji CFE⁴⁴ na 370.000 mož, v zameno za umik vseh enot bivše SZ iz vzhodne Nemčije do konca tega leta⁴⁵.

Leta 2000 se je nemška vlada odločila preoblikovati nemško vojsko, da bi se lahko odzvala na izzive prihodnosti. Proces, ki bo končan 2006, predstavlja najbolj daljnoročno reformo in reorganizacijo Bundeswehra po letu 1956. Nemške oborožene sile bodo po koncu hladne vojne preoblikovane v vojaško silo, ki bo zmožna močno doprinesti k obrambi Nata in nastajajočim evropskim vojaškim zmožnostim. Ko bo reforma končana bo nemška vojska štela približno 285.000 vojakov in vojakinj. Od 285.000 jih bo 70 % profesionalnih / poklicnih vojakov in prostovoljcev. Glavni namen reforme je prilagoditi strukturo, da bi bila bolj učinkovita. Vse tri veje bodo lahko delovale na celotnem spektru vojaških nalog⁴⁶.

21.5.2003 je obrambni minister Peter Struck objavil najnovejše smernice nemške obrambne politike (*Defence Policy Guidelines*). Nemško obrambno politiko določajo trije faktorji:

- multilateralna integracija Bundeswehra znotraj okvira zunanje politike s poudarkom na evropski integraciji, transatlantskem sodelovanju in globalni odgovornosti;
- spremenjen operacijski spekter Bundeswehra in povečano število mednarodnih operacij;

⁴⁴ Po obveznostih iz CFE pogodbe je nemška vojska zmanjšala svoj inventar tankov na 2.855, svoje bojna vozila pehote na 2.443 kosov, in artilerijo na 2.090 kosov. To obsega največjo stopnjo razorožitve med podpisnicami CFE, z izjemo Rusije. V skladu s številnimi mednarodnimi obveznostmi Nemčija nima jedrskega, biološkega ali kemičnega orožja v svojem vojaškem inventarju. Nemčija se je odpovedala izdelavi, posedovanju ali oblasti nad takim orožjem. Številni nemški vojaški sistemi so jedrsko-sposobni, toda ne nosijo jedrskih konic(http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_army.htm,21.9.2003).

⁴⁵ Vir: http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_army.htm, 17.7.2003.

- sredstva, ki so na voljo⁴⁷.

ZRN je članica OZN (od 1973), EU, ZEU (od 1954), Nata (od 1955), PzM, OVSE, SE, NACC in podpisnica CFE.

10.2. Obrambni proračun

Nemški obrambni proračun za leto 2002 je ostal enak kot v letu 2001, to je 23,6 milijarde evrov. Dodatni sklad (antiteroristični sklad) je postal dostopen na račun terorističnih napadov 11.9.2001, kar je povečalo celoten proračun na 24,4 milijarde evrov. Antiteroristični sklad bo obrambnemu proračunu vsako leto, do leta 2006, doprinesel polovico od namenjenih 1,5 milijarde evrov. Predvideva se, da bodo dodatna sredstva namenjena novi opremi (The Military Balance 2002/2003: 249).

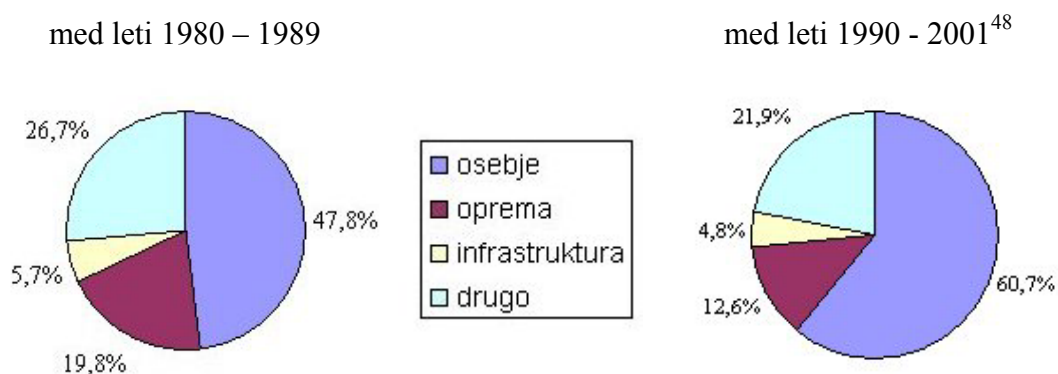
Obrambni proračun že leta znaša okoli 1,45 % BDP, kar je manj od povprečja držav zveze Nato (2,2 %), povišanje obrambnega proračuna pa tudi do leta 2006 ni predvideno.

Primerjava obeh ponazoritev deležev obrambnih izdatkov, ki jih je nemška vojska namenila različnim kategorijam med leti 1980-2001, nam pove, da je v dobrih dveh desetletjih nemška vojska za skoraj 13 % povečala sredstva namenjena osebju. Zmanjšanje opazimo v vseh ostalih kategorijah, največje zmanjšanje je v kategoriji opreme, najmanjše pa pri infrastrukturi.

⁴⁶ Vir: http://www.germany-info.org/relaunch/politics/domestic/Background_dom/bundeswehr.html, 4.7.2003.

⁴⁷ Vir: <http://eng.bmvg.de/sicherheit/grundlagen/vpr.php>, 5.11.2003.

Graf 5 : Delež obrambnih izdatkov glede na različne kategorije v Nemčiji

Vir: prirejeno po <http://www.nato.int/docu/pr/2001/table5.pdf> (2.9.2003).

Najnovejši načrti Ministrstva za obrambo nemške vojske, ki se ukvarjajo z razdelitvijo proračuna napovedujejo, da bo v prihodnje sektor osebja potreboval več kot 53 % obrambnega proračuna, kar navaja na zaključek, da bo imela Bundeswehr tudi v prihodnje manj denarja za operacije in modernizacijo sil (Unterseher, 2003: 77).

Omenjeno stanje potrjujejo tudi navedbe nemškega obrambnega ministra Strucka decembra 2002, ki je napovedal zmanjšanje obrambnega proračuna za namen nabave oborožitvenih sistemov (za 35 %, predvsem pri bojnih vozilih pehote). Medtem ko Nemčija povečuje celotne izdatke nabave (za mednarodno delovanje je povečan proračun za kar 145 %) hkrati izloča nepotrebno opremo, s čimer se bo bolje prilagodila novim varnostnim zahtevam. Struck pravi, da je glavna naloga Bundeswehra postal - namesto obrambe teritorija - krizni menedžment (Fiorenza, 2003: 16).

Povečana zaskrbljenost v Nemčiji se pričakuje pri nabavljanju v naslednjih letih, kar se lahko reši le z znatnim povečanjem obrambnega proračuna ali pa z odpovedjo določenih programov. Obrambni proračun iz leta 2002 je namenil le 3,5 milijarde evrov za nabavo, čeprav bodo v nekaj letih štirje programi sami (Eurofighter, TIGER, NH90 in A400M) potrošili okoli 3,2 milijarde evrov sredstev nabave letno (The Military Balance 2002/2003: 249).

⁴⁸ podatki vključeni za leto 2001 so ocena

10.3. Indikatorji civilno-vojaških razmerij

Zaznavana grožnja

V zadnjem desetletju se je nemško varnostno okolje bistveno spremenilo. Nemška geostrateška situacija se je po padcu vzhodno-zahodnega antagonizma zelo izboljšala. Ustanovitev nemške enotnosti, razširitev Nata in nadaljnji razvoj EU so potisnili Nemčijo bliže evro-atlantskemu središču (Schneiderhan, 2002: 99).

Nekaj let za padcem Berlinskega zidu, leta 1993, je raziskava pokazala, da se 78 % Nemcev boji ponovitve Černobila, 69 % razmaha nacionalizma, 63 % širjenja jedrskega orožja, 43 % emigracij⁴⁹ in 42 % regionalnih/etničnih konfliktov. Vse te potencialne grožnje se nahajajo znotraj Osrednje Evrope (Drake, 1997: 73).

Grožnje zoper Nemčijo so v glavnem nevojaške, odločevalci jih pojmujejo kot dva 'krizna loka' (*Arcs of Crisis*) - vzhodni in južni. Južnega predstavlja indirektna grožnja iz Srednjega Vzhoda. Direktna grožnja prihaja iz vzhoda, zato je stabiliziranje nemškega zaledja v Osrednji Evropi najpomembnejše varnostno vprašanje. To je cona nestabilnosti med Nemčijo in Rusijo in se razteza od severne Evrope preko Turčije, Kavkaza do Srednjega Vzhoda. Osrednja Evropa in bivša SZ oblikujeta osrčje tega loka in predstavljata glavno skrb. Obstajajo trije splošni faktorji, ki vplivajo na nemško varnostno politiko: (1) geopolitični položaj v Osrednji Evropi, 'Mittellage'; (2) Nemčija ima največ sosedskih držav v Evropi – skupno 9, kar pomeni, da njene meje in politike direktno vplivajo na relativno veliko število držav, prvič v zgodovini združene Nemčije pa so vse države v prijateljskih odnosih z njo; (3) ekonomski faktor - nemška ekonomija pospešuje izvoz in je odvisna od zunanjih ekonomij (Drake, 1997: 77-78).

Varnosti ne moremo več povezovati zgolj s teritorialnimi zahtevami. Področja nevarnosti, ki jih danes zaznava Nemčija, so:

- negotovost glede političnih sprememb na območju nekdanje SZ;
- etnični problemi v Evropi, verski fundamentalizem v muslimanskem svetu od Afrike do Indijskega oceana (to je cona nestabilnosti, kjer je fundamentalizem pereč problem);

⁴⁹ Leta 1992 je 1.230.000 emigrantov prešlo nemške meje kar je predstavljalo 1 % nemške populacije, od tega 440.000 iskalcev azila, 310.000 ilegalcev, 250.000 beguncev iz bivše Jugoslavije, 230.000 etničnih Nemcev izven Nemčije, ki so se vrnili živeti v državo (Drake, 1997:82).

- širjenje sodobnih tehnologij in oborožitve (balistične rakete dolgega dosega, nuklearno, kemično in biološko orožje);
- pojavi množične revščine in prebivalstva v Aziji in Afriki;
- populacijska rast;
- onesnaženje okolja⁵⁰;
- politična anarhija.

Javno mnenje pravi, da so največji problem konflikti na Balkanu, verski fundamentalizem, nekontrolirana proliferacija orožja za masovno uničenje ter ekološke katastrofe (Fleckenstein, 2000: 83).

Po združitvi predstavljajo glavno grožnjo javnemu redu desno krilni ekstremisti in neonacistične skupine, ki nasprotujejo naraščajočemu številu iskalcev azila kot tudi milijonu tujih delavcev (številni od njih so v Nemčiji zaposleni že desetletja)⁵¹.

Strukturiranost sil

Po združitvi leta 1990 je Nemčija razpustila Nacionalno Ljudsko Armado Nemške Demokratične Republike (NDR), hkrati pa začela izgrajevati Bundeswehr v novih zveznih državah. Le petina oficirjev iz prejšnje NDR se je vključilo v Bundeswehr, obenem so se morale celotne sile zmanjšati za tretjino, prestrukturirati in delno premestiti. Nadalje se je nadaljevalo zmanjšanje mirnodobnih sil, ustanovitev sil za krizno posredovanje (predstavljale naj bi 16 % celotnih oboroženih sil) ter reorganizacija obvezništva, ki naj bi postalo bolj fleksibilno, z 10 do 23 mesečnim usposabljanjem⁵². Nova struktura je povečala delež začasnih prostovoljcev in rednih vojakov za 3 % na račun naborniškega kontingenta. Naborništvo ni bilo odpravljeno, le reorganizirano. Prvotno služenje se je skrajšalo na deset mesecev. Takoj se je povečal delež nabornikov na daljši rok, kljub obetavnim razmeram pa leta 1998 še vedno niso zadostili potrebi po dolgoročnih prostovoljcih. Velik pomen ima rezervna sestava. Z razliko sil za hitro posredovanje nobena enota Bundeswehra ne more postati popolnoma operativna brez rezervistov (za njih je bil leta 1994 postavljen zakon - 'Bundeswehr

⁵⁰ Od vseh varnostnih izzivov ima nemška vlada najmanj vpliva na preprečevanje onesnaževanja okolja. Njena sredstva so v glavnem ekonomska (da s pomočjo in investiranjem v države Osrednje Evrope prepreči zanašanje se na reaktorje tipa Černobil, in lahko pomaga pri okoljskem čiščenju) (Drake, 1997:83).

⁵¹ Vir: http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_ntl_security.htm, 17.7.2003.

⁵² V Nemčiji sta dve vrsti nabornikov. Največ je tistih, ki služijo redni vojaški rok dolžine devetih mesecev, lahko pa se naborniki prostovoljno odločijo za podaljšan vojaški rok od 12-23 mesecev (v povprečju služijo 18

Reservist Concept'⁵³, s katerim so načrtali naknadno usposabljanje in izobraževanje rezervnih častnikov) (Fleckenstein, 2000: 84). Z januarjem 2002 je bil vojaški rok skrajšan na devet mesecev.

Nemške oborožene sile se trenutno sestojijo iz Glavnih obrambnih sil (*HVK-Hauptverteidigungskraefte*) ter Kriznih reakcijskih sil (*KRK-Krisenreaktionskraefte*)⁵⁴. Glavne obrambne sile predstavljajo najobširnejši del oboroženih sil in so namenjene kot mobilizacijske sile za nacionalno obrambo znotraj konteksta Nata, medtem ko so Krizne reakcijske sile popolnoma opremljene in hitre operativne sile dostopne za prvotno obrambo Nemčije in njenih zaveznic, kot tudi za uporabo izven okvira delovanja OZN ali Nata.

Z reformo bodo nastale Sile za posredovanje oz. Intervencijske sile (aktivne bojne sile, sestavljene iz Reakcijskih sil in Okrepitvenih sil, ki bodo skupno štejele 157.000 vojakov). Intervencijske sile bodo podprte s strani sil za pripravo teritorialne obrambe v okviru Nata. Glavne obrambne sile bodo štejele okoli 110.000 vojakov. Paralelno se bo zmanjšalo število baz in vojaških objektov, nekaj jih bodo dokončno zaprli (World Defence Almanac, 2003: 108).

V preteklosti je bila obramba teritorija ključna pri določitvi strukture Bundeswehra, še posebno načina popolnjenja. Nove naloge, med katerimi je tudi sodelovanje v mednarodnih operacijah izven nacionalnega teritorija, zahtevajo drugačno organizacijsko strukturo in vse večjo profesionalizacijo. Zaradi svoje mobilnosti, poveljniških, komunikacijskih in obveščevalnih sposobnosti, imajo sile za hitro posredovanje (KRK) vse večjo veljavo, kar pa ne pomeni, da bodo glavne obrambne sile zapostavljene. Kot osnovni problem sil za hitro posredovanje je v prvi vrsti pomanjkanje častniškega kadra in zmanjševanje obrambnega proračuna, kar bi lahko v prihodnje ogrozilo izvajanje reorganizacije in modernizacije oboroženih sil (Grizold, Tatalović in Cvrtila, 1999: 113-114).

mesecev). Ta vrsta nabornikov je praviloma namenjena delovanju izven svojega ozemlja. Nabornik zasluži 3,5-krat manj kot poklicni vojak.

⁵³ Namen koncepta je bil definirati naloge rezervistov v spremenjenem varnostnem okolju in pospeševati kohezijo med aktivnimi in rezervnimi silami (German Security Policy and the Bundeswehr, 1999:91).

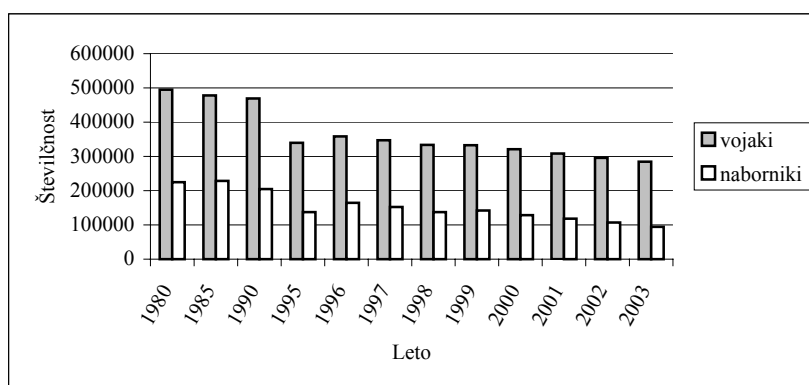
⁵⁴ V mirnodobnem času je večji del KRK integriran v sestavi glavnih obrambnih sil, le v primeru potrebe bi se enote KRK izdvojile in delovale samostojno. Bojna pripravljenost KRK je dokaj visoka: v roku treh do sedmih dni mora biti sposobna na teren poslati manjše enote, v roku do petnajstih dni pa razporediti glavnino sil. Sile KRK se popolnjujejo s profesionalnimi vojaki in prostovoljci (Grizold, Tatalović in Cvrtila, 1999:114).

Tabela 5: Prikaz stanja številčnosti aktivnega osebja, nabornikov in rezervne sestave (v tisočih) v različnih obdobjih v nemški vojski

Leto	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Aktivno osebje	495	478	469	340	358.4	347.1	333.5	332.8	321	308.4	296	284.5
Naborniki	225 45,5%	228.4 47,8%	204.5 44 %	137.3 40,6%	164.6 46 %	152.6 44 %	137.5 41,3%	142 42,7%	128.4 40 %	118.4 38,4%	107 36,1%	94.5 33,2%
Rezerva	750	400	853	414.7	304.9	315	315	344.7	364.3	363.5	390.3	358.7

Vir: prirejeno po The Military Balance 1980/1981 do 2003/2004.

Graf 6 : Številčnost nemških oboroženih sil med leti 1980⁵⁵ in 2003

Vir: The Military Balance 1980/81 do leta 2003/2004.

Vojaško osebje bodo do leta 2004 skrčili tako, da bodo z vsakim letom zmanjšali število vpoklicanih nabornikov. Tudi pri nemškem zmanjševanju sil je v zadnjih letih opazen trend upadanja številčnosti, sicer po manjši stopnji kot italijansko zmanjševanje⁵⁶. Za 2006 načrtujejo le 84.400 nabornikov, od katerih jih bo 57.400 služijo 9-mesečni vojaški rok, 27.000 pa podaljšan vojaški rok 18 mesecev (Unterseher, 2003: 77).

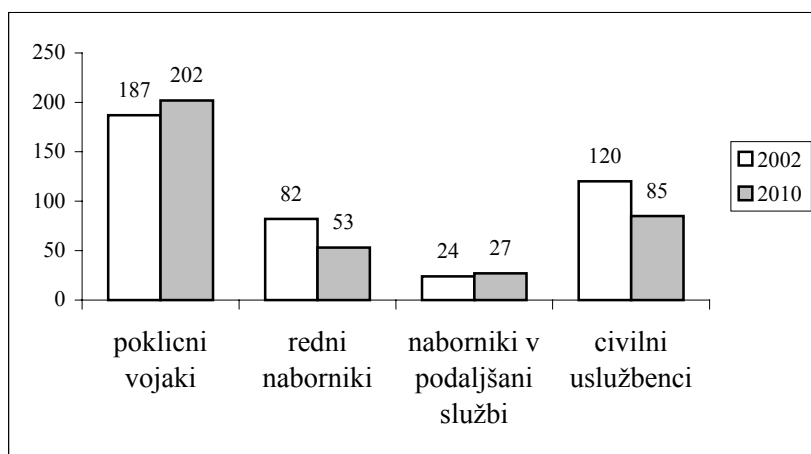
Politična elita v Nemčiji je razdvojena glede vztrajanja na naborniškem sistemu. Razen konzervativne stranke CDU/CSU so tri manjše stranke (FDP, PDS, še posebej je glasna stranka Zelenih) v Bundestagu mnenja, da je čas za opustitev naborništva. Svobodni Demokrati (*FDP - Frei Demokratische Partei*) so predlagali suspenz naborništva. Predlagana Scharpingova reforma iz leta 2000 skuša preoblikovati Bundeswehr v interoperabilno vojsko, ki bo namenjena kolektivni obrambi in kriznemu menedžmentu

⁵⁵ Na tem mestu naj opozorim, da se podatki za leto 1980 in 1985 nanašajo le na ZRN, NDR je imela v tem času tudi svoje oborožene sile toda precej manjše.

⁵⁶ Vir: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/994676.stm>, 3.7.2003.

in bo ohranila naborniški sistem ter prisotnost vojaških baz na teritoriju Nemčije. Te cilje naj bi dosegli z manjšimi sredstvi. Dodatna sredstva za modernizacijo ne bodo prišla od povečanja obrambnega proračuna temveč s prihranki, s katerimi bodo Bundeswehr naredili bolj učinkovito in ekonomično. Scharpingov predlog torej ne zadošča koreniti preobrazbi Bundeswehra. Naborniki so res da cenejši, cenejši pa ni naborniški sistem. Za spremembo trenutne strukture Bundeswehra in obvezniškega sistema je potrebna 2/3 večina v Bundestagu. Proces reforme iz leta 2001 je nezdržljiv z zmanjševanjem obrambnega proračuna (Meiers, 2001: 16). Na drugi strani pa je bivši nemški predsednik Weizsacker v istem obdobju predlagal fundamentalno preobrazbo Bundeswehra, kjer bi glavno nalogo predstavljalo preprečevanje kriz in krizni menedžment, teritorialna obramba pa bi bila drugotnega pomena ali vsaj dopolnilo k novim nalogam. Predlagal je najmanjši obseg sil (240.000) z le 30.000 naborniki. Večjo vlogo bi imele sile za posredovanje. Z razliko od Scharpingovega predloga Weizsacker omenja zaprtje skoraj polovice vojaških baz, kar se je v času pogajanj zdelo nesmiselno za takratnega obrambnega ministra. Kljub temu pa je moral Scharping že januarja 2001 objaviti zaprtje 39 večjih in 20 manjših baz do leta 2006.

Graf 7: Struktura osebja Bundeswehra (v tisočih) leta 2002 ter 2010 - Vladni načrt

Vir: prirejeno po Unterseher (2003: 76).

Tudi vladni načrt za leto 2010 sledi predlagani Scharpingovi reformi iz leta 2000. Skupno število oboroženih sil naj bi bilo 285.000, od tega 202.000 poklicnih vojakov in 80.000 nabornikov z različnim časom trajanja vojaškega roka. 85.000 pripadnikov civilnega osebja je v sklopu predlaganih sprememb Scharpinga (od 80.000 – 90.000).

Poglavitna definicija poslanstva oboroženih sil

Vloga nemških oboroženih sil se je po združitvi močno spremenila. Tako je po hladni vojni sledilo znatno zmanjšanje obsega oboroženih sil in strukturno reorganiziranje.

Naloge Bundeswehra so:

- obraniti Nemčijo in njene državljane pred političnim izsiljevanjem in grožnjami od zunaj;
- pospeševati vojaško stabilnost in evropsko integracijo;
- braniti Nemčijo in njene zaveznice;
- prispevati k svetovnemu miru in mednarodni varnosti v skladu z Ustanovno listino OZN;
- zagotavljati pomoč ob naravnih nesrečah;
- sodelovanje v mednarodnem kriznem managementu in preprečevanju konfliktov;
- podpirati humanitarne aktivnosti.

Glavni cilj Bundeswehra je še vedno zaščita ozemlja (Dalvi, 1998: 99 in Fleckenstein, 2000: 85-86).

Konec hladne vojne je prisilil odločevalce (*policy makers*), da razširijo spekter nalog Bundeswehra na dve področji:

- napredovanje pri evropski integraciji, ki poteka v treh fazah: Bundeswehr predstavlja levji delež v Natovi obrambi in reakcijskih silah; pomaga vzpostaviti nove demokracije na evropskem območju s pospeševanjem dialoga glede vojaške politike in usposabljanjem njihovih oboroženih sil; predstavlja steber EUROCORPSa, ki je postal operativen novembra 1995;
- sodelovanje v misijah ZN in humanitarnih aktivnostih (Dalvi, 1998: 99).

Nove naloge zahtevajo tudi nov način delovanja in sestave oboroženih sil. Vprašanje prihodnjega načina popolnjevanja je poleg vse večjega nasprotovanja služenju vojaškega roka le eden od problemov s katerim se je morala soočiti nemška vojska po koncu hladne vojne. Zato je povsem upravičeno vprašanje ali bo nemška vojska sploh sposobna slediti novim nalogam in izzivom, ki jih ponuja spremenjeno varnostno okolje (Grizold, Tatalović in Cvrtila, 1999: 112).

Multilateralna orientacija je poglobitnega pomena za Bundeswehr kot instrumenta nacionalno-varnostne politike - deluje v sodelovanju z drugimi silami, predvsem v humanitarnih akcijah. Multilateralizem že po naravi zahteva usklajevanje in je postal druga narava Nemčije. Bundeswehr predstavlja levji delež (na divizijski in korpusni ravni) v vseh večjih evropskih večnacionalnih silah. Da se zagotovi interoperabilnost v prihodnjih operacijah, je multinacionalno sodelovanje bistvenega pomena.

Prevladujoči vojaški profesionalci

Zaradi novih zahtev so začeli uvajati koncept vojaka - diplomata. Osnutek novih vojaških pravil in postopkov je prišel v veljavo leta 1997. Pravila se nanašajo na nove naloge, ki so drugačne od tradicionalnih in jih imenujejo tudi 'operacije drugačne od vojne' (*OOTW - Operations Other Than War*).

Na eni strani morajo vojaški poveljniki delovati pod ekstremnimi pogoji, na drugi strani pa v mirovni misijah in reševalnih operacijah delovati v strogi nevtralnosti, delovati v spektru operacij, vojn, nuje, revščine, kaotičnih situacij; na taktični ravni morajo težiti k zmagi in uničenju sovražnika, na operativni ravni pa minimizirati škodo. Osnovno načelo poveljevanja bo vključevalo multinacionalno delovanje, razumevanje in upoštevanje političnih razlogov vojaške operacije, upoštevanje javnega mnenja in medijev, poznavanje in spoštovanje mednarodnega prava, varovanje okolja in izpolnjevanje pravil vojskovanja ZN v vojaških operacijah (Fleckenstein, 2000: 87).

Odnos javnosti do vojske

Bundeswehr je v javnosti sprejeta kot institucija instrumenta obrambe in ohranjanja miru. Vanj javnost tudi najbolj zaupa (poleg Zveznega Ustavnega sodišča in policije). Leta 1994 je Zvezno Ustavno sodišče razglasilo, da se lahko Bundeswehr uporablja tudi zunaj območja Natovih operacij (leta 1998 je 64 % državljanov podpiralo sodelovanje Bundeswehra v BiH, za kar navajajo tri razloge: s tem so se strinjale glavne stranke Bundestaga, medijska pokritost dogajanja je bila v tistem času pozitivna, v operaciji ni bilo veliko žrtev).

Razumeti pa moramo, da pozitivno sprejetje Bundeswehra ni ista stvar kot pripravljenost k osebni žrtvovanju za mir in varnost. Zato se vse več vojaških nalog prepušča profesionalcem (Fleckenstein, 2000: 88).

Inštitut EMNID izvaja po naročilih obrambnega ministrstva reprezentativne ankete o odnosu državljanov do Bundeswehra glede na trenutni splošni varnostno-politični

položaj. V anketi leta 2002 je sodelovalo 2.000 izbranih oseb, starejših od 14 let. Rezultati ankete so pokazali visoko stopnjo zaupanja prebivalstva v vojsko (84 %), poleg tega pa se je pokazalo, da je vsak četrti anketirani močno oziroma zelo močno zainteresiran za temo Bundeswehra.

Odnos do nemške vojske je med Nemci že leta na konstantno visokem nivoju. 79 % vseh vprašanih študije inštituta EMNID je izjavilo, da je njihov odnos do oboroženih sil pozitiven. S tem je 4/5 vprašanih prepričano, da ima nemška vojska pozitivno vlogo v družbi – to je trend, ki se zadnji dve leti ni spremenil.

Slabi 2/3 vprašanih sta izrazili zanimanje za vprašanja varnostne in obrambne politike, pri čemer nemški državljani v zaznavanju nevarnosti za Evropo trenutno izhajajo iz mednarodnega terorizma (daleč pred ostalimi imenovanimi grožnjami)⁵⁷.

Glede na številne krize in konflikte v svetu anketirani odobravajo sodelovanje nemške vojske v tujini. Več kot polovica se je izrazila za delovanje nemških vojakov pod okriljem ZN ali Nata. Kljub temu pa večina (68 %) zagovarja samostojnejšo evropsko in od ZDA neodvisno varnostno in obrambno politiko. Pri tem je rahlo poraslo število zagovornikov lastnih evropskih oboroženih sil, z ustrežno nemško udeležbo v teh silah pa soglaša 60 % vprašanih⁵⁷.

Najbolj je bila naborništvo v letu 2000 naklonjena populacija v starosti od 66 let naprej (87 % za naborništvo). Med mladimi, ki spadajo v kategorijo od 16-25 let (torej primernih za služenje vojaškega roka) jih je le 55 % za naborništvo. Med njimi je več moških (58 %), ki to podpirajo, kot ženskih predstavnic (52 %). 39 % vprašanih v raziskavi leta 2002 jih trdi, da bi morali trenutni mešani sistem (naborništvo in karierni del) obdržati, 28 % pa bi jih raje imelo prostovoljsko vojsko (Unterseher, 2003: 68).

⁵⁷ Vir: http://www.bundeswehr.de/wir/030227_emnid_umfrage.php, 8.7.2003.

Relacija mediji - vojska

Bundeswehr je od nekdaj vključeval polno ali začasno zaposlene tiskovne častnike za stike z javnostmi. Leta 1990 ustanovljena Akademija za informiranje in komunikacije je direktno odgovorna tiskovnemu osebju v Ministrstvu za obrambo. Velik pomen se daje znanju vojaškega vodstva pri delovanju z mediji; tudi poveljujoči častniki morajo znati prenesti pravo informacijo v pravem trenutku in na pravem mestu.

Od 1993 skuša Bundeswehr preko komercialnih medijev povečati javno sprejetje Bundeswehra in promovirati nabor (Fleckenstein, 2000: 89). Za splošno skepso medijev po letu 1999 je vplival t.i. Wilsackerjev odbor, čigar strokovno mnenje in priporočila je zahteval bivši obrambni minister Rudolf Scharping leta 1999, na koncu pa jih ni sprejel. Od takrat je sledil tudi padec podpore javnosti naborništvu iz 73 % leta 2000 na 64 % leta 2002 (Unterseher, 2003: 67).

Civilni uslužbenci v oboroženih silah

Bundeswehr sestavljajo oborožene sile in administracija Bundeswehra. Člen 87a Temeljnega zakona ZRN upravlja z oboroženimi silami, člen 87b pa določa odgovornost Zvezni obrambni administraciji (*FDA - Federal Defense Administration*), ki je neodvisna od oboroženih sil. To telo je odgovorno za kadrovske zadeve in zagotavlja sredstva, ki jih potrebujejo oborožene sile. Razdeljeno je na Teritorialno zvezno obrambno administracijo in Organizacijo oborožitve. Obrambna administracija je razdeljena na dve podtelesi zato, da bi razbremenila oborožene sile od vseh nalog, ki niso izključno vojaške narave.

Teritorialna zvezna vojaška administracija (*Territorial Federal Armed Forces Administration*) zadostuje potrebam tako oboroženih sil kot civilnega osebja. Ima nalogo vodenja postopka pregleda med vpoklicem v vojsko, pozivanja rekrutov na vojaško služenje ter rezervistov na orožne vaje, dobavljati hrano in obleko, usposabljanje civilno osebje, obenem ima nalogo vzdrževanja vojašnic, zagotavljanje zadostno število civilnega osebja in materiala v času mobilizacije, izračunavati in izplačevati plačila osebju oboroženih sil,...

Civilno osebje v Organizaciji oborožitve (*Armaments Organization*) je zadolženo za dobavo potrebnega orožja in opreme. To osebje je zaposleno v Zveznem uradu za vojaško tehnologijo in nabavo v Koblenzu. Raziskujejo operacijsko delovanje, opravljajo tehnološke raziskave na področju razvoja in določajo, kako naj se projekti izpeljejo. Pogodbeno sodelujejo tudi z industrijo za razvoj, dobavo in vzdrževanje.

Civilisti zaposleni v vojaških enotah vključujejo letalske mehanike, delavce s strelivom, uradniško osebje, medicinske sestre, avtomehanike, gasilce, električarje, čevljarje, krojače, skladiščnike, in varnostnike - čuvaje. Celoten spekter zaposlitev šteje kar preko dvesto različnih možnosti (Fleckenstein, 2000: 90).

Po podatkih je do leta 2006 v skladu s potekajočo reformo in glede na vladni načrt za leto 2010 predvidenih 80.000 – 90.000 civilnih oseb zaposlenih v Bundeswehru (World Defence Almanac, 2003: 108 in Unterseher, 2003: 76). Če predpostavimo, da bo takratno število Bundeswehra ostalo 285.000 (od tega bo 84.400 nabornikov), potem bo delež civilnega osebja znašal med 39,8 % in 44,8 %.

Vloga žensk v oboroženih silah

Odločitev Evropskega sodišča 11.1.2000⁵⁸ je omogočila polno vključitev Nemkam v vojaško življenje. Ustava predvideva splošno vojaško obveznost samo za moške, ženske pa se lahko vključijo na prostovoljni osnovi. Nemški parlament je tako 27.10.2000 spremenil ustavo⁵⁹.

Pozitiven odnos do omogočanja vstopanja žensk v oborožene sile je na visoki ravni (66 % vprašanih v raziskavi javnega mnenja leta 2002 inštituta EMNID soglaša s tem). Prav tako je visok tudi ugled moških in žensk, ki se odločajo za poklicno pot oficirja ali podoficirja v oboroženih silah. Kljub vsemu pa si lahko le 4 od 10 vprašanih predstavljajo zvezno vojsko kot svojega potencialnega delodajalca⁶⁰.

Prve izkušnje ne kažejo nobenih problemov pri sprejemanju žensk. Večina jih je zelo dobro kvalificiranih in ima realistične predstave o vojaškem poklicu. Izkazale so se z veliko motivacijo in pripravljenostjo, pri večjih fizičnih naporih (marš, terensko delo, postavljanje bivakov in fizični testi kondicije) pa so se pokazali nekateri pričakovani odkloni⁶¹.

Prvič od nacističnih časov, od leta 2000 naprej, ni treba Nemkam v vojski opravljati le medicinskih ali glasbenih del. Od tedaj je formalno ženskam dovoljeno potegovati se za katerokoli delovno mesto v vojaški organizaciji, tudi v elitnih enotah kot so mornariški

⁵⁸ Sodišče je obrazložilo, da prepoved ženskam nositi orožje krši osnovno načelo spolne enakosti kot ga določa Ustava EU.

⁵⁹ Člen ustave 12a so spremenili, tako da jasno dovoljuje prostovoljno vključitev ženskam v vojaško službo, ki vključuje tudi oborožen boj (http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_hist.php).

⁶⁰ Vir: http://www.bundeswehr.de/wir/030227_emnid_umfrage.php, 8.7.2003.

⁶¹ Vir: http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_hist.php, 10.7.2003.

komandosi. Črtne linije, nekoč domena moških, so se začele počasi odpirati nasprotnemu spolu⁶².

Kmalu po razsodbi sodišča je prve prijave prejel naborniški center. V primerjavi z Italijo, kjer je leta 2001 potekal enak proces vključitve žensk na vsa področja, je bilo v nemški vojski število prijav dosti manjše kot v Italiji. V nemški vojski je bilo do aprila 2001 vloženih le 4.600 prošenj⁶³.

Po pričakovanjih je velik odstotek prijavljenih v karierno skupino podčastnic iskalo službo v glavnem poveljstvu in podpornih službah (43,6 %). Druge so bile zainteresirane za bojne in podporne naloge (17,3 %) in za tehnično službo (10,5 %). Od 2. julija 2001 je prvih 196 častnic začelo službo v nemški vojski. Najbolj so bile zanje zanimive bojne in podporne sile (21,9 %), oskrbovanje, tehnično-logistična podpora, vojaška policija in poveljniška podpora (29,8 %) ter vojaško letalstvo (19,3 %)⁶⁴.

Od začetka 2002 so se zaposlile 204 kandidatke za oficirje, petindvajset jih je službo predčasno zapustilo zaradi osebnih ali zdravstvenih razlogov. Dvajset vojakinj je vojsko zapustilo v prvih 12 mesecih.

Z raziskovalno študijo med implementacijsko fazo nadaljnje integracije žensk v Bundeswehr, ki so jo opravili leta 2000 (preden so v nemško vojsko lahko vstopile brez omejitev) so pokazali, da velika večina moških vojakov podpira odprtje vseh nalog (tudi bojnih) ženskam, da pa bodo ženske v vojski, v enoti, vplivale na odnose med spoloma, več bo problemov glede spolov, povezanih s spolnostjo - da bo več spolnega nadlegovanja (kar 84 % jih trdi tako), ne pravijo pa, da ženske zmanjšujejo učinkovitost enote. Ženske naj bi bile po njihovem mnenju bolj primerne za pogajalske misije v tujini.

Pojavljajo pa se spremembe v tradicionalnem dožemanju odnosa moški - ženska: gre za erozijo tradicionalnih podob med spoloma. Nič manj kot 77 % jih je trdilo, da so ženske primerne za nadrejene kot poveljnice; 3/4 jih pravi, da si z lahkoto predstavljajo imeti žensko v enoti, 70 % pa jih ni videlo razlogov za zmanjševanje učinkovitosti enote zaradi prisotnosti žensk. Vojaki kopenske vojske naj bi bili bolj zadržani do vstopa žensk v vojsko kot vojaki ostalih zvrsti⁶¹.

⁶² Vir: <http://www.csmonitor.com/atcsmonitor/specials/women/world/world010301.html>, 5.9.2003.

⁶³ Vir: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/kuemmel-gerhard.pdf>, 24.9.2003.

⁶⁴ Vir: <http://www.nato.int/ims/2001/win/germany.htm>, 1.3.2003.

Bundeswehr je v Poveljniški štab kopenske vojske sporočil, da bodo v prihodnosti pripravili posebne seminarje za 200 častnikov, da bi se poučili o metodah preprečevanja spolnega nadlegovanja. Obrambno ministrstvo pa medtem napoveduje, da bo delež žensk v vojski ostal pod 10 %⁶⁵.

Decembra leta 2001 so vojakinje predstavljale 3,6 % vseh poklicnih in pogodbenih vojakov. Takrat je bilo v nemški vojski 6.721 žensk, od tega je bilo 4.961 (2,7 %) žensk zaposlenih v medicinski in glasbeni vojaški službi, 1.760 (0,9 %) pa v vojaško-geografski informacijski službi⁶⁶.

Po podatkih The Military Balance 2002/2003 (2002: 42) je bilo v nemški vojski leta 2002 7.100 žensk, kar predstavlja 2,39 % oboroženih sil.

Januarja 2003 se je število žensk v Bundeswehru zopet povečalo. Trenutno je njihov delež 4,4 % (8.365) vseh poklicnih in pogodbenih vojakov⁶⁷.

Nadaljnja integracija žensk v vojsko bo vzajemen proces. Potrebne pa so določene naloge na naslednjih področjih:

- ustanovitev sistema otroškega varstva, kajti biti vojak neizbežno terja ločitev vojakov/vojakinj od njihove družine in doma za daljše obdobje. V ta namen bodo skušali s tem sistemom skrbeti za otroke med odsotnostjo enega ali obeh staršev;
- kontaktna mesta za specifične težave ženskega vojaškega osebja;
- izboljšanje fizične pripravljenosti: številne naloge zahtevajo visoko raven fizične pripravljenosti;
- nadaljnja analiza integracijskega procesa s strani Inštituta za družbene vede nemške vojske⁶².

Zakonski partnerji in vojaška skupnost

Glede na poročilo leta 1994 se je odstotek poročenih vojakov, ki so jemali svoje družine v kraj kamor so bili premeščeni, znižal iz 56 % leta 1985 na samo 16 % leta 1994. Zato se Bundeswehr čedalje bolj nagiba k politiki večjega nagrajevanja tistih vojakov, ki so

⁶⁵ Vir: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1097492.stm>, 3.6.2003.

⁶⁶ Vir: http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_zahlen.php, 10.7.2003.

⁶⁷ Vir: http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_zahlen.php, 5.11.2003.

pripravljeni na mobilnost. V Bundeswehru ženske in družine niso upoštevane kot del vojaške organizacije temveč kot del družbe (Fleckenstein, 2000: 92-93).

Homoseksualci v vojski

Glede števila homoseksualnih vojakov uradna statistika v Bundeswehru ne obstaja. Bundeswehr spoštuje vojakovo pravico do zasebnosti. Nedostopno statistiko homoseksualnosti lahko pripišemo dejstvu, da je zelo malo zabeleženih nabornikov, ki se izjavijo o svoji homoseksualnosti, če pa bi se, jim vstopa v vojsko ne bi dovolili. Razen tega pa se homoseksualni moški izogibajo služenju vojaškega roka, ker jim je neprijetno in jih vojska ne zanima, zaradi česar se tudi skupine za pravice homoseksualcev na tem področju ne potrudijo dovolj.

Vojska je še vedno skupnost razmeroma zaprtega tipa v kateri se skuša kadrovska politika izogniti problemom, ki bi jih znotraj enote lahko povzročil homoseksualni vojak na dolžnosti. Homoseksualna orientacija ne klasificira rednega vojaka ali prostovoljca za neprimerne za vojaško službo, niti ni razlog za odpust, vpliva pa na vojakovo oceno sposobnosti za vojaško službo, ker omejuje njegove zadolžitve.

Homoseksualci naj ne bi bili primerni za poveljnike, ker bi lahko omajali avtoriteto. Kljub vse večji liberalnosti družbe glede homoseksualnosti pa ostaja le-ta tema v vojski omejena (Fleckenstein, 2000: 94).

Leta 1997 je Zvezno Upravno sodišče izjavilo, da homoseksualnost predstavlja stanje 'pomanjkanja sposobnosti' (ang. *aptitude deficiency*), kar je zadosten razlog za zadržanje pravice vojaške organizacije, da kot delodajalec ne dovoli homoseksualnemu vojaku delati na poveljniškem, inštruktorskem ali trenerskem mestu. Vojakova homoseksualna orientacija ni prekršek vojaških pravil, zatorej ni kazniva. Kar vojak počne v prostem času ali izven Bundeswehra, je njegova stvar. Situacija pa se bistveno spremeni, če se homoseksualno vedenje pojavlja znotraj vojske, po sodnem mnenju tako vedenje ni sprejemljivo⁶⁸.

Glede obravnavanja homoseksualcev v Nemčiji je ta država precej nerazvita. Za zvezno konzervativno koalicijsko vlado, ki je na oblasti zadnjih petnajst let, so pravice homoseksualcev neznan koncept. Vlada njihove želje in zahteve preprosto ignorira. Ministrstvo za obrambo še naprej vztraja, da je pristojno diskriminirati homoseksualce v

oboroženih silah. Po njihovem mnenju homoseksualnost onemogoča vojakom, da bi pridobili naziv častnika ali inštruktorja. Če postane vojakova homoseksualnost znana, je njegovo napredovanje takoj blokirano⁶⁸.

Čeprav naj bi uradna politika v Nemčiji tretirala homoseksualce enako kot vse ostale heteroseksualne državljane, so v praksi velika razhajanja. Nove rekrute izprašajo glede njihove spolne usmerjenosti in tiste, ki se razkrijejo, navadno zavrnejo kot 'duševno' neprimerne za vojaško službo. Kljub temu pa nemška uradna politika ne smatra homoseksualnosti kot razlog za odpust. Za razliko od nekaterih drugih držav je torej v Nemčiji (podobno kot v Belgiji) za odpust krivo homoseksualno obnašanje, torej spolna usmerjenost ni problem⁶⁹.

Ugovor vesti

Obveznik, ki danes uveljavlja ugovor vesti v Nemčiji mora prej podati prošnjo⁷¹.

V Nemčiji veliko moških sposobnih za nabor izbere služenje bodisi v vojski bodisi v eni od oblik civilnega služenja⁷². Delo je spoštovano, saj pripomore k socialni varnosti⁷³.

⁶⁸ Vir: <http://www.steff.suite.dk/report.pdf>, 13.10.2003:51.

⁶⁹ Vir: <http://www.facts.com/icof/i00062.htm>, 22.9.2003.

⁷⁰ Na Norveškem mora oseba, ki ugovarja služenju vojaškega roka natančno dokazati zakaj ji njena vest ne dovoli sodelovanja v oboroženem spopadu. V Španiji, kot nasprotje, pa je dovolj skorajda vsak religiozni, pacifistični ali politični razlog, da se ga oprostijo služenja vojaškega roka. V nekaterih državah (Avstrija, Nemčija, Danska, Finska in Švedska) je pregled za priznanje pravice do ugovora vesti opravljen že, če je le prošnja popolna (http://www.peacelink.it/amici/apg23/du/Marty_Report.htm, 13.10.2003).

⁷¹ Vsakdo ob misli na civilno služenje pomisli zgolj na alternativno služenje osebe, kateri je bila priznana pravica do ugovora vesti vojaški službi, obstajajo pa tudi drugi načini opravljanja civilne službe na prostovoljni osnovi. Primer za to je izvajanje službe kot reševalec v civilni obrambi ali nadzoru nesreč, če je oseba opravljala to funkcijo najmanj sedem let preden so jo vpoklicali. Ta oseba je iz vojaške službe oproščena dokler izvaja nalogo reševanja. Izvesti mora najmanj 120 ur reševanja letno. Za delo ne prejema plačila. Drugi način izvajanja civilne službe je služba razvojne pomoči (development aid service) katero opravljajo osebe, starejše od trideset let. V kolikor opravljajo to delo dve leti, jih v vojsko ne kličejo. Tretji način prostovoljne civilne službe je enoletna prostovoljna pomoč v bolnišnicah, socialnih službah ali na področju ekologije. Opravljanje te dejavnosti osebe ne izvzame iz vojaške službe. Obstaja tudi možnost opravljanja prostovoljne civilne službe v organizacijah v tujini, katerih naloga je mednarodno sodelovanje (to so npr. cerkve in manjše neprofitne organizacije) (<http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Klein.pdf>, 24.9.2003).

⁷² Vir: <http://www.washingtonmonthly.com/features/2001/0111.moskos.glastris.html>, 30.9.2003.

Tabela 6 : Primerjava stanja številčnosti ugovornikov vesti med različnimi kategorijami v prvih štirih mesecih leta 2002 in 2003⁷⁴

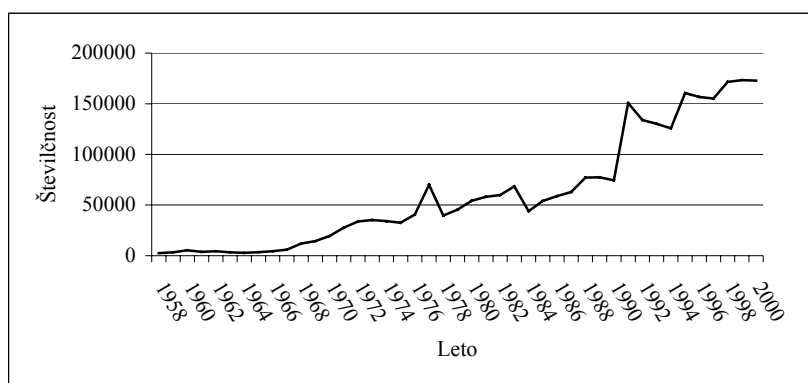
Mesec	Število tistih, ki še niso služili vojaškega roka	vpoklicani	redni vojaki	rezervisti	SKUPNO
januar	17.542 – 16.405	620 - 392	354 - 394	70 – 110	18.568 – 17.301
februar	16.057 – 15.188	687 - 964	238 - 167	95 - 60	17.077 – 16.379
marec	14.033 – 14.971	799 – 1,053	83 - 92	87 - 95	15.002 – 16.211
april	15.837 – 11.658	607 - 627	235 - 275	76 - 69	16.755 – 12.629
SKUPNO	63.451 – 58.222	2.713 – 3.036	910 - 928	328 - 334	67.402 – 62.520

Vir: prirejeno po <http://www.dfg-vk.de/Zivildienst/zahl015.htm> (2.7.2003).

Aprila 2003 je opazen velik porast v številu nasprotnikov služenja vojaškega roka, kljub zmanjšanju števila nabornikov⁷⁵ istega meseca v letu 2002. Odstotek ugovornikov vesti je v prvih štirih mesecih leta 2003 porasel za 7,8 %, še vedno pa je porast manjši (prej 9 %) na račun prošenj za priznanje ugovora vesti tistih, ki še niso služili vojaškega roka⁷⁶. Od vseh 280.000 vojakov v nemški vojski leta 2003 je delež ugovornikov vesti 24 % (glede na izračun za prve štiri mesece leta 2003).

Moskos navaja, da naj bi delež tistih, ki iščejo priznanje statusa dosegel 30-35 % (Fleckenstein, 2000: 97).

Graf 8 : Številčnost ugovornikov vesti v Nemčiji med leti 1958 – 2000

Vir: prirejeno po <http://www.dfg-vk.de/Zivildienst/zahl015.htm> (2.7.2003).

⁷⁴ Prvo navedene številke v tabeli se nanašajo na leto 2003.

⁷⁵ Natančnejše podatke o številu nabornikov v letih 2001, 2002, 2003 lahko najdete na strani <http://www.dfg-vk.de/Zivildienst/zahl015.htm>, 2.7.2003.

⁷⁶ Vir: <http://www.dfg-vk.de/Zivildienst/zahl015.htm>, 2.7.2003.

Prvi večji porast ugovornikov vesti (približno 70.000) leta 1977 gre na račun novega zakona (sprejet le za kratek čas), ki je le omilil razloge za priznanje in so zato prošnjam v večini ugodili. Fenomenalni porast števila zahtev za priznanje pravice ugovora vesti je razviden leta 1991, zaradi Zalivske vojne in zaradi povečanja števila moških zmožnih za vpoklic zaradi združitve z Vzhodno Nemčijo. Za visoko število ugovornikov vesti, ki se je po letu 1998 ustalilo na okoli 170.000, je kriva tudi Natova intervencija na Kosovu. Nihče si ni predstavljal, da bo število ugovornikov vesti enako številu tistih, ki so pripravljene služiti v Bundeswehru⁷⁷.

10.4. Sodelovanje Bundeswehra v mednarodnih operacijah

Mirovništvo je pomembno področje nemškega delovanja, ki izvira iz novih nalog vojske po koncu hladne vojne. Do združitve države ni Bundeswehr izvedla nobene vojaške operacije izven območja svojega ozemlja. Kljub temu pa je od 1960 sodelovala v preko 120 humanitarnih operacijah v več kot 50 državah. Te operacije so bile izvedene na podlagi dvostranskih sporazumov med Nemčijo in državo, kjer naj bi se pomoč izvajala⁷⁸.

Od leta 1991 je Bundeswehr sodelovala v številnih humanitarnih operacijah (bivša Jugoslavija, Kambodža, Irak, Somalija). Politično vodstvo je bilo glede okoliščin, v katerih bodo nemške enote uporabljene, od začetka precej zadržano in previdno. Od 1989 je bila Bundeswehr uporabljena pretežno kot logistična kapaciteta. Nemško sodelovanje v misijah SFOR (*Stabilization Force*) je dokazalo, da Bundeswehr prehaja na naloge, ki vključujejo tudi bojno delovanje (Dalvi, 1998: 99-100).

Leta 1994 je zaradi eskalacije vojne v BiH ter primera Somalije Zvezno ustavno sodišče odločilo, da lahko enote nemške vojske sodelujejo v operacijah ohranjanja in izgradnje miru v okviru OZN tudi izven države.

Nemčija je med državami, ki finančno največ prispevajo za operacije OZN. Od leta 1996 do leta 1999 se je delež sredstev gibal okoli 9 - 9,5 % (The Military Balance 1996/1997 do 1999/2000).

Največkrat in najbolj številčno je nemška vojska sodelovala v misijah na Hrvaškem, v Bosni (SFOR in CIMIC - *Civil Military Cooperation*), Jugoslaviji in Afganistanu (ISAF - *International Security Assistance Force*, od decembra 2001), drugod pa še v Iraku,

⁷⁷ Vir: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Klein.pdf>, 24.9.2003.

Kuvajtu, Albaniji, Vzhodnem Timorju (INTERFET humanitarna operacija) ter Uzbekistanu. Leta 1999 so za področje Jugoslavije imeli v načrtu povečanje števila napotitve vojakov iz 4.400 na 8.000. Dejansko pa do leta 2002 tega števila niso dosegli. Kot opazovalci so nastopali v Gruziji.

Skupno število nemških vojakov, ki leta 2003 sodelujejo v tujini in v operaciji proti terorizmu, je 6.610, od tega največ v Srbiji in Črni Gori kot KFOR (*Kosovo Force*) - 3.100 vojakov, med njimi je tudi največ žensk (109) in Afganistanu – 2.300 vojakov⁷⁹.

Tabela 7: Udeležba nemških sil v mednarodnih operacijah in operacijah peacekeepinga ter prisotnost tujih sil na nemškem ozemlju

Leto	Sile v tujini	Operacije OZN in <i>peacekeeping</i>	Skupno	Prisotnost tujih sil
1991	ni podatka	ni podatka	ni podatka	703.100
1993	ni podatka	217, 147 medicinskega osebja in 74 civilnih policistov	438	273.700
1994	ni podatka	44 in 2 opazovalca	46	187.700
1995	ni podatka	44 in 13 civilnih policistov	57	137.450
1996	750	4.049 in 9 opazovalcev	4.058	123.550
1997	720	2.829 in 10 opazovalcev	2.839	120.377
1998	ni podatka	2.613 in 10 opazovalcev	2.713	102.567
1999	ni podatka	7.153 in 1 opazovalec	7.154	98.020
2000	ni podatka	7.683 in 10 opazovalcev	7.693	85.880
2001	370	7.215 in 11 opazovalcev	7.226	82.480
2002	519	8.357 in 11 opazovalcev	8.368	93.650
2003 ⁸⁰	476	6.607 (od tega 203 ženske) in 3 opazovalci	6.610	101.391

Vir: The Military Balance od 1991/1992 do 2003/2004.

Če primerjamo število tujih sil na nemškem ozemlju med leti 1991 in 2003 lahko ugotovimo, da sta daleč največ vojakov imeli ruska (338.000 vojakov leta 1991, leta 1994 le še 18.000 in je v umikanju) ter ameriška vojska (222.500 leta 1991, leta 1994 ko se ruska vojska umika le še 103.000 vojakov), sledita jima britanska in francoska. Od 1996 se je število vseh treh brez ruskih nedvomno zmanjšalo, največ ameriških vojakov je odšlo iz Nemčije med letoma 1997 in 1998 (iz 75.600 na 57.700, leto kasneje je sledil

⁷⁸ Vir: http://eng.bmvg.de/bundeswehr/humanitaere_einsaetze/index.php, 5.11.2003.

⁷⁹ Vir: <http://www.bundeswehr.de/forces/einsatzzahlen.php>, 5.11.2003 ter The Military Balance 2003/2004: 42.

⁸⁰ Podatki iz The Military Balance 2003/2004 navajajo stanje do avgusta leta 2003.

upad tudi britanskih in francoskih sil). Največje zmanjšanje je bilo med francoskimi silami (od leta 1998 do 1999 je število upadlo iz 11.700 na le 3.300, število pa vključuje strukturo EUROCORPSa).

Od oktobra 2001 naprej je nemška vojska podpirala ameriške oborožene sile z okrepljenim varovanjem njenih enot in lastnine na svojem ozemlju. Novembra 2001 je ZRN vstopila v protiteroristično koalicijo. Nemčija je vse od začetka operacije v Afganistanu prevzela aktivno vlogo pri politični obnovi države, z 2.300 vojaki pa je drugi največji kontingent v tej državi.

11. ZAKLJUČEK

Glavne značilnosti preoblikovanja vojaških organizacij naprednih industrijskih družb po hladni vojni so zmanjševanje obsega sil, profesionalizacija, povečana uporaba civilistov in rezervistov, kulturna raznolikost, medsebojno povezovanje in multinacionalizacija (tudi evropeanizacija).

Zgodovinski razvoj Italije in ZRN ter njunih vojska je bil nedvomno različen. Kljub dejstvu, da je Italija med obema vojnama dokaj spretno politično manevrirala med obema poloma – nemškim ter zavezniškim – je na koncu prevladala proatlantska usmerjenost. Vstop v zvezo Nato leta 1949 je sledil tudi zaradi finančnih ugodnosti, ki so vsekakor pripomogle k povojni obnovitvi države.

Proces modernizacije in profesionalizacije oboroženih sil v Italiji je potekal pod drugačnimi pogoji kot je bilo to na primeru Bundeswehra. Razgovori glede prehoda iz naborniškega sistema na prostovoljsko vojsko so se pričeli že leta 1946. Tri desetletja kasneje pa se je dejansko začelo ekstenzivno prestrukturiranje vojske. V italijanskih oboroženih silah so zaradi spremenjenih varnostnih in političnih razmer po koncu hladne vojne začeli z reorganizacijo vojske. Razlogi za prehod na profesionalno vojsko so predvsem pomanjkanje splošnega konsenza tako v politiki kot javnosti za zadržanje nabornišтва, vse nižja nataliteta (ter s tem tudi težave z rekrutiranjem dovolj velikega števila nabornikov za vzdrževanje naborniške vojske), vse višji delež ugovora vesti in finančne omejitve (najmanjši delež proračuna za obrambo). Temu naj prištejemo nove naloge vojske (sodelovanje v mednarodnih operacijah), ki zahtevajo specialno usposobljene, izurjene in opremljene pripadnike oboroženih sil, za kar pa ni dovolj zgolj 10 mesečni vojaški rok.

Italijanske oborožene sile se od 1991 leta naprej v primerjavi z nemškimi silami približno enako številčno udeležujejo mirovnih operacij pod pokroviteljstvom OZN ali drugih mednarodnih operacij. Ker pa se na italijanskem ozemlju nahaja skoraj desetkrat manj tujih sil kot na ozemlju Nemčije lahko predpostavimo, da je imela ta prisotnost v preteklosti tudi precejšen vpliv na razvoj oboroženih sil ZRN.

Nemčija je bila od poraza v drugi svetovni vojni primorana sprejeti pogoje zmagovitih sil. Takoj je bila podvržena demilitarizaciji, njeno ozemlje so si razdelile ZDA, VB, Francija in takratna SZ. Nastala sta dva bloka in hkrati dve državi s svojima oboroženima silama, zahodno usmerjeni in komunistični - pod vodstvom SZ.

Zmagovite sile so razmestile svoje vojake po celotnem ozemlju. Namen zasedbe ter naknadno ponovno oboroževanje obeh Nemčij pod kontroliranimi pogoji zmagovalk je bil predvsem onemogočiti začetek nove razdiralne vojne. Od takrat ima Nemčija še danes na svojem ozemlju veliko tujih sil (leta 2003 dobrih 101.000, predvsem ameriških vojakov). Nadaljnji razvoj Nemčije v času hladne vojne (tako v gospodarskem kot političnem smislu) je po eni strani potekal pod vplivom zahodnih držav z ZDA na čelu, po drugi strani pa so si te države prizadevale Nemčijo vključevati v širši okvir evropske varnosti. Nemški geopolitični položaj ('*Mittellage*') je pri tem igral pomembno vlogo.

Že takoj z vstopom v obrambno zvezo je Nemčija predstavljala levji delež kopenskih sil zveze Nato. Od združitve Nemčije naprej je ZRN prevzela le majhen delež oboroženih sil (moštva in oborožitvenih sistemov) nekdanje NDR. Prevladovali so predvsem visoki častniki, navadnih vojakov pa že zaradi obvez, ki jih je imela Nemčija s podpisom pogodbe CFE leta 1990 o omejevanju konvencionalnih sil, ni mogla sprejeti v večjem številu. Za Bundeswehr je bila od nekdanj poglavitna naloga teritorialna obramba, v postmodernem času pa prihajajo v ospredje nevojaške naloge, kar je nedavno v svojih obrambnih smernicah objavil obrambni minister. Zavedajo se, da zgolj osredotočanje na lastno varnost - ki vse bolj postaja varnost vseh v mednarodni skupnosti - ni dovolj. Tudi pri vzdrževanju dokaj velike naborniške vojske (Bundeswehr ima še vedno 284.500 vojakov, od tega je 33 % nabornikov, delež profesionalnih vojakov sicer narašča). Z razliko od italijanskih oboroženih sil Bundeswehr ne razmišlja o prehodu na profesionalno vojsko, daje pa večji pomen silam za hitro posredovanje. Pri vztrajanju na naborniškem sistemu ima velik pomen tradicija - služiti vojaški rok pomeni več kot le državljansko dolžnost. Naborništvo je od nekdanj predstavljalo vez med državljani in vojaško organizacijo, v katero javnost še vedno najbolj zaupa. Eden izmed razlogov za veliko zaupanje v Bundeswehr je vpliv, ki ga ima izvajanje civilnega služenja na socialni sektor. Ljudje se bolj bojijo izgube te strukture oseb kot pa so zaskrbljeni glede pomanjkanja obveznikov. Globoka vpetost Nemčije v zvezo Nato in EU bo vodila k večji zastopanosti v silah za hitro posredovanje, s katerimi sodeluje v mednarodnih operacijah.

Iz navedenega lahko prvo hipotezo potrdim: zaradi različnega zgodovinskega razvoja oboroženih sil, specifične vključenosti v zvezo Nato ter različne zastopanosti v mednarodnih operacijah je v Italiji prišlo do drugačnega prehoda med moderno in postmoderno vojsko kot v Nemčiji.

Da bi verificirala drugo hipotezo, je na tem mestu potrebno na kratko označiti kazalce, ki oborožene sile Italije in Nemčije vključujejo v postmoderne tip ter razloge, ki kažejo nasprotno.

Italija in njene oborožene sile kot prvo obravnavana struktura je podobno kot večina drugih zahodnih oboroženih sil podvržena masivnemu zmanjševanju sil in krčenju obrambnega proračuna. Italijanske oborožene sile bodo do konca 2006 popolnoma pretežno ali izključno s poklicnimi vojaki. Število nabornikov se iz leta v leto zmanjšuje, tako je bil leta 1990 delež nabornikov 66,5 %, leta 2003 pa le 10 %.

Zaznavanje groženj je ena od postmodernih značilnosti italijanske družbe. Tradicionalna skrb za obrambo ozemlja je odstopila mesto grožnjam s terorizmom, nekontrolirani imigraciji, boju proti mafiji, korupciji in organiziranem kriminalu. Vse bolj so v ospredju mednarodni vidiki varnosti, javnost pa skrbi tudi socialni položaj v Italiji. Močan postmoderne trend se pojavi v dramatični transformaciji namena vojske. Če je še v pozni moderni dobi vojska imela nalogo obrambe ozemlja, sodelovanje v sklopu zavezništva, so v postmoderne dobi v ospredju nove naloge, kot so ohranjanje miru v svetu, humanitarne akcije v internacionalnem okviru, nadzor izvajanja demokratičnih volitev v določenih državah,... Takih nalog ni sposoben učinkovito izvesti vojak v tradicionalnem smislu, t.j. vojak - bojevnik, temveč zgolj vojak z menedžerskimi znanji, diplomatskim vedenjem in sposobnostmi komuniciranja z javnostmi ter tako zagovarjati določeno vojaško operacijo z vseh vidikov. Nadalje se v italijanski javnosti spreminja odnos do vojske, saj je med ljudmi več navdušenja za nove naloge kot pa za tradicionalne, ki bi jih morala izvajati vojska.

Zanimiv kazalec delež ugovora vesti v italijanski vojski je v nasprotju z mojimi pričakovanji o italijanski populaciji kot še vedno tradicionalni. Odločitev posameznika, da izpolnjuje državljansko obveznost drugače kot z orožjem, je v javnosti pozitivno sprejeta. Ugovornikov vesti je vse več, čeprav je delež od leta 2000 v upadanju, tudi zaradi prehoda na poklicno vojsko. V tem času znaša okoli 23 %.

V kolikor izpostavim smernice, ki italijansko vojsko potiskajo nazaj v pozno moderno in moderno dobo, je delež civilnega osebja le eden od raziskanih kazalcev. Od leta 2000 je delež civilnega osebja vse manjši. Za leto 2003 je ta delež ocenjen na komaj 23 %. Tudi v prihodnosti ne nameravajo povečati tega deleža sorazmerno s potrebami sodobnih vojska po specializiranem civilnem znanju. Italijanska vojska ostaja tradicionalna tudi v smislu ženske reprezentativnosti. Žensk je bilo v letu 2001 0,1 %, lahko pa pričakujemo porast v naslednjih letih, ko bo vojska profesionalna. Vzrok za

majhno zanimanje bi lahko predstavljala tradicionalna italijanska družba, ki vojaški poklic kljub vsem prizadevanjem še vedno pojmuje kot moško dejavnost. Zadnji dejavnik, ki ni postmoderen, je delež homoseksualcev znotraj vojske. Ta delež je v porastu v večini drugih razvitih državah (Nizozemska, Danska, VB, homoseksualcev je v kanadski vojski celo 3,5 %), v Italiji pa so homoseksualci izločeni v kolikor so razkriti, ker je homoseksualnost definirana kot vedenjska anomalija. Na tem področju v prihodnosti ni vidnih izboljšav.

Iz navedenega lahko zaključim, da v obdobju po hladni vojni postmoderni vojaški model na italijanskih oboroženih silah ni možno uporabiti v celoti. Italijanska vojska tako ostaja na pragu postmodernosti kar se tiče deleža žensk, civilnih uslužbencev ter homoseksualcev v oboroženih silah. Trenutno je zaradi omenjenih kazalcev italijanska vojska na stopnji med pozno moderno in postmoderno.

Zaznavanje ogroženosti je v Nemčiji osredotočeno na etnične nemire v Evropi, verski fundamentalizem, širjenje moderne oborožitve, strah pred fanatiki, revščino, populacijsko rast, onesnaževanje okolja, politično anarhijo ter mednarodni terorizem. Nemška vojska ima še vedno obvezniški sistem, zanaša pa se na majhno profesionalno vojsko s poudarkom na silah za posredovanje. Naloge Bundeswehra so podrejene zahtevam zveze Nato, obenem pa mora Bundeswehr prvenstveno zagotoviti obrambo ozemlja. Dominantni vojaški profesionalc je prilagojen novim nalogam, zato je posebej karakteristike vojaka - diplomata. Med vsemi institucijami nemška javnost najbolj zaupa vojski. Glede civilnih uslužbencev je predvidena kvantitativna redukcija, a manjša kot pri Bundeswehru. Ko bo reforma končana leta 2006 bo civilnih uslužbencev med 40 % in 45 % (v izračun niso vključeni naborniki). Izvajanje civilnega služenja zaradi ugovora vesti je v Nemčiji zelo spoštovano, saj pripomore k socialni varnosti. Danes je delež oporečništva okoli 24 % in še narašča. Kljub temu, da nekateri avtorji Nemčijo zaradi nizke zastopanosti žensk (4,4 %) ter homoseksualcev v oboroženih silah ne štejejo za postmoderno temveč za predhodnico postmoderne vojske, pa močna prisotnost javnih političnih razprav glede vojaških vprašanj v Nemčiji in veliko zanimanje ter visoka udeležba nemških vojakov v mednarodnih operacijah za vzdrževanje miru, kažejo na postmoderni trend.

Drugo hipotezo lahko potrdim, ker so nemške oborožene sile iz omenjenih kazalcev danes bliže postmodernemu tipu, kot je to na primeru italijanskih oboroženih sil. Obe državi imata v svojih obrambnih strategijah jasno navedene cilje kot rezultat novih

varnostnih razmer, ter sredstva s katerimi se bo te cilje uresničevalo – preko profesionalizacije oboroženih sil bodisi v celoti bodisi le delno.

Če iščemo znamenje začetka in konca periode po hladni vojni, sta to padec Berlinskega zidu (9.11.1989) in teroristični napadi na New York in Washington (11.9.2001). Svet so zadnji dogodki po eni strani ponovno zbližali, po drugi pa so nesoglasja med nekaterimi evropskimi državami postala še očitnejša (primer Nemčije in Francije). Medtem ko se je v obdobju po hladni vojni začel proces obširnega razoroževanja in konverzije, so zdaj indikacije, da se začenja obnovljeno oboroževanje na globalni ravni, ki naj bi označevalo post-post-hladno obdobje. Faktorja, ki lahko v prihodnosti omejujeta dejansko oboroževanje, sta dva: fiskalni pritisk in ponoven pregled najbolj ustreznih metod obrambe proti grožnjam novega stoletja. Povečevanje vojaške moči vsekakor ni najboljši odgovor na današnje grožnje. Konvencionalna sredstva niso primerna za boj proti vojnem brez meja in brez jasnega sovražnika. Terorističnih napadov ravno tako ne moremo preprečiti z drago sofisticirano tehnologijo. Potrebno je multinacionalno delovanje na mnogih ravneh zagotavljanja sodobne varnosti, kjer imata tako Nemčija kot Italija v povezavi z drugimi razvitimi evropskimi državami pomembno vlogo.

12. LITERATURA

12.1. Knjige

1. German Security Policy and the Bundeswehr (1999). Presse-und Informationsamt der Bundesregierung, Werner Baach (ur.), Bonn.
2. Grizold, Anton (1998): *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: FDV, 3-4.
3. Grizold, Anton (1992): *Razpotja nacionalne varnosti*. Ljubljana: FDV, 65-70.
4. Grizold, Anton, Tatalović, Siniša, Cvrtila, Vlatko (1999): *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*. Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 97-117.
5. Jelušič, Ljubica (1997): *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: FDV.
6. Kotnik, Igor (1994): *Primerjava obvezniškega in poklicnega popolnjevanja oboroženih sil z vojniki v sodobnih državah*. Ljubljana: FDV.
7. Kotnik - Dvojmoč, Igor (2002): *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana : FDV.
8. Moskos, C.C., Williams, John Allen, Segal, David R.(2002): *The Postmodern Military : Armed Forces after the Cold War*. New York: Oxford University Press.
9. Sarkesian, Sam C., Williams, John Allen, Bryant, Fred B. (1995): *Soldiers, Society, and National Security*. Lynne Rienner Publishers,USA.
10. Shaw, Martin (1991): *Post-Military Society : militarism, demilitarisation and war at the end of the twentieth century*. Polity Press, UK.
11. SSKJ, V.knjiga. 1991, Ljubljana.
12. The Military Balance od letnika 1980/1981 do 2003/2004. London: The International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press.
13. Vojna Enciklopedija (1972) II.izdaja(4), Vojnoizdavački zavod, Beograd.
14. World Defence Almanac 2002/2003, XXVII (1), Military Technology.

12.2. Članki iz knjig, zbornikov, strokovnih publikacij in znanstvenih revij

1. Battistelli, Fabrizio (2003): The Professionalization of the Italian Armed Forces. V Malešič Marjan (ur.) *Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe*, Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 151-171.
2. Cervoni, Francesco (2000): The Italian Armed Forces' Contribution to the Security Process in the Construction of European Unity. V Giovanni Cerbo (ur.) *Rivista Militare*, 1, jan/feb/mar/apr.2000, 2-10.
3. Dalvi, Sameera (1998): The Post-Cold War Role of the Bundeswehr: A Product of Normative Influences. V *European Security* 7(1), 97-117. Frank Cass & Co., London.
4. Drake, Gordon C. (1997): German Security and Central Europe. V *European Security* 6(4), 72-86. Frank Cass & Co., London.
5. Fiorenza, Nicholas (2003): Spending more, buying less. V John G. Roos (ur.) *Armed Forces Journal*, (Big Risk-Dubious Reward - Victory isn't the End Game), 16-18. Army Times Publishing Co., USA.
6. Fleckenstein, Bernhard (2000): Germany: Forerunner of a Postnational Military? V Charles C. Moskos, John Allen Williams, David R. Segal (ur.) *The Postmodern Military : Armed Forces after the Cold War*, 80-100. New York: Oxford University Press.
7. Gianvanni, Pietro (1997): Professionals for ever: Officers and NCO's. V Ruggero Stanglini (ur.) *Esercito e Professionisti*, 176-179. Stato Maggiore dell'Esercito, Roma.
8. Graziano, Claudio (2000): An Army for Europe. V Giovanni Cerbo (ur.) *Rivista Militare*, 1, jan/feb/mar/apr. 2000, 22-37.
9. Graziano, Claudio (1999): The Army of the future: Development Plan - Planning Tomorrow. V Giovanni Cerbo (ur.) *Rivista Militare*, 1, jan/feb/mar/apr.1999, 76-86.
10. Hall, Robert, Fox, Carl (2001/2002): Rethinking security. V Christopher Bennett (ur.) *NATO review 2001/2002*, 8-12. Director of Information and Press NATO, Belgium.
11. Hodge, Cavanagh, Carl (1998): Germany and its Limits of Soft Security. V *European Security* 7(3), 110-131. Frank Cass & Co., London.
12. Kuhlmann, Jurgen, Lippert, Ekkehard (1993): The Federal Republic of Germany: Conscientious Objection as Social Welfare. V Charles C. Moskos, John Whiteclay

- Chambers II. (ur.) *The new conscientious objection , From sacred to secular resistance*, 98-105. Oxford University Press.
13. Lo Castro, Isabella (2003): Women enrich the Army: The challenge of equal opportunities. V Gisepepe Maria Giovanni (ur.) *Rivistra Militare*, 1, jan/feb/mar/apr. 2003, 92-98.
 14. Lovejoy, James Kevin (2002): Improving Media Relations. V C.C.Jones and P.H.Whitten (ur.) *Military Review*, jan/feb. 2002, 49-59.
 15. Manigart Philippe (1998): Postmoderne vojaške organizacije: Sociološka analiza. *Teorija in praksa* 35(2), 362-369.
 16. Moskos, Charles C. (2000): Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm. V Charles C.Moskos, John Allen Williams, David.R.Segal (ur.) *The Postmodern Military : Armed Forces after the Cold War*, 14-31. New York: Oxford University Press.
 17. Nativi, Andrea (2003): Bilancio Difesa 2003:emergenza duratura. V Giornalistica Riviera Soc.Coop(ur.) *Rivistra Italiana Difesa 2003* (1), 28-35.
 18. Nuciari, Marina (2000): Italy: A Military for What? V Charles C.Moskos, John Allen Williams, David.R.Segal (ur.) *The Postmodern Military : Armed Forces after the Cold War*, 137-155. New York: Oxford University Press.
 19. Santoro, Carlo Maria (1997): Why an army? V Ruggero Stanglini (ur.) *Esercito e Professionisti*, 168-170. Stato Maggiore dell'Esercito, Roma.
 20. Schneiderhan, Wolfgang (2002): NATO- Cornerstone of German Security and Defence Policy. V Manfred Sadlowski (ur.) *NATO's NATIONS and Partners for peace* 47(4), 93-102. Monch Publishing Group, Bonn.
 21. Smith, Daniel (2003): The World at War. V *The Defence Monitor*, XXXII (1), Jan/Feb 2003, 3-5, Center for Defense Information, Washington, D.C, USA.
 22. Speciale, Roberto (2000): The Army of 2000, The Current Situation.V Giovanni Cerbo (ur.) *Rivistra Militare*, 1, jan/feb/mar/apr. 2000, 10-22.
 23. Taylor, Philip, M. (2000): The Military and the Media, Past, Present and the Future. V Stephen Badsey (ur.) *The Media and International Security*, London, 177-200.
 24. Unterseher, Lutz (2003): Conscription in Germany – Past, Present, Positions, Plans, Prospects. V Malešič Marjan (ur.) *Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe*, Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 63-83.
 25. Venable, Barry E. (2002): The Army and the Media. V *Military Review*, LXXXII (1), jan/feb. 2002, 66-72.

26. Williams, John Allen (2000): The Postmodern Military Reconsidered. V Charles C.Moskos, John Allen Williams, David.R.Segal (ur.) *The Postmodern Military : Armed Forces after the Cold War*, 265-277. New York: Oxford University Press.
27. Žabkar, Anton, Orehovec Zvonko (2003): Vojne reforme u trećem tisućljeću-korak naprijed ili dva koraka natrag? Prognostička studija. V Toma Vlašić(ur.)*Hrvatski vojnik*, XIII (92), 6-12. Ministarstvo Obrane Republike Hrvatske, Zagreb.

12.3. Internetni viri

1. AI REPORT 1999: Italy,
<http://www.amnesty.org/ailib/aireport/ar99/eur30.htm> (2.7.2003).
2. »Auslandseinsatze-aktuelle Zahlen der im Ausland eingesetzten deutschen Soldaten«,
<http://www.bundeswehr.de/forces/einsatzzahlen.php> (5.11.2003).
3. Badsey, Stephen (2002) »The Armed Forces, Society and the Media«,
<http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm>
(10.6.2003).
4. Biesemans, Sam: »Conscientious Objection : History of conscientious objection in Europe«,
http://www.ppu.org.uk/learn/infodocs/cos/st_co_eurohistory.html (2.7.2003).
5. Caforio, Giuseppe »The Future of the Italian Armed Forces: A Survey among Italian Officers «,
<http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Caforio.pdf> (24.9.2003).
6. Carreiras, Helena (2002) »Gender Integration in the Armed Forces: A Cross National Comparison of Policies and Practices in NATO Countries (1)«,
<http://www.nato.int/ims/2002/cwinf2002/cwinf-02.htm#1> (1.3.2003).
7. (2001) Committee on Women in NATO forces: Germany.
<http://www.nato.int/ims/2001/win/germany.htm> (1.3.2003).
8. (2001) Committee on Women in NATO forces: Italy,
<http://www.nato.int/ims/2001/win/italy.htm> (1.3.2003).
9. (1999) »Dead Again«,
<http://www.bigelowconsulting.com/CRAweb/essay17.htm> (14.9.2003).

10. (2002) »Defense for the 21st Century: Reform of the German Armed Forces«, http://www.germany-info.org/relaunch/politics/domestic/Background_dom/bundeswehr.html (4.7.2003).
11. (2003) »Die Bundeswehr in Zahlen- Gesamtstaerke der deutschen Streitkraefte«, <http://www.bundeswehr.de/forces/personalstaerke.php> (13.10.2003).
12. (2001) »Distribution of total defence expenditures by category«, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/table5.pdf> (2.9.2003).
13. Edmunds, Tim, Forster, Anthony, Cottey, Andrew (2002) »The Armed Forces and Society in Postcommunist Europe: Legitimacy and Change«, <http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm> (10.6.2003).
14. »Equality for Lesbians and Gays:A relevant issue in the civil and social dialogue, A Report of ILGA-Europe«, <http://www.steff.suite.dk/report.pdf> (13.10.2003).
15. »Frauen in der Bundeswehr-Historie«, http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_hist.php (10.7.2003).
16. »Frauen in der Bundeswehr-Zahlen-Daten-Fakten«, http://www.bundeswehr.de/forces/hintergrund/struk_hg_frauen_zahlen.php (10.7.2003).
17. »German Army and its Equipment«, http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_army.htm (21.9.2003).
18. (2000) »Germany votes for women in combat«, <http://www.news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/994676.stm> (3.7.2003).
19. »Gesteigertes Vertrauen in die Bundeswehr«, http://www.bundeswehr.de/wir/030227_emnid_umfrage.php (8.7.2003).
20. Gruber, Amelia (2003) »Defense needs one departmentwide personnel strategy, report says«, <http://www.govexec.com/dailyfed/0403/040703a1.htm> (27.8.2003).
21. (1998) Issues and Controversies »Gays in the Military«, <http://www.facts.com/icof/i00062.htm> (22.9.2003).
22. (2003) KDV(*Kriegsdienstverweigerung*)- Zahlen 2003. <http://www.dfg-vk.de/Zivildienst/zahl015.htm> (2.7.2003).
23. Klein, Paul (2001) »Military Service and Civilian Service in Germany«, <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Klein.pdf> (24.9.2003).

24. Kreisher, Otto » Many foreign militaries allow gays but restrict or discourage service«. V Copley News Service,
<http://www.qrd.org/qrd/usa/military/1993/military.bans.worldwide-COPLEY>
 (10.9.2003).
25. Kuemmel, Gerhard (2001) » Inter-University Seminar on Armed Forces and Society, Biennial International Conference«,
<http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/kuemmel-gerhard.pdf> (24.9.2003).
26. Marty, Dick (2000) » Exercise of the right of conscientious objection to military service in Council of Europe member states«,
http://www.peacelink.it/amici/apg23/du/Marty_Report.htm (13.10.2003).
27. »Mission of the Bundeswehr: Humanitarian Aid Operations«,
http://eng.bmvg.de/bundeswehr/humanitaere_einsaetze/index.php (5.11.2003).
28. Morgan, Matthew (2002) »The Postmodern Soldier«,
<http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/The%Postmodern%20Soldier.pdf> (24.9.2003).
29. Moskos, Charles, Glastris, Daniel (2001) »Now Do You Believe We Need A Draft?«,
<http://www.washingtonmonthly.com/features/2001/0111.moskos.glastris.html>
 (30.9.2003).
30. »National Security in Germany«,
http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_ntl_security.htm (17.7.2003).
31. (2001) »New world order : co-ed trenches. A Christian Science Monitor Roundup«,
<http://www.csmonitor.com/atcsmonitor/specials/women/world/world010301.html>
 (5.9.2003).
32. Nuciari, Marina (2002) »Flexibility towards diversity: New skills for military personnel in PSOs«,
<http://www.nato.int/ims/2002/cwinf2002/cwinf-03b.pdf> (21.10.2003).
33. Williams, John Allen (2002) »Societal Change and the 'Postmodern Military'«,
<http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm>
 (10.6.2003).
34. (2001) Women join German fighting forces,
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1097492.stm> (3.7.2003).
35. http://www.difesa.it/librobianco/2002/tabelle/p_5/specchio1.pdf (5.8.2003).
36. http://www.esercito.difesa.it/root/sezioni/Sez_English.asp (3.6.2003).

13. PRILOGE

Priloga 1: World at war - Ongoing Significant Conflicts (January 1, 2003)

<i>MAIN WARRING PARTIES</i>	<i>YEAR BEGAN</i>	<i>CAUSE(S)</i>	<i>OTHER FOREIGN INVOLVMENT</i>
World-Wide War on Terror: U.S. vs. 'terrorists with global reach'	2001	Sept.11, 2001 attacks	UN, multiple countries
MIDDLE EAST			
Iraq vs. Desert Storm Coalition (U.S.& U.K.)	1991	Stop WMD development	UN economic sanctions
Iraq government (Sunni) vs. Shi'a	1991	Religious	Iran, U.S. & U.K. (No-fly zone); Kuwait, Saudi Arabia, Bahrain (bases)
Iraq vs. Kurds	1961	Independence	U.S.(No-fly zone): Turkey(bases)
Israel vs. Hamas and Hezbollah, Islamic Jihad and others	1975	Religious & Territory	UN, U.S., Syria, Lebanon, Iran
Israel vs. Palestinian Authority; Al-Aqsa Intifada	1948-94 2000	Independent sate	U.S., UN, European Union, Jordan , Egypt
ASIA			
Afghanistan:Kabul govt.vs.Taliban and regional warlords	1978	Ethnic, Religious & Territory	U.S.,UN, NATO allies, Iran. Russia, Tajikistan, Pakistan, Uzbekistan, Kyrgystan
India vs. Jammu & Kashmir Liberation Front	1989	Ethnic & Religious	UN
India vs.Assam and Manipur insurgents (ULFA &NDFB)	1982 1986	Independence	UN
India :Hindu vs.Muslim communal violence	1948	Religious	none
India vs. Pakistan	1948	Ethnic & Religious	UN, U.S
Indonesia vs. Christians & Muslims in Maluccan Island	1977	Religious & Territory	none
Indonesia vs. Christians & Muslims on Sulawesi Island	1977	Religious & Territory	none
People's Republic of China vs. Uigur East Turkestan Independence Movement	1982	Independence	none
Philippines vs. Moro Islamic Liberation Front	1984	Religious	none
Philippines vs. New People's Army	1969	Ideological	none
Philippines vs. Abu Sayyaf	1999	Criminal & Terrorist	U.S.,Libya, Malaysia
AFRICA			
Algeria vs. Armed Islamic Group (GIA)	1991	Religious vs. Secular rule	UN, France, U.S.
Burundi:Tutsi vs. Hutu	1988	Ethnic	UN, South Africa
Democratic Republic of Congo vs. indigenious rebels	1997	Ethnic	UN, France, Angola, Chad, Zimbabwe, Namibia, Rwanda, Uganda, Burundi, African Union, South Africa
Liberia vs. Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD)	2001	Power	UN; Economic Community of West African States Monitoring Group (ECOMOG)
Nigeria communal violence	1970	Religious, Ethnic & Economic	none
Somalia:factions	1978	Ethnic	UN (humanitarian aid), U.S., Ethiopia, Kenya

Sudan vs. Sudanese People's Liberation Army	1983	Ethnic & Religious	U.S., Iran, Uganda
Uganda vs. Lord's Army	1986	Power	Sudan
EUROPE			
Russia vs. Chechnya	1994;1996	Independence	Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE), Georgia
LATIN AMERICA			
Colombia vs. National Liberation Army (ELN)	1978	Drug trade & Ideology	U.S.
Colombia vs. Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC)	1978	Drug trade & Ideology	U.S.
Colombia vs. Autodefensas Unidas de Colombia (AUC)	1990	Drug trade & Ideology	Right wing militia
Peru vs. Sendero Luminoso	1981	Ideology & Drug trade	none

Vir: Smith (2003:4)